

Budapest XI. kerület Újbuda Önkormányzata

Környezetvédelmi programja

2010-2014

Háttéranyag

2010. február 09.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
I. Települési környezetminőség.....	3
II. Hulladékgazdálkodás.....	9
III. Fenntartható energiagazdálkodás	13
III./1. Bevezetés:	13
III./2. Európai uniós irányelvek:.....	13
III./3. Országos energiapolitika és energiastratégia:	14
III./4. Budapest Főváros energiapolitikája és energiastratégiája:.....	16
III./5. A „Fenntartható energiagazdálkodás” című fejezet illeszkedése a meglévő stratégiákhoz.....	17
III./6. Helyzetfeltárás.....	17
III./7: Energiahatékonyság	19
III.8. Megújuló energiaforrások hasznosítása	23
III.9. Éghajlatvédelem	29
IV. A környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód erősítése	31
IV.1. Közoktatás.....	31
IV.2. Környezettudatosság, fenntartható termelés és fogyasztás	32
IV.3. Környezeti információs rendszer	33
IV.4. Turizmus és környezet	34
V. Vizeink védelme és fenntartható használata	35
V.1. Térségi összefüggések	35
V.2. Felszíni vizek.....	38
V.3. Tározók, horgászvizek.....	41
V.4. Felszín alatti vizek.....	44
V.5. Víztisztaság.....	47
V.6. Sajátos vízhasználatok.....	48
VI. Természet- és tájvédelem.....	54
VII. Környezetmarketing	69

1. MELLÉKLET

A XI. Kerület Újbuda Önkormányzata közoktatási intézményeinek egészség- és környezeti nevelési fejlesztési koncepciója.....	74
1. Helyzetelemzés.....	75
2. Célok	81
3. Fejlesztési szempontok, prioritások, feladatok.....	86
4. A koncepció feladatainak tervezése, a költségvetés.....	91
5. Jóváhagyás	92

2. MELLÉKLET

A Kerületi Környezetvédelmi Programhoz kapcsolódó jogszabályok	93
--	----

3. MELLÉKLET

Kiemelt közcélú zöldterületek Újbudán	96
---	----

Bevezetés

Ez a dokumentum Budapest XI. Kerület Újbuda Önkormányzata 2010-2014. évre készült Környezetvédelmi Program (KKP-II.) háttéranyaga, a kerület környezeti állapotának helyzetértékelését és egyéb, a programhoz kapcsolódó dokumentumot is tartalmaz (Környezeti Nevelés Koncepció).

I. Települési környezetminőség

HELYZETÉRTÉKELÉS

Az önkormányzatoknak a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (továbbiakban: Kvt.), valamint egyéb törvények és ágazati jogszabályok adnak a környezet védelmével kapcsolatos feladatot. Ezek egy része kötelező (pl. Kvt. 46. § (1) bekezdés: „programot dolgoz ki”), más része önkéntes (Kvt. 58. § (1) „környezetvédelmi alapot hozhat létre”).

Újbuda Önkormányzata 226/2004./XI.ÖK/VI.17./ sz. határozatával fogadta el a 2004-2010 közötti időszakra Kerületi Környezetvédelmi Programját (továbbiakban: KKP-I.). Az önkormányzat környezetvédelem kapcsolatos fejlesztései, távlati koncepcionális elképzelései alapján 2009-ben egy új környezetvédelmi program (KKP-II) kidolgozását kezdte meg. Ezen programban megfogalmazott feladatokat széles szakmai és társadalmi egyeztetést követően szeretné önkormányzati rendeletben elfogadni, és az elkövetkező öt év során következetesen megvalósítani.

A KKP-I. 2004. évi elfogadását követően a Képviselő-testület 5/2005./II.22./XI.ÖK számon megalkotta a Kerületi Környezetvédelmi Alap (továbbiakban: KKA) képzésére és működtetésére vonatkozó helyi rendeletét. Az Alap képzéséről és felhasználásáról a költségvetési rendelet és a zárszámadás elfogadásával kell rendelkezni (gyakorlatban: évente meg kell határozni az Alap éves felhasználható keretét, megjelölni az ismert felhasználási jogcímeket, valamint el kell számolni az előző évi felhasználással). A költségvetés elkészítése előtt készítendő – a KKA tárgyévi felhasználására vonatkozó – éves Intézkedési Tervek tartalmazzák a KKP-ban megjelölt feladatok közül az adott időszakban elvégezni tervezett munkákat, megjelölve a határidőt és felelősöket, s – amennyiben már ismert – a

végrehajtásban részt vevőket. Az összegek felhasználása során – az előzőben hivatkozott helyi rendeleten kívül – a szerződéskötésre (2006. június 15. óta) vonatkozó 3/2006. számú polgármesteri-jegyzői intézkedés is vonatkozik.

A Kerületi Környezetvédelmi Alapról szóló helyi rendelet felsorolásszerűen utal a lehetséges bevételi forrásokra, a közelmúlt tapasztalatai alapján azonban lényegében egyetlen tétel, a szennyvízbevezetések (dunai szabadkiömlők, Kelenföldi és Albertfalvai átemelő telepek) miatt kivetett bírságnak (mint területileg érintett kerületnek) az illetékes környezetvédelmi felügyelőség (mint hatáskörrel rendelkező hatóság) által az önkormányzathoz utalt hányada biztosítja a munkák forrását. 2007 óta a 220/2004.(VII. 21.) Korm. rend 34. § (3) bekezdés szerint az eljáró hatóság határozatában közvetlenül megjelöli a kedvezményezett önkormányzatot, és nem a központi pénzalapon keresztül kapják meg a kerületek a bírság 30%-át.

A bevétel az egyesített csatornákon a dunai kiömlők működése szerint volumenében jelentősen változik, majd a Főváros teljes körű csatornázása következtében (kb. 2012-re) gyakorlatilag megszűnik; ezért új és folyamatos bevételekről/befizetésekről kell gondoskodni, hogy a Környezetvédelmi Alap a továbbiakban is működtethető legyen.

Az Alap bevételi forrása lenne a környezetterhelési díj is, melynek egyik eleme az Országgyűlés 2003. évi LXXXIX. törvényével (a környezetterhelési díjról; továbbiakban: Ktt.) az önkormányzatok javára bevezetett talajterhelési díj (az összeg KKA-ba helyezését a Ktt. 21/B. § (1) bekezdés írja elő), amit azoknak kell fizetni, akik csatornával már ellátott területen a közműre való csatlakozás helyett helyben szikkasztanak. Az előírások 2004. július 1-től léptek hatályba, végrehajtására a Ktt. 21/A. § (2) bekezdés felhatalmazása szerint helyi rendeletet kellett alkotni.

A kerületi Képviselő-testület – a nyilvántartás létrehozásával, kivetéssel stb. összefüggő kiadások és a várható bevételek mérlegelése után – a helyi rendelet megalkotásával nem kívánt élni. További érv, hogy talajterhelési díj elsősorban idős, alacsony jövedelemmel, nyugdíjjal rendelkező embereket érintene. A csatorna-hálózatra való rákötést más módon lenne célszerű ösztönözni.

A Ktv. 58. § (2) c. pontjában az önkormányzatok pénzügyi forrásai között a környezetterhelési díjak mellett felsorolja az igénybevételi járulékokat is, amelyet a természet elemeinek használatáért - nem szennyezése vagy terhelése, hanem igénybevétele miatt – kell fizetni. Ezt „... a környezetnek vagy elemének természeti erőforrásként való használata” (Ktv. 4. § 4. pont) alapján vetik ki, célja a környezeti erőforrásokkal való takarékosabb gazdálkodásra, anyag- és energiatakarékos technológiára való ösztönzés. A bevezetést törvényben kell szabályozni (Ktv. 61. § (5) bekezdés szerint), melyet még nem alkotott meg az Országgyűlés, de vélhetően a gyakorlat ki fogja kényszeríteni a jogszabályi rendezést. Ez a bevételi forrás tehát még nem áll rendelkezésre.

A környezetvédelem – erősen leegyszerűsítve a gyakorlati részre - önkormányzati szinten a területek helyes használatának meghatározásából (a településrendezési eszközök útján), a szolgáltatások szintjén az infrastruktúra biztosításával és a szolgáltatás felkínálásával, lakossági szinten környezettudatos magatartás elsajátításából áll. Ezek a szintek a mindennapi életben szoros összefüggésben vannak. A területek helyes használata a beépített- és zöldterületek egyensúlyát, a természeti vagy a természeteshez közelálló élőhelyek kímélő használatát, a környezetet kevésbé terhelő infrastruktúra kiépítését és a szolgáltatások igénybevételét stb. jelenti.

A környezetvédelem témaköre a helyi médiában egy-egy esemény kapcsán nagy teret kap, de nem elég hangsúlyos, tárgyyszerű és következetes (a megállapítás nem vonatkozik a jogszabályi előíráson alapuló hirdetményekre, mely tevékenység kifogástalanul működik).

A Képviselő-testület tíz bizottsága közül egy sem viseli nevében vagy szakmai összetételében a környezet védelmének ügyét. Az SZMSZ a téma gondozására a környezetvédelmi tanácsnokot jelölte ki, a pénzügyi alap szakmai felügyeletét pedig a Városgazdálkodási Bizottság látja el (5/2005./II.22./XI.ÖK rend.). A Bizottság által tárgyalt témák között igen ritka a környezet állapotával foglalkozó, és azok sem szakmaiak, hanem pénzügyiek. Önmagában kérdés, hogy „összeférhető-e” a településfejlesztés (beépítés) és a környezetvédelem (megóvás, megőrzés, jobbítás) egy bizottságon belül.

A környezetvédelem – a megvalósulási hely szerint - szakterületenként különböző vezetőhöz kötődik az 1/2007. sz. Polgármesteri Intézkedés alapján:

<i>felügyelt tevékenységi kör</i>	<i>felsőszintű vezető, politikai felelős</i>	<i>végrehajtó hivatali részleg</i>
környezetvédelem általában	Fodor Vince alpolgármester	eseti kijelöléssel és/vagy alpolgármesteri tanácsadók útján
településrendezés és -fejlesztés, városüzemeltetés	Lakos Imre alpolgármester	Városüzemeltetési Igazgatóság - igazgató, Városüzemeltetési Oszt., Út és közmű Osztály
szociális és kulturális szakterület	Veresné Krajcár Izabella alpolgármester	Humánszolgálati Igazgatóság
oktatási ügyek és feladatok	dr. Bács Márton alpolgármester	Humánszolgálati Igazgatóság
hatáskörébe tartozóan	Hajdu László tanácsnok	4/2007./XI.ÖK/II.22./ rend. szerint

Ugyanez a szabdaltság érvényes a Polgármesteri Hivatal környezetvédelmi ügyekkel foglalkozó ügyintézőire is (a 4/2007./II.22./XI.ÖK „a Képviselő-testület és szervei Szervezeti és Működési Szabályzatáról” – továbbiakban: SZMSZ - 46/2009./XI.30./ XI.ÖK sz. rendelet módosítása szerint):

<i>telepített tevékenységi kör</i>	<i>irányító vezető</i>	<i>végrehajtó hivatali részleg</i>
általános és nem-hatósági ügyek, program, hatástanulmány	főépítész	Főépítészi Iroda (1 fővel)
hatósági ügyek	jegyző (hatósági igazgató)	Építési Osztály (2 fővel)
kommunális ügyek (hulladék, közterület stb.), zöldterület	jegyző (városüzemeltetési igazgató)	Városüzemeltetési Osztály
egészség- és környezeti nevelés	jegyző (humánszolgálati igazgató)	Oktatási és Kulturális Osztály
civil szervezetek, lakossági önszerveződések	alpolgármester	tanácsadók, ügyintézők
szabálysértési ügyek	jegyző (hatósági igazgató)	Szabálysértési Csoport
tisztántartás, lakossággal való napi kapcsolatba kerülés	városüzemeltetési igazgató ill. vállalkozók	Városüzemeltetési Osztály, szerződött partnerek

A Környezetvédelmi Osztály 2009. május 15-én jött létre, hatósági feladatot nem lát el, a Polgármester közvetlen irányítása alatt tevékenykedik, feladatai a következők:

- Intézi a Környezetvédelmi Alappal való rendelkezés és gazdálkodás feladatait.
- Közreműködik a Környezetvédelmi Program elkészítésében és az abban foglalt feladatok végrehajtásában, illetve a program érvényesítésében
- A terület-és településrendezési eljárásokban illetve az önkormányzati fejlesztések során feltárja a tervek várható környezeti hatásait és érvényesíti a környezetvédelmi szempontokat, jogszabályi kötelezettségeket
- Együttműködik a környezetvédelmi feladatot ellátó hatóságokkal, önkormányzatokkal, szervezetekkel, intézményekkel és a Hivatal társosztályaival, figyelemmel kíséri az Európai Unió környezetvédelmi programokat, terveket.
- Kapcsolatot tart az Önkormányzat Képviselő-testületével, környezetvédelmi tanácsnokával és bizottságaival, valamint a lakossággal és a médiával.

A területen élők nem csak „elszenvedik”, hanem részt is vesznek lakókörnyezetük alakításában: a lakossággal és egyéb érintettekkel való kapcsolattartás (ha azt magasabb rendű jogszabályok eltérően nem szabályozzák) a „helyben szokásos módon” történik, melynek részleteit az SZMSZ 97. § c. pontja definiálja (ennek értelmében járunk el pl. környezeti tanulmányok, határozatok közzététele, akciók meghirdetése stb. során).

A kapcsolattartás sajátos módja az, amikor a lakosság képviselőket bíz meg ügyének érvényesítésével, vagyis civil szervezetekre (egyesületekre) ruházza jogait. Az egyéni megjelenéssel szemben a civil szervezetek súlya nagyobb, de jogai korlátozottabbak (pl. hatósági ügyekben az egyén helyett nem járhat el).

A civil szervezetekkel való kapcsolattartásnak hagyományai vannak a kerületben. A bejegyzett egyesületként működő civilek a környezetvédelmi program véleményezésében részt vesznek, esetileg szerepet vállalnak akciók végrehajtásában; általánosan jellemző, hogy egy-egy kerület-részhez kötődnek.

A lakossággal való rendszeres és napi kapcsolatot nehezíti, hogy esetenként (pl. kerület-takarítás) nem a Polgármesteri Hivatal, hanem szerződéses partnerek (vállalkozók illetve azok alvállalkozói) járnak el, akik a feladat végrehajtását elvégzik, de széleskörű szervezésre,

szemléletformáló folyamat kialakítására és egységes cselekvési program levezénylésére sem hatáskörrel, sem kapacitással, sem eszközökkel nem rendelkeznek. A vezérfonal megmutatásának hiánya miatt alakul ki a lakosságban olyan téves szemlélet, hogy valamely dolog részére automatikusan „jár” (pl. avargyűjtő zsák), holott az akciót azért szervezi az Önkormányzat, hogy felhívja az érintettek figyelmét a fővárosi rendeletben foglalt közterületi kötelezettség teljesítésére. – (Minden évben biztosított pl. az évi egyszeri lomtalanítás, a karácsonyfák ünnep utáni elszállítása, mert ez a fővárosi rendeletben rögzítve van, és költsége a szolgáltatási díj része. Ebben viszont a kerületi önkormányzat nem vesz részt, mivel a szerződéses kapcsolat az igényvevő lakosság és a szolgáltató között jön létre).

Számtalan javaslat és ötlet érkezik társadalmi és civil oldalról az önkormányzathoz a lakosság megsegítése, beruházás támogatása, pénzügyi segítség-kérés ügyében; eddigi gyakorlat szerint megoldhatatlanok az olyan akciók, melyekben az Önkormányzat eszközt vagy nagyobb értékű anyagot engedne át a lakosok részére, esetleg pályázatokat díjazna vagy anyagilag segítene; röviden támogatást adna. Ezekre a cselekményekre az államháztartásra (beleértve az eszköznyilvántartást is), az adózásra és a közpénzekből nyújtott támogatásra megalkotott jogszabályok vonatkoznak, melyeket együttesen kell érvényesíteni. Jelenleg egységes helyi eljárási rend nincs. (A magasabb rendű jogszabályok felhatalmazása alapján végzett cselekményekre nem vonatkozik a megállapítás, mert azon esetekben a kiírás egységes, az elszámolás rendje magasabb rendű jogszabályban szabályozott; pl. felújítási-, energia-pályázat stb.).

II. Hulladékgazdálkodás

HELYZETÉRTÉKELÉS

Az Országgyűlés **110/2002.(XII.12.)OGY számú határozata** „az Országos Hulladékgazdálkodási Tervről” (továbbiakban: **OHT**) a 2003-2008. közötti időszakra vonatkozik. Ennek alapján az illetékes környezetvédelmi felügyelőségek összeállították a területi terveket, melyeket a **15/2003.(XI.7.)KvVM rendelettel** hirdettek ki. A Közép-Magyarországi Statisztikai Régióban (melybe a Főváros és így a XI. kerület is tartozik) 7,513.922 t/év hulladék keletkezik; ebből Budapest 4,517.347 t/évvel részesedik (az adatok a veszélyes hulladékok mennyiségeit nem tartalmazzák).

Az **OHT-II** egyeztetése folyamatban van. A 2009-2014 évekre vonatkozó terv felépítésében, logikájában a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvényt (továbbiakban Hgt.) és kapcsolódó szabályozást, illetve a 2008/98/EK irányelvet követi. A hangsúly a megelőzésen és a hasznosításon van, a 2008/98 EK irányelv kimondja, hogy a tagállamok legkésőbb 2013. december 12-ig hulladékmegelőzési programokat hoznak létre.

A területi terv alapján a Fővárosi Önkormányzat megbízásából elkészült a Fővárosi Hulladékgazdálkodási Terv, melyet a **Fővárosi Közgyűlés a 49/2004.(X.26.) rendelettel** fogadott el. A települési hulladékgazdálkodási tervet 6 éves időtartamra készítik, és rendelettel hirdeti ki. A kerületeknek helyi tervet nem kell készíteni, de a fővárosi tervhez javaslataikkal, észrevételeikkel hozzájárultak.

2007. augusztus 30-i ülésén a Közgyűlés felülvizsgálta a tervet, és a **1380/2007.(VIII.30.) Főv. Kgy. határozattal** megállapította, hogy „nem szükséges a 49/2004.(X.26.); a Fővárosi Hulladékgazdálkodási Tervről szóló rendelet módosítása.”¹ Döntött továbbá arról, hogy „támogatja – környezeti nevelési céllal – az önkormányzati intézményekben szelektív hulladékgyűjtési rendszer bevezetését.” (lásd 1382/2007.(VIII.30.) Főv. Kgy. hat.)

A szilárd és folyékony hulladékokkal kapcsolatos tevékenységeket a 2000. évi XLIII. tv., ennek végrehajtására kiadott kormány- és ágazati-, illetve fővárosi² rendeletek szabályozzák. A Fővárosi Hulladékgazdálkodási Terv 6. pontjában vannak összefoglalva az elérendő célok, melyek a kerületek számára is irányt mutatnak. A kerületi önkormányzatoknak ellátási

¹ megjelent a Fővárosi Közlöny 2007. évi 14. számában (2007. okt. 16.)

² 60-61/2002.(X.18)Főv. Kgy. rendeletek

kötelezettségük az Ötv. 63/A § értelmében nincs, „csak” a közterületek tisztántartása, bírságotlasi ügyek tartoznak a jegyzőkre (Hgt. 30. § és 241/2001.(XII.10.)Korm. rend.); ezért az általános célok megvalósulását önkéntes feladatként segítik.

Újbuda önkormányzata ennek érdekében:

- segíti a szelektív gyűjtés körének bővítését, a kerületnek a bekapcsolódását a fővárosi programokba – ezáltal a települési szilárd hulladék mennyiségének csökkentésében is részt vállal
- segíti a települési szilárd hulladék szervesanyag-tartalmának csökkentését (lakossági akciók – avargyűjtő zsák osztása, konténer-kihelyezés, kerületi komposztálási program)
- segíti és figyelemmel kíséri a szelektív hulladékgyűjtő szigetek kijelölését, működését
- a kerület teljeskörű csatornázásának szorgalmazásával a települési folyékony hulladék keletkezését minimalizálja
- a hulladékká vált elektromos és elektronikai berendezések (e+e) szervezett visszagyűjtése érdekében a felügyeleti körébe tartozó szervezetek és lakosság részére biztosította feljogosított átvevő rendelkezésre állását (2007-től)
- alkalmilag megszervezi (és finanszírozza) a lakoságnál keletkező veszélyes hulladékok szabályszerű visszagyűjtését
- saját forrásból lakossági akciókat szervez (tavaszi és őszi takarítás)
- a kerületben élő csaknem 10 ezer kutya közterületen elpottyantott hulladékának összeszedésére ösztönözve a gazdákat, folyamatosan bővíti a speciális (zacskóval felszerelt) gyűjtőládák hálózatát
- szemléletformálást végez a lakosság és tanulóifjúság körében (erre vonatkozóan a Fővárosi Önkormányzatnak is van kötelezettsége a 61/2002.(X.18.)Főv. Kgy. 4. § (7) bekezdés szerint).

2010. januárjában az alábbi lehetőségek állnak a lakosság rendelkezésére (a rendszeres kommunális hulladék-szállításon kívül):

- 42 db **hulladékgyűjtő sziget** az alábbi ütemben kihelyezve:

2003. december óta üzemel	3 sziget	
2004. november óta üzemel	9 sziget	
2005. július óta üzemel	12 sziget	
2007. decembere óta üzemel	6 sziget	
2008. decembere óta üzemel	12 sziget	
2009. évben jóváhagyott	5 sziget	kialakítása folyamatban van.

- egy **hulladékudvar** a Bánk bán utca 8-10. szám alatt
- veszélyes hulladékok ingyenes leadási lehetősége a XIV. ker. Kacsóh Pongrác út 146. sz. alatt (telefon: 222-03-61)
- **szárazelem-gyűjtés** (önkormányzatnál, és iskolákban, valamint egyes kereskedelmi egységekben) és gyógyszer visszagyűjtés (gyógyszertárakban)
- gazdagréti „házhoz menő” **szelektív hulladékgyűjtés** kísérleti/minta jelleggel (65 lépcsőháznál üzemel jelenleg)
- Gazdagréten 3 lépcsőházban szelektív ledobórendszer
- **avar és növényi hulladékok** elkülönített gyűjtése a kerület 4 pontján komposztálási célú elszállítással; ehhez szükséges zsák 110 Ft ill. 170 Ft-ba (60 és 100 literes) kerül. (Bővebben: www.fkf.hu honlapon)
- zöldhulladék komposztálási programban történő helybeni hasznosítása, komposztáló keretek és oktatás biztosítása a lakosság számára
- folyamatosan bővülő hálózattal: **kutyapiszok gyűjtőládák** kihelyezése

A Kerületi Önkormányzat különböző forrásokból (kölségvetés, Környezetvédelmi Alap, pályázati forrás stb.) fedezi a közterületeken „elhagyott” illegális szemétkupacok eltakarítására, és a rendszeres szolgáltatásban nem szereplő területek (Kamaraerdő) őrzött konténereinek ürítésére szükséges összegeket.

A közterületek tisztaságának megőrzése céljából a kerületi önkormányzatok felhatalmazást kaptak, hogy „**önkormányzati rendeletben a közterület-használati hozzájárulás megadását a települési szilárd hulladékkal kapcsolatos közszolgáltatás igénybevételéhez**

kössék”. – Újbuda képviselő-testülete ezzel a lehetőséggel még nem élt (vö.: 17/2008.(VII.8.) XI.ÖK sz. rend. a közterületek használatáról és rendjéről)

A felsorolt infrastruktúra ellenére a hulladék-helyzet „szemét ügy”, melynek javítását különböző önkéntes, figyelemfelkeltő akciókkal a Kerületi Önkormányzatnak segíteni szükséges. Ehhez egységes hulladékstratégiát kell kialakítani, elsősorban a Fővárosi Önkormányzat által biztosított (a kerületi önkormányzatok számára ingyenes) lehetőségek kihasználásával, illetve költségtakarékos megoldások bevezetésével, a hatékonyságot szem előtt tartva.

A fővárosi szelektív hulladékgyűjtő sziget program lezárult 2009-ben, az utolsó (III/C) ütem kihelyezésével nem lesz mód több közterületi konténercsoport elhelyezésére. A kerületi önkormányzat a gazdagréti háznál történő gyűjtés elkezdésével megmutatta, hogy távlatban gondolkozik, hosszú távon pedig a háztól történő elszállítás a megfelelő megoldás a hulladékok szelektálására. A szigetes rendszer korlátos, nem áll mindenhol rendelkezésre megfelelő közterület a kialakításához, így módon éri el a kerületi lakosság teljes részét. Ehhez hozzájárul a kapacitás problémája is, amelyet szintén orvosol a háztól történő elszállítás fokozatos bevezetése.

CÉLOK A HULLADÉKGAZDÁLKODÁS TERÉN

Kerületi önként vállalt feladatként továbbra is elősegíteni a hulladékok szelektív gyűjtését, a zöldhulladékok begyűjtését/helyben történő hasznosítását, a veszélyes hulladékok szervezett begyűjtését. A kerületi kommunikációban folyamatos jelenlét (újság, honlap), oktatási intézményeknél hulladékgyűjtési akciók. A szelektív szigetekkel kapcsolatos koordinációs és kommunikációs feladatok ellátása. Háztól történő begyűjtés ütemezett megszervezése a fővárossal együttműködve.

III. Fenntartható energiagazdálkodás

III./1. Bevezetés:

Az éghajlatváltozás és a fosszilis tüzelőanyagok korlátozott mennyisége napjaink egyik legjelentősebb problémája környezeti, társadalmi, politikai és gazdasági szempontból egyaránt.

A fenntartható energiagazdálkodás lényege, hogy gazdaságos módon ki kell használni a meglévő lehetőségeket az energiahatékonyság terén, és ezzel párhuzamosan az alternatív, megújuló energiaforrások alkalmazásával fokozatosan fedezni a növekvő energiaigényt.

A légkörbe kerülő üvegházhatású gázok következtében, számolni kell az éghajlatváltozás várható, de pontosan nem tisztázott hatásaival. Ezt a folyamatot megállítani, csak globális szinten, nemzetközi együttműködéssel lehet. Érthető tehát, hogy a környezettudatos gondolkodás, és a fenntartható fejlődés útja a sajátos érdekek mellett, a helyi és a nemzetközi példamutatás és erkölcsi felelősségvállalás jelentőségét is hordozza.

III./2. Európai uniós irányelvek:

Az uniós környezetvédelmi előírások a legszigorúbbak közé tartoznak a világon. Napjainkban a legfontosabb célt az éghajlatváltozás megfékezése, a biológiai sokféleség megőrzése, a környezetszennyezésnek tulajdonítható egészségkárosodás mérséklése és a természetes erőforrások felelősségteljesebb felhasználása jelenti. Noha ezek a célok mindenekelőtt a környezet védelmére irányulnak, a megvalósításuk érdekében tett erőfeszítések – az innováció és a vállalkozói tevékenység ösztönzése révén – a gazdasági növekedést is elősegíthetik.

2008 decemberében az Európai Tanács elfogadta az új európai uniós Energia és Klíma Csomagot, melynek fő célkitűzései a fenntarthatóság, az ellátás biztonsága és a versenyképesség. A program megvalósítása érdekében az EU elkötelezte magát, hogy 2020-ig 20%-kal csökkenti az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását, 20%-ra növeli az energiafelhasználáson belül a megújuló energiaforrások részarányát, valamint 20%-kal javítja az energiahatékonyságot.

A Energia és Klíma Csomag részét képezik.

- Az emisszió-kereskedelmi rendszer (ETS) módosítása
- A tagállamok közötti erőfeszítések megosztása az ETS-en kívül eső szektorokban (rugalmasság)
- A megújuló energiaforrások elterjedésének előmozdítása
- A széndioxid megkötés és geológiai tárolás (CCS)
- A személyautók CO₂-kibocsátásának csökkentése

A megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról szóló 2009/28/EK irányelv valamennyi uniós tagország számára meghatároz egy 2020-ig kötelezően elérendő célszámot, amely a megújuló energiaforrások arányára vonatkozik a végső energiafelhasználáson belül. Magyarország számára ez a cél 13 százalék. A közlekedési szektorban tagállamonként 10 százalékos megújuló energia-részarányt kell elérni 2020-ig. Továbbá kihangsúlyozza a megújuló-energia alapú távhőellátást.

III./3. Országos energiapolitika és energiastratégia:

A kormány 2008. február 4-én nyújtotta be az Országgyűlésnek a „**2008-2020 közötti időszakra vonatkozó energiapolitikáról**” című koncepcióját. Az országgyűlés az **ellátásbiztonság**, a **versenyképesség** és a **fenntarthatóság**, mint alapelvek együttes érvényesülése alapján fogadta el a koncepciót 40/2008. (IV. 17.). Cél, hogy az energiaigényt biztonságosan, gazdaságosan és környezettudatos szempontok által vezérelve elégíthessük ki. A dokumentum kulcsfontosságú elemként kezeli a közlekedéspolitikát, az energiahatékonyság növelését, és mint jelentős energiapiaci szereplő tekint a TÁVHŐ szektorra és versenyképességének fokozására.

Szintén országos jelentőségű 2008. február 15-én Országgyűlés által elfogadott **Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (NÉS)**. Magyarország középtávú klímapolitikájának irányait Az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye és annak Kiotói Jegyzőkönyve végrehajtási keretrendszeréről szóló 2007- évi LX. Törvény 3§ előírása alapján a NÉS jelöli ki. A Stratégia a 2008-2025-ös időszakra készült. A tennivalókat a nemzetközi kötelezettségvállalások figyelembevételével jelöli meg. A NÉS a települési önkormányzatok számára a példamutatást és az információk, tapasztalatok cseréjét feladatként jelöli meg. A kormány a NÉS elfogadását követően két évvel, majd ezt követően ötévente végez felülvizsgálatot. A kormány a NÉS végrehajtása érdekében Nemzeti Éghajlatváltozási Programot (NÉP) fogad el, melyek kétévenként kerülnek kidolgozásra.

A stratégia célkitűzéseivel összhangban a NÉP „klímabarát” célok és intézkedések megfogalmazása révén kíván hozzájárulni az ország fenntartható fejlődési pályára történő áttéréséhez; az emberek biztonságának, életminőségének és az ország versenyképességének javításához.

A dokumentum megállapításai alapján hazánk az éghajlatváltozás kapcsán kiemelten veszélyeztetett terület. Az átlaghőmérséklet emelkedése mellett az éves csapadék mennyiségének csökkenése, a csapadékeloszlás átrendeződése, továbbá a szélsőséges időjárási körülmények fokozódása várható. A vizsgálatok alapján a felszíni és felszín alatti vizek helyzete lesz a legkritikusabb kérdés.

A kormány 2008. február 13-án elfogadta a **Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Tervet** (2019/2008 (II.23.) Korm. hat.). A dokumentum folyamatban lévő energiahatékonysági intézkedéseket, és középtávú terveket tartalmaz. Figyelemre méltó, hogy a 2008-2016-os időszakra vonatkozóan, országos szinten, az energiafelhasználás évi 1%-os mérséklését célozza. Ezt a tendenciát az energiaszektorban bekövetkező minőségi változással lehet megvalósítani.

A főbb beavatkozási területek:

- Lakossági szektor épületállománya
- Intézményi szektor épületállománya
- Közlekedés és szállítmányozás
- Energiaátalakítás
- Építészet
- Felhasználók energiaigényeinek a befolyásolása

III./4. Budapest Főváros energiapolitikája és energiastratégiája:

Az országos szintű alkotásokkal összhangban Budapest Főváros is megfogalmazta az energiapolitikáját és energiastratégiáját. A koncepciót a Fővárosi Közgyűlés 1932/2007. számú határozata (Budapest Környezeti Program) alapján készítették el.

Energiapolitikájában leszögezi, hogy számára az energetika kiemelt fontossággal bír, és Magyarország energiapolitikáját, valamint az idevonatkozó Európai Unió irányelveket veszi figyelembe.

A Főváros energiastratégiájában az energetikával kapcsolatos cselekvési programjának elvi alapjait fekteti le, figyelembe véve az energiapolitikában rögzített elveket, illetve a főváros adottságaiból adódó problémákat.

A főváros energiastratégiája az alábbi prioritási sorrendet állítja fel:

1. Minden téren az energiahatékonyság javítása és az energiaköltségek csökkentése.
2. A Távhőnek, mint legkörnyezetkímélőbb tömeges fűtési módnak a fejlesztése és versenyképességnek a fokozása.
3. FŐGÁZ Zrt. piaci pozíciójának megtartása, erősítése.
4. Új energetikai technológiák közül azokat részesülnek előnyben, amelyek a fővárosi tulajdonú energetikai cégekkel szinergia viszonyban valósulnak meg.
5. Energetikával foglalkozó szervezet erősítése.
6. Kommunikáció.
7. Környezettudatos szemlélet tananyagba történő bevezetése az általános- és középfokú intézményeiben.
8. A beruházásoknál az energiapolitikai célkitűzések érvényre juttatása, ennek érdekében a tervek energetikai fejezetében történő kifejtése.

III./5. A „Fenntartható energiagazdálkodás” című fejezet illeszkedése a meglévő stratégiákhoz.

Az Országos energiapolitikai alkotások helyi, kerületi szinten megvalósítható célkitűzései az **energiahatékonyság fokozása, a megújuló energiaforrások hasznosítása** és a települési **éghajlatvédelmi stratégia** kidolgozása. A 2010-2015 időszakra szóló „*XI. Kerületi Környezetvédelmi Program - Fenntartható Energiagazdálkodás*” című fejezete, ezen célkitűzésekre bontva tárgyalja az elkövetkezendő időszakra vonatkozó helyi feladatokat és a végrehajtáshoz szükséges középtávú intézkedéseket.

III./6. Helyzetfeltárás

Elméleti háttér:

A nem-megújuló energiaforrás nem gyártható, természetű, illetve nem újrafelhasználható a fogyasztással megközelítő mértékben. A tipikusan nem megújuló energiaforrások a fosszilis tüzelőanyagok (kőszén, kőolaj, földgáz, propán-bután gáz) illetve az urán, mint az atomenergia energiahordozó anyaga.

A fosszilis tüzelőanyagok használata a korlátozott mennyiségük és a belátható időn belül kimeríthető készleteik miatt ellátási nehézségeket, importfüggőséget okoznak. Nem alkalmasak arra, hogy egy fenntartható energiagazdaság épüljön rájuk. Hosszútávon a nemzeti szuverenitás megőrzése szempontjából is fontos az önálló energiaellátási és gazdálkodási rendszer megalapozása.

A hagyományos, fosszilis energiaforrások másik nagy hátránya, hogy a bennük tárolt kémiai energia átalakulása során melléktermékként jelentős mennyiségű szén-dioxid, illetve az égés körülményeitől függő mértékben szén-monoxid is keletkezik.

A tökéletes égés során keletkező szén-dioxid egyenlete:

A légkörbe jutó szén-dioxid az egyik legjelentősebb okozója az üvegházhatás fokozódásának, ezáltal a **globális felmelegedésnek**.

A fosszilis tüzelőanyagok égetése során egyéb, általában nem kívánatos szennyezőanyagok oxidációja is végbemegy. Ezek közül a legnagyobb problémát a nitrogéntartalmú vegyületekből keletkező nitrózus gázok (NO_x) és a kén tartalmú vegyületekből kén-dioxid (SO₂), illetve a szálló por és korom okozzák. Nitrogén-oxidok és a kén-dioxid tehetők felelőssé a **szmog és a savas esők** kialakulásért, melyek az emberi egészség és az élővilág károsodását, továbbá az épített környezet korrózióját is okozzák.

Megújuló energiaforrások és energiahatékonyságot fokozó intézkedések gazdaságos és célszerű bevonása jelenti az elkövetkezendő időszakra vonatkozó alternatív megoldást, környezettudatos szempontok által vezérelve. A megfelelő energiaforrás és technológia megválasztásánál meghatározó jelentőségű tényező a „**meztérülési idő**”, és az üvegházhatást okozó gázok CO₂ egyenértékre vetített „**kibocsátás csökkenés**”/”**beruházás költség**” aránya.

Az emisszió csökkentése a Szén-dioxid kvóta tekintetében is nagy jelentőséggel bír. Az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye alapján a környezetvédelmi és vízügyi miniszter által a Magyar Állam nevében értékesített „kiotói egységekből” származó bevételt a **Zöld Beruházási Rendszer** keretében az üvegházhatású gázok hazai kibocsátásának csökkentésére, nyelők általi eltávolításának növelésére, az éghajlatváltozás hatásaihoz való alkalmazkodásra kell fordítani.

A KvVM által, a Zöld Beruházási Rendszer keretén belül kiírt pályázatok támogatást nyújtanak az önkormányzatok és a civilszféra számára egyaránt. Ezek folyamatos nyomon követése és az aktív részvétel elengedhetetlen az elkövetkezendő időszakra vonatkozóan.

A fenntartható fejlődés és esélyegyenlőség érdekében az Európai Unió jelentős anyagi forrásokat biztosít a tagállamok, ezen belül Magyarország számára is. Ezt a célt szolgálja a **Kohéziós Alap**, illetve a Strukturális Alapok közül a környezetvédelem területén kiemelten az **Európai Regionális Fejlesztési Alap**.

Az **Új Magyarország Fejlesztési Terv** (ÚMFT) legfontosabb célja a foglalkoztatás bővítése és a tartós növekedés feltételeinek megteremtése. Ennek érdekében hat kiemelt területen indult el összehangolt állami és uniós fejlesztés. Ezek között szerepel a **környezet és az energetika fejlesztése** is. A 2007 és 2013 közötti időszakra kitűzött célokat nyolc ágazati és hét regionális operatív program hivatott megvalósítani. Ennek keretében a kiírt pályázatok, azon belül is Újbuda számára elsősorban a **Közép–Magyarországi Operatív Program** (KMOP) és a **Környezet és Energia Operatív Program** (KEOP) nagy jelentőséggel bírnak, melyek nélkülözhetetlen pénzügyi eszközöket biztosítanak az elkövetkezendő időszak környezetvédelmi, fejlesztési stratégiájához.

III./7: Energiahatékonyság

Az energiahatékonyság javítása az egyik legkézenfekvőbb módja annak, hogy visszaszorítsuk az üvegházhatású gázok kibocsátását, energiafogyasztásunkat fenntartható útra tereljük, és növeljük az ellátásbiztonságot. Az Európai Unióval összhangban lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy az épületek tervezése során jobban érvényesüljenek az energetikai szempontok, és javuljon a világító-, fűtő-, hűtő- és melegvízrendszerek hatékonysága. Általánosságban elmondható, hogy az energiatakarékosság elősegíti a gazdasági fejlődést, csökkenti a civil és az üzleti szféra energiaköltségeit, javítja a megélhetést.

Az energiatakarékossági potenciált (azaz a megtakarítható energia nagyságát) kétféleképpen jellemezhetjük: a műszaki, illetve a gazdasági potenciállal.

A **műszaki energiatakarékossági potenciál** folyamatosan növekszik a technika fejlődésével, pl. jobb szigetelő anyagok, nyílászáró szerkezetek, kazánok, stb. tehát az elméletileg elérhető legnagyobb energiahatékonyságot jelenti.

A **gazdasági potenciál** azt mutatja meg, hogy piaci körülmények között a műszaki potenciálnak hányadrészét tudjuk kihasználni, azaz meddig gazdaságos egy beruházás, meddig számolhat a befektető számára elfogadható megtérülésre. Nyilvánvaló, hogy gyakorlati oldalról nézve a gazdasági potenciál fontos. Meghatározása azonban nem egyszerű, hiszen számos, gyorsan változó tényezőtől függ. Fontos feltárni, hogy az adott feltételek mellett, mely beruházás típusok a leggazdaságosabbak ("best practice"), és ezeket a megoldásokat kell ismertetni és támogatni.

Figyelemre méltó megtakarítást lehet elérni a „passzívház technológia” alkalmazásával. Egy ilyen épület esetében a fűtési igény akár teljesen kiküszöbölhető, és az energiafelhasználás a hagyományos épületek töredéke. Ennek ellenére mégsem arat osztatlan sikert, nem minden esetben a leggazdaságosabb megoldás. A tapasztalatok szerint többnyire csak az épületek megépítéskor alkalmazva lehet elfogadható megtérülési időt és az elvárt eredményt elérni. A zöld tető kialakítása az épület tetejének hőszigetelését is megoldja, azonban ha kimondottan az energiahatékonyság a célunk akkor ár érték arányban szintén nem ez a leghatékonyabb megoldás.

Kiemelt jelentőséggel bír az elkövetkezendő időszakra vonatkozóan a LED-ek alkalmazása, a hatékony információs és kommunikációs technológiák elterjedése, a standby fogyasztás csökkentése, a hatékonyabb elektronikai eszközökre történő átállás és a napenergia passzív és aktív hasznosítására is alkalmas, alacsony energiafogyasztású épületek számának növekedése.

Említésre érdemes az ún. **rebound effektus**. Mint az látni lehet, új lakások épülnek, egyre több a gépjármű és elektronikai berendezés. Ez a folyamat ellensúlyozza az egyre javuló hatásfokot, hatékonyságot. Ennek értelmében az energiahatékonyság javulása nem feltétlenül jár együtt az energiafogyasztás csökkenésével.

Magyarországon a végső energiafelhasználásnak kb. 40-45 %-át teszi ki a helyiségfűtés. A magyar helyiségfűtés átlagos fogyasztása 0,90 GJ/m²,év, az EU átlag 0,53 GJ/m²,év, egy korszerű szabványoknak megfelelő épület esetében: 0,24 GJ/m²,év. Vagyis a hazai fajlagos fűtési energiafelhasználás 70 %-kal magasabb, mint az EU átlag.

A XI. kerület energiapolitikájában a **meglévő épületállomány** kiemelten fontos szerepet játszik. **Energiaigényük meghaladja a teljes energiaszükséglet 40%-át**, így jelentős energiatakarékosági potenciállal (kb. 10-20 %) bírnak.

A közismert **Panel program** és az **ÖkoPlusz program** is az energiatakarékos beruházások támogatására indult el. A XI. kerületen belül sok társasház, és lakószövetkezet vett részt és élt az állami támogatás adta lehetőséggel. A programok eredményességét fokozta, hogy Újbuda Önkormányzata további támogatással csökkentette az elvárt önerő nagyságát, ezzel is ösztönözve a kerület lakóit.

Az elkövetkezendő időszakra vonatkozóan kiemelt jelentőségű feladat az önkormányzati tulajdonú intézmények, (iskolák, óvodák) energetikai korszerűsítése. A beruházási költségek megtérülése után, a lecsökkent energiaköltségek által keletkező megtakarítások további fejlesztések, feújítások, támogatások forrását képezhetik. A környezettudatosság mellet, ez a hosszú távú fenntarthatóság követelménye is.

Az energiahatékonyság fokozásának és az energiafelhasználás csökkentésének lehetséges módszerei.

Helyi, kerületi szinten:

- Utólagos külső hőszigetelés, külső nyílászáró csere, hővisszanyerő szellőzés létesítése
- Fűtésrendszer korszerűsítés
- Kazánok cseréje, korszerű jó hatásfokú berendezésekre
- Automata központi és helyi szabályozások kiépítése
- Fűtési és használati melegvíz-rendszerek korszerűsítése, szabályozhatóvá tétele, egyedi mérési lehetőségek kialakítása
- Hűtési rendszerek energiatakarékos korszerűsítése
- Helyi kogeneráció vagy trigeneráció kiépítése, további hulladékhő hasznosítási lehetőségek kiaknázása
- Hőelosztó rendszerek korszerűsítése, veszteségek csökkentése
- Távhőrendszerre való csatlakozás elősegítése

- Technológiai, elektronikai berendezések cseréje jobb energetikai hatásfok éskisebb energiafelhasználás céljából.
- Világítástechnikai korszerűsítés. Fényforrások világítótestek és előtétek cseréje, Kül- és beltéri világítási rendszerek korszerűsítése
- Zöldtetők kialakítása.
- Tudatosság erősítése, civil szféra tájékoztatása. Támogatások nyújtása

Befolyásoló tényezők:

- Szabályozás (auditok, címkézés, szabványok)
- Energiaárak
- Energiahatékonysági direktívák
- 7/2006. (V.24.) TNM rendelet
- 3/2002. (II.8.) SzCsM-EüM együttes rendelet
- 176/2008. (VI. 30.) Korm. Rendelet „Az épületek energetikai jellemzőinek tanúsításáról”

Célok:

- Az épületek energetikai jellemzőinek tanúsításáról szóló 176/2008. (VI. 30.) Korm. rendelet hatálya alá tartozó épületekről energetikai tanúsítvány kiállítása. Amennyiben az épület energetikai minősítési osztálya nem éri el a „C” kategóriát, akkor a tanúsítványhoz kapcsolódó korszerűsítési munkákra adott javaslat alapján annak megvalósítására.
- Az Európai Unió 2020-ra kitűzött céljával összhangban, az energiafogyasztás csökkentése, megközelítőleg évi 1%-os tendenciával, melynek kulcsfontosságú eleme az épületek energiahatékonyságának javítása.
- Környezetvédelmi osztály hatékony együttműködése szakmai és civil szervezetekkel, a gyors információáramlás és a folyamatos naprakész szakmai tájékozottság érdekében.
- Az energiahatékonyságot elősegítő fejlesztések előnyeinek és fontosságának tudatosítása a civil szféra körében.

Intézkedések:

- Középületek, közintézmények energiatakarékos működtetése, energiahatékonyságának javítása
- Energiaaudit és energiahatékonysági tervezés az önkormányzat épületeire és az önkormányzati tulajdonú intézmények épületeire.
- A különböző technológiák közötti versenyképesség (gazdasági potenciál) feltárása, költséghatékonyság, helyi adottságok, fenntarthatóság, hosszú távú környezeti hatás, és a biztonsági szempontok figyelembevételével.
- Önkormányzati támogatások, pályázatok kiírása A lakosság tájékoztatása egyéb pályázati lehetőségekről.
- Forrásbevonás. Elsősorban uniós és állami pályázatok, támogatások útján.
- Kommunikáció: Bemutatóházak, mintaépületek létesítése az energiahatékony beruházások népszerűsítésére és gyakorlati tapasztalatok szerzésére. A civil szféra tájékoztatása, az energiatakarékosság tudatosítása, az Újbuda Önkormányzat honlapján /www.ujbuda.hu/, a helyi média és további tematikus akcióprogramok útján.
- Helyi rendeletek, melyek a kitűzött energetikai elvárásoknak történő megfelelést szabályozzák és segítik elő.

III.8. Megújuló energiaforrások hasznosítása

A XI. Kerület jelenleg szinte teljes mértékben a kimeríthető, nem megújuló energiaforrásokra támaszkodik. A **fosszilis energiahordozók** tartalékainak előre látható kimerülése, és az ezzel párhuzamos környezeti terhelés azt eredményezi, hogy a (politikai és gazdasági) hangsúly a megújuló energiaforrások alkalmazása felé tolódik. Lakossági szinten elsősorban az **energiaköltségek** csökkentésére irányuló törekvések támasztják alá az alternatív energiaforrásokra történő átállást.

Megújuló energia hasznosításával, a XI. kerület az energiaigényét fokozatosan növekvő mértékben kielégítheti, mely források természetes úton újratermelődnek és környezetbarát alternatívát jelentenek.

A megújuló energiaforrás alkalmazása akkor hatékony, ha energia-megtakarítást eredményező intézkedésekkel párhuzamosan valósul meg. A megújuló

energiaforrásokból nyert energiát, a hagyományos tüzelőanyagokhoz hasonlóan fűtésre, hűtésre, használati melegvíz termelésre, illetve elektromos árammal működő berendezések üzemeltetésére lehet hasznosítani. Nemzetközi tapasztalatok alapján Magyarország, ezáltal Újbuda számára a megújuló energiaforrások **decentralizált** (azaz helyben telepített) **hasznosítása** az egyik leghatékonyabb alternatíva és a kijelölt követendő példa a fenntartható energiagazdálkodásra történő átállásban.

Fontos a FŐTÁV Zrt, mint távhőszolgáltató szerepe a kerület energiagazdálkodásában. A távfűtés jelenleg is az egyik leghatékonyabb és fűtési módszer. A legtöbb, helyben telepített, hagyományos tüzelőanyaggal üzemelő fűtőberendezéshez képest környezetbarátabb alternatívát jelent, továbbá a Távfűtésről leváló társasházak sok pontszerű szennyezőforrásként jelennek meg a XI. kerületben. Ezért is fontos a távfűtésnek a korszerűsítése, a távhővezetékek hőveszteségeinek csökkentése, a megújuló energiaforrásokra történő átállása, összességében a versenyképességének a megtartása.

A megújuló és az energiahatékonyági beruházások alapvető feltétele, hogy az eszköz élettartama meghaladja a megtérülési időt. Különbség azonban, hogy az energiahatékonyági beruházás egyszeri támogatást igényel, mely ezután egy „cash-flow-t” generál, mely a megtérülési idő alatt visszatéríti a beruházási összeget, majd nyereséget termel a beruházónak.

A megújuló-energia fejlesztéseket működtetési költségek is kísérik, pl szivattyú működése, szabályozási költség stb. Bizonyos esetekben számolni kell további externális költségekkel is, mint például a fatüzelésű erőműnél a fa kivágás, szállítás környezetszennyező hatásai. A tapasztaltok szerint, **az energiahatékonyabb módja az üvegházhatású gázok kibocsátása csökkentésének.** Ez természetesen nem változtat azon a tényen, hogy a megújuló energiaforrásokra szükség van és versenyképességük egyéb energiaforrásokkal szemben egyre jelentősebbé válik.

Az Újbuda Önkormányzat Zsombolyai utcában található épületeinek tetejére 2007, illetve 2009-ben telepített összesen 40kW teljesítményű napelemes rendszerek évi 50-55 tonna széndioxid kibocsátástól mentesítik környezetünket. A Regős utca 14-16. szám alatti társasház komplex, energia-hatékony felújítását, vákuumcsöves napkollektorok telepítése követte, ezáltal jelentősen csökkent a lakók energiaköltsége. A projekt megvalósulását a XI. kerület Újbuda Önkormányzata is támogatta.

A Nyéki Imre uszoda megújuló energiával történő ellátása mellett, a közeljövőben további önkormányzati, illetve önkormányzati támogatással megvalósuló fejlesztésekre van szükség, hogy Újbuda továbbra is élen járjon a megújuló energiák alkalmazása terén.

A rendelkezésre álló megújuló energiaforrások:

- **Napenergia**

A napenergia hasznosítása során a napsugárzást megfelelő szerkezetek révén közvetlenül hő- vagy villamos energiává alakítható át.

A napenergia hasznosítása tekintetében a terület éghajlati adottsága az országos átlagnak felel meg. A déli tájolású, **45°-os** dőlésszögű **1 m²** felületre érkező **napsugárzási** adatok alapján megközelítőleg a **napsugárzás** energiája:

- nyári időszakban átlag: 4,90 kWh/nap
- téli időszakban átlag: 1,80 kWh/nap
- éves átlag: 3,35 kWh/nap
- Egy évre vonatkoztatva: ~ **1250 kWh/m²** energiát jelent.

A viszonylag magas beruházási és üzemeltetési költségek megtérülését elsősorban nem a téli napbesugárzás intenzitása akadályozza, hanem az, hogy télen jóval kevesebb a napsütéses órák száma.

Passzív hasznosítás Az épületek hőháztartásának napenergia-hasznosítással történő optimalizálására számos eszköz jöhet szóba. Az így kivitelezett épületet a nagy üvegezési arány és nagy hőtároló tömegek jellemzik. Ez jelentős fűtési energiamegtakarítást tesz lehetővé a hagyományos épülethez képest. Érthető módon, meghatározó szerepe van a tájolásnak. A határoló felületek energiatudatos kialakítása télen a szoláris hőnyereség, nyáron pedig a hőveszteség növelését célozza. A réteges falszerkezetek alkalmazásával mind a hőszigetelési, mind pedig a hőtárolási követelmények megoldhatók. A passzív napenergia-hasznosítás akkor hatékony, ha felsorolt eszközöket komplex és integrált módon használják fel.

Az aktív hasznosítás, amikor külön erre a célra készített eszköz (napkollektor vagy napelem) segítségével alakul át a Nap sugárzási energiája hővé vagy villamos energiává.

A **napkollektorok** a Nap fényenergiáját hőenergiává átalakító berendezések. A leggyakoribb esetekben szabadtéri vagy fedett medencék fűtésére, használati-melegvíz (HMV) készítésre vagy épületek kiegészítő fűtésére alkalmazzák. Ezek az alkalmazások egymástól eltérő üzemmódokat jelentenek, így más-más követelményeket támasztanak a napkollektorokkal

szemben. Ideális körülmények között a termikus hasznosítás hatásfoka akár a 60-80%-ot is elérheti. A begyűjtött energia hőtárolós tartályokkal (célszerűen: melegvíz formájában) jól tárolható.

A **napelemek** esetében elektromos áram előállítására van lehetőség. A kapott alacsony egyenfeszültséggel, a 230V-os váltóáramú fogyasztók inverteres egység közbeiktatásával működtethetők. Napelemek esetében az elméleti energiaátalakítási hatásfok a 60 százalékot is eléri, azonban a gyakorlatban ennél lényegesen gyengébb, 8-25%-os hatásfokú napelemek készülnek. A begyűjtött energia tekintetében jelenleg azt leggyakrabban kémiai úton, akkumulátorban tárolják. A jövőben nagy technológiai előretörés várható ezen a területen. Ilyen például az elektrokémiai vízbontásból keletkező hidrogén gáz tárolása és energiahányos állapotban (nincs napsütés) annak igény szerint felhasználása. Jelenleg egy ilyen rendszer beruházási költsége 7 USD wattonként. A technológia jelenleg az 1USD/W ár/teljesítmény alatt lenne versenyképes.

- **Geotermikus energia**

Magyarország és a XI. kerület igen szerencsés helyzetben van, kivételesen **jó geotermikus adottságokkal** rendelkezik. Ennek ellenére a hőenergia hasznosítása, kitermelése nem egyszerű és nem olcsó. Fűtés esetében a hőnyerő közeg lehet levegő, víz vagy talaj, míg a hőátadás oldal a fűtendő tér. Hűtés esetén a hőenergia az ellenkező irányba áramlik, a hőt elvonja és az levegőbe, vízbe, talajba jut. Bár a hőszivattyúk villanyárammal működnek, így is megközelítőleg 60-70%-os megtakarítás érhető el velük a hagyományos gázfűtéshez viszonyítva.

Előnye, hogy az energia kinyerése **nem függ az időjárástól, az év- és napszakoktól.**

- **Szélenergia**

A szél munkavégző képessége a szélesebségnek a harmadik hatványával arányos. A gazdasági megfontolások azt mutatják, hogy a szelet elsősorban azokon a vidékeken érdemes kiaknázni, ahol a szélesebség évi átlaga meghaladja a 4-5 m/s értéket. Budapesten szélesebség évi átlagai 2-4 m/s között változnak. Szakértők között is vitatott, hogy Magyarországon a szélenergia hasznosítása mennyire versenyképes egyéb alternatív energiaforrásokkal szemben.

- **Biomassza**

A biomassza, mint energiaforrás a következőképpen hasznosítható:

Közvetlenül:

- tüzeléssel, előkészítés nélkül, vagy előkészítés után

Közvetve:

- kémiai átalakítás után (cseppfolyósítás, elgázosítás), folyékony üzemanyagként vagy éghető gázként
- alkohollá erjesztés után üzemanyagként
- növényi olajok észterezésével biodízelként
- anaerob fermentálás után biogázként.

A biomassza energiahordozók kis- és közepes teljesítményű decentralizált hő- és villamos energiatermelésre, valamint motorhajtóanyagként hasznosítható viszonylag alacsony energiasűrűsége miatt.

A XI. kerületben található zöldterületek, fasorok fenntartása során keletkező hulladékok **jól hasznosítható, helyben rendelkezésre álló zöld energiaforrást** jelentenek. Az ilyen tüzelőanyag **szén-dioxid semlegesnek tekinthető**, mivel az égetés során keletkező CO₂ mennyisége, annyi, mint amennyit a növény fotoszintézis útján megkötött.

- **Vízenergia**

A XI. kerület föld és vízrajzi adottsági miatt nem jelentős.

Célok:

- Megújuló energiahasznosítás részarányának növekedése
- A megújuló energiahasznosítás előnyeinek és fontosságának tudatosítása a lakosság körében
- A XI. kerületben minden új építés esetén, az épület energiaellátása részben megújuló energiaforrás felhasználásával történjen.

Intézkedések:

- Helyi megújuló energiaforrások alkalmazási lehetőségeinek felmérése, kiemelten a napenergia, a biomassza és a geotermikus energia hasznosítás tekintetében.
- A különböző alternatívák közötti versenyképesség feltérképezése, költséghatékonyság, helyi adottságok, fenntarthatóság és hosszú távú környezeti hatás figyelembevételével.
- Önkormányzati támogatások, pályázatok kiírása
- Forrásbevonás. Elsősorban uniós és állami pályázatok, támogatások útján.
- Bemutatóházak, mintaépületek létesítése az alternatív energiaforrások használatának népszerűsítésére, információgyűjtésre.
- Kommunikáció. Cél a lakosság felvilágosítása, motivációja az Újbuda Önkormányzat honlapján /www.ujbuda.hu/, a helyi média és további tematikus akcióprogramok útján. Tapasztalati adatokkal az alternatívák közötti előnyök és hátrányok ismertetése, beruházások hatékonyságnak elősegítése.
- Helyi rendeletek KSZT-k alkotása, melyek a tervezett építések, illetve a már meglévő épületállomány megújuló energiaforrásokkal történő ellátását szabályozza és segíti elő.

III.9. Éghajlatvédelem

„Az éghajlatváltozás a magyar társadalmat, nemzetgazdaságot fenyegető, cselekvésre kényszerítő kockázat. A sokoldalú elemzések alapján az elkövetkező évtizedekben várhatóan jelentős mértékben megváltozó hőmérséklet- és csapadékviszonyok, az évszakok lehetséges eltolódása, egyes szélsőséges időjárási jelenségek erősödése és gyakoriságuk növekedése veszélyezteti természeti értékeinket, vizeinket, az élővilágot, erdőinket, a mezőgazdasági terméshozamokat, építményeinket, lakókörnyezetünket, a lakosság egészségét és életminőségét egyaránt. Az ENSZ egyik tudóscsoportja azt állapította meg, hogy a klímaváltozás a biológiai sokszínűségre, azaz az élővilág fajgazdagságára gyakorolt hatása szempontjából Magyarország Európa egyik legsérülékenyebb országa.” – Idézet: NÉS

A légkörbe kerülő és ott felhalmozódó **üvegházhatású gázok** az éghajlat megváltozásának okozói. Az üvegházhatású gázok légköri koncentrációja folyamatosan növekvő tendenciát mutat,

ez már középtávú tervekben is globális veszélyforrásként jelenik meg. A változás elleni nemzetközi fellépés keretében minden országnak, és azon belül minden szereplőnek vállalnia kell arányos felelősségét.

Célok:

- Az energiahatékonyság és a megújuló energiaforrások részarányának növelése. (Lásd III./7. és III./8. fejezet)
- Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése.
- Az üvegházhatású gázok megkötésének növelése a szabad talajfelszín és növényborítottság növelésével. Zöldtetők elterjedése.
- A kedvezőtlen ökológiai és társadalmi-gazdasági hatások elleni védekezés az alkalmazkodóképesség javításával, a károk megelőzésével, enyhítésével.
- A klímatudatosság erősítése.

Intézkedések:

- Zöldtetős technológiák, lehetőségek feltérképezése. Meglévő, de kifejezetten új épületek esetén alkalmazásuk népszerűsítése, elősegítése.
- Kommunikáció. Az éghajlatváltozás várható hatásainak tudatosítása, az egyéni felelősségtudat erősítése a lakosság körében.

Felhasznált irodalom:

www.nfu.hu

www.energiaklub.hu

www.kvvm.hu

<http://www.eh.gov.hu>

Nemzeti Éghajlatvédelmi Stratégia

Budapest Főváros Energetikai Konceptiója (2007)

Dr. Molnár László: Az energiahatékonyság szerepe a Magyar energetikában

IV. A környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód erősítése

IV.1. Közoktatás

Az emberek környezettudatos szemlélet- és gondolkodásmódja alapvető fontosságú a környezetvédelmi fejlesztések sikeréhez. A felnövekvő generáció életfeltételeinek hosszútávú biztosításához elengedhetetlen a környezeti erőforrásokkal való takarékos gazdálkodás megismertetése, a pazarlás megakadályozása és törekvés a harmonikus környezethasználat kialakítására.

Az európai unió jövőképe, gyermekeink élhető világa csak az emberek környezettudatos nevelésén, az ember és a természet közti szoros kapcsolat fenntartásán keresztül valósulhat meg maradéktalanul. A természeti értékek elpusztítása az emberi társadalom pusztulásához, ökológiai katasztrófához vezet.

A természeti erőforrások véges volta és az élhető környezet jövő nemzedék számára történő megóvása vezérelte a Nemzeti Környezetvédelmi Program kidolgozását. Ebben a programban megfogalmazott irányelvek alapján a kerület kidolgozta és a képviselő-testület 480/2005/XI.ÖK/XI.17/ számú határozatával elfogadta a XI. kerület Újbuda Önkormányzata közoktatási intézményeinek egészség- és környezeti nevelési fejlesztési koncepcióját 2005-2020 időszakra.

A fejlesztési koncepció megvalósításának második szakasza (2010-2015 évek) a jelen környezetvédelmi program időszakára esik.

A környezetvédelmi program fontos célkitűzése, hogy erősítse és segítse a környezettudatos nevelési elképzeléseket. Elfogadja és támogatja a közoktatási intézményekben folyó egészség- és környezeti nevelés célkitűzéseit, a felnövő nemzedék környezetközpontú gondolkodásának kialakítását.

Fontos eredménynek tekintjük, hogy jelenleg 7 ökoiskola és 6 zöld óvoda működik kerületünkben. Ezen intézmények a környezettudatos nevelés területén követendő példát mutatnak a kerület többi intézménye számára. Az önkormányzat szervesen részt kíván vállalni az ökoiskola és zöld óvoda mozgalom népszerűsítésében, a mozgalom kiszélesítésében.

A nemzetközi és a hazai szabályozási rendszerekhez illeszkedő fejlesztési elképzeléseket részletesen ezen egészség- és környezeti nevelési fejlesztési koncepció összefoglaló anyaga tárgyalja, mely ezen környezetvédelmi programfejezet háttéranyagának tekinthető.

IV.2. Környezettudatosság, fenntartható termelés és fogyasztás

A környezetvédelmi program feladatának tekinti a közoktatási kereteken túl a kerület valamennyi lakója környezettudatos gondolkodásmódjának kialakítását, fejlesztését, a fenntartható termelés és fogyasztás összhangjának megteremtését. Az erőforrások racionális felhasználása, az ésszerűtlen pazarlás elkerülése mindenki alapvető érdeke, még akkor is ha erre nem gondol vagy nem akar gondolni. A fogyasztói társadalom energiafaló, hulladékhegyeket, vízszennyezést, levegőminőség romlást és zajártalmat eredményező tevékenysége a Föld éltető erőforrásainak kimerülését eredményezi és végző soron az emberiség létét fenyegeti. Ennek minden emberben való tudatosítása a környezetközpontú nevelés legfontosabb feladata.

Több kezdeményezés történt a kerületben tevékenykedő civil szervezetek és szakmai csoportok bevonására a kerület zöld arculatának kialakításába, a lakossági igények érvényesítésébe. Bár kezdeti sikerek voltak, de a párbeszéd hiánya sok konfliktust eredményezett. A kerület civil szervezeteivel, valamint a kerületben dolgozó költségvetési intézményekkel való kölcsönös információcsere eszköze lehet az önkormányzat által kezdeményezett „Zöld Tanács” létrejötte. Ennek a szervezetnek döntési jogköre nem lesz, de jelentős szerepe játszhat az információáramlás erősítésében, a lakossági igények felmérésében és a szakmai döntések előkészítésében.

A felvilágosításban nagy szerepe van a médiának. Az „Újbuda” kerületi újságban kialakított zöld oldal nagyon előre mutató kezdeményezés, de ennek szerkesztési hiányosságai sokszor nagyon zavaróak az olvasók számára. A kerületi TV és az önkormányzat honlapja is fontos fórum, de például a honlapon belül eddig hiányzott a környezetvédelmi információk egységes rendszerének megteremtése.

IV.3. Környezeti információs rendszer

A környezet állapotáról valós, átfogó képet csak megfelelő adatok birtokában kaphatunk. Ezt szolgálja a kerületi környezeti információs rendszer kiépítése, mely tájékoztat a kerületben folyó környezetvédelemmel kapcsolatos programokról, fejlesztési elképzelésekről.

Sokszor az ismeretek hiánya eredményezi a helytelen döntések meghozatalát, mely számos esetben nagyon kedvezőtlen folyamatokat indíthat be. Sokkal könnyebb a problémákat megelőzni, mint a helytelen döntésekből eredő károkat megszüntetni, veszteségeket felszámolni. Így az információáramlás megfelelő csatornáinak kiépítése alapvető fontosságú a környezetbarát gazdálkodás kialakítása céljából. A kívánatos változásokat csak akkor érhetjük el, ha minden ember megérti, hogy a mindennapi tevékenységének újragondolásával képes lehet a kedvezőtlen környezeti hatásokat megelőzni és a földi ökoszisztéma egységes rendszerét, harmonikus működését megőrizni.

Ezt segíti a rendelkezésre álló, de elszórtan fellelhető környezetvédelmi adatok összegyűjtése, rendszerezés és a lakosság részére történő hozzáférés biztosítása. Fontos a lakosság megfelelő információkhoz való jutásának elősegítése (például a legközelebbi hulladékgyűjtő sziget vagy hulladékgyűjtő udvar helye, egyes típusú hulladékok elhelyezésének lehetősége, a kerületi vízfolyások alapvető minőségi paramétereinek ismertetése, forgalmi, légszennyezettségi és zajadatok, környezetvédelmi előadások és rendezvények).

Célszerű együttműködések kiépíteni és erősíteni más hatóságokkal, mint például az ÁNTSZ illetékes szerveivel, a Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőséggel, a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósággal és kapcsolódni a jól működő információs rendszerekhez, mint például a fővárosi légszennyezettség-mérő hálózathoz vagy az országos hulladék információs rendszerhez.

IV.4. Turizmus és környezet

A turizmus fejlesztése fontos országos feladat. A kerület fejlesztési elképzelései között is kiemelt feladat a helyi lehetőségek mind jobb kihasználása, a kulturális, egészségügyi, környezetvédelmi és sport rendezvények összekapcsolása, összehangolása.

A kerület jelentős termálvíz készletekkel rendelkezik. Ezen termálvíz kincs kiaknázása tette Budapestet fürdővárossá és ennek köszönheti nemzetközi gyógyfürdőhely címét is. Fontos erősíteni a termálvízhez kapcsolódó egészségügyi turizmust, de ugyanolyan meghatározó lehet a kerület életére az öko- illetve kulturális turizmussal történő összekapcsolása.

Új turisztikai célpontok kialakításával, például a Kamara-erdő bevonása a főváros turisztikai célpontjai közé, a kerület elmaradottabb részeinek fejlődése is erőteljesebbé válhat. A Kamara-erdő jelzett turista utjainak felújításával, erdei tornapálya kiépítésével, játszótér, kalandpark és tanösvények kialakításával, a terület szabadidő park jellege erősödne.

Nagy lehetőségek vannak a Lágymányosi-öböl és környékének további népszerűsítésében, vízisport központ jellegének megőrzésében, területén sport, kulturális és egészségnapok szervezésében. Bár a terület rendezett és nagyon gondozott, de az üresen álló épületek tartalommal történő megtöltése fontos feladat lenne. Egy kiállítás, egy helyi természeti értékeket bemutató múzeum stb. jelentősen növelhetné a terület látogatottságát és jól illeszkedne a szabadidőpark elképzeléshez.

V. Vizeink védelme és fenntartható használata

HELYZETÉRTÉKELÉS

V.1. Térségi összefüggések

Felszíni vízkészletünk döntően külföldi eredetű, ezért nagy folyóink vízminőségét döntően a külföldről érkező víz minősége határozza meg. Hazánk az Európai Unióba való belépéssel átvette a közösségnek a víz-politikára vonatkozó 2000/60/EK irányelvét, az Európai Unió Víz Keretirányelv-et (továbbiakban: VKI), melynek előírása szerint az Unió álló- és folyóvizeit 2015-ig jó ökológiai és kémiai állapotba, felszín alatti vizeit jó mennyiségi és kémiai állapotba kell hozni. Ennek érdekében a VKI – többek között – kiterjed az alábbi feladatokra:

- a vizes élőhelyek romlásának megakadályozása, állapotjavítás előmozdítása, a fenntartható vízhasználat biztosítása
- a vízi környezet fokozott védelme és javítása
- a felszín alatti vizek szennyezésének fokozatos csökkentése és további szennyezésük megakadályozása
- az árvizek és aszályok hatásainak mérséklése.

A vízgyűjtő-gazdálkodás tervezés legfontosabb egysége a vízgyűjtő kerület, mely Magyarország esetében az egész Duna vízgyűjtőt jelenti. Ez 4 részvízgyűjtőre oszlik (Duna, Tisza, Dráva és Balaton), melyeken belül 42 tervezési alegységet jelöltek ki. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium 2007. évi 2. közleménye szerint a XI. kerület az 1-6 tervezési egységbe tartozik („Duna jobb part a Dömösi Malom-patak torkolatától a Tassizsilipig”).

A feladatokat a Duna teljes vízgyűjtőjét érintő kérdésekben a Duna vízgyűjtő országaival közösen, a szomszédos országokat és hazánkat érintő kérdésekben pedig kétoldalú együttműködés keretében kell elvégezni. Az EU előírásai beépültek a hazai jogrendbe (a teljesség igénye nélkül: 2003. évi CXX. tv., 219-220-221/2004. (VII.21.) Kormányrendeletek, melyek közül az önkormányzatok számára ez utolsó rendelet kínál fel leginkább kapcsolódási pontokat: „A vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól”) és célkitűzéseit a 132/2003. (XII.11.) OGY határozattal elfogadott Nemzeti Környezetvédelmi Program II. is tartalmazza (5.4.2.1.3 pont).

Hazánknak a VKI előírásainak teljesítésére 2009. december 22-ig kellett az elfogadott vízgyűjtő-gazdálkodási tervét (VGT) nyilvánosságra hozni, melynek összeállítása széleskörű nyilvánosság bevonásával történt. A nyilvánosságra hozatal előtti évek kiemelt feladata volt a terv társadalmi véleményezése (felelős a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, honlap www.kvvm.hu illetve www.vizeink.hu), utána véglegesítik a 221/2004. (VII.21.) Kormányrendelet szerint összeállított anyagot. A tagországok anyagaival összhangban 2015-re készül el az EU átfogó programja.

A VGT az ország egész területét térségi szemlélettel tárgyaló, átfogó vízrendezési koncepció, de emellett egyéb tervezési munkák is folynak. Ezek közül kiemelt jelentőségű a Duna, mint közlekedési útvonal. Hazánk a 151/2000. (IX.1.) Korm. rendelet kihirdetésével („a nemzetközi jelentőségű vízi utakról szóló európai megállapodás kihirdetéséről”) jogilag is része lett az egész kontinenst felölelő víziút-rendszernek, pontosabban a Duna - Majna - Rajna (DMR) vízi útnak, a TEN (transzeurópai közlekedési hálózat) VII. európai folyosó része, E80 nyugat-keleti irányú, fő víziút-számmal, „a Duna Kelheimtől Sulináig” szakaszban érintve. A Fővárosban kijelölt nemzetközi kikötő a P 80-42 Budapest elnevezésű, 1640,0 folyamkilóméter-szelvényben (továbbiakban: fkm) lévő csepeli kikötő. A szabályozási és fejlesztési kérdésekre a közösségi előírások mérvadók. A Duna magyarországi szakasza több, mint 50 ponton nem felelt meg a mélységi és szélességi előírásoknak, ezért a korrekcióra terv készült (A Duna hajózhatóságának javítása – VITUKI, 2007. február).

A Duna fővárosi szakasza a Duna főágban mért 1628 és 1661 fkm-ek közé esik. Vízi úti osztályba sorolása: a 1641 fkm alatti szakasz VI/C osztályba, az e feletti a VI/B osztályba tartozik (vö.: 17/2002. (III.7.) KöViM rend. 3. mell. – a besorolás a kiépítési-hajózási mutatókra utal).

A XI. kerület a Duna 1638 és 1646 fkm szelvényei között van, vagyis mindkét osztály paraméterei érintik. A folyó teljes magyarországi szakaszán a 25+2 dm-es merülési mélység és a 180 m-es hajóút szélesség biztosítása érdekében tervezett beavatkozási helyek közül a „Budafoki gázló” (1638,7-1637,3 fkm) van a kerületben a tervezett albertfalvai híd és déli kerülethatár közötti folyószakaszon, a Hosszúréti patak betorkollásánál. A kerület feletti szakaszon az Árpád-hídi gázló (Margit-sziget északi csücskénél) van kihatással az alsóbb szakaszra. A VITUKI tanulmánya szerint az Árpád-hídi gázló kotrással rendezhető, de a Budafoki gázló a kotráson kívül kiegészítő szabályozást igényel (a bal parthoz építendő sarkantyúk a víz sodorvonalát a jelenleginél erősebb mértékben a budai oldalhoz irányítják majd).

A küszöbök elbontása jelentős beavatkozás, melynek mind a betorkolló mellékágakra, mind a felszín alatti vízbázisra hatása lehet. A kerületben az árvízi veszélyeztetettség, a gellérthegyi hévizek és a hajózási szintek (pl. műtárgyak átjárhatósága) érdemel kiemelt figyelmet. (Bővebben: <http://www.vituki.hu/files/dunahajozhatosag>).

A kerületben lévő folyó-szakasz Natura 2000 területnek jelölt európai közösségi jelentőségű természetvédelmi terület, és HUDI20034 területkóddal „kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területként” nyilvántartott a „Duna és ártere” részeként (több jelölt terület nincs is a kerületben). Természetvédő szervezetek a hajózás érdekében a Duna rendezését 2,5 m merülési mélységre túlzónak tartják, mert jelentősen megváltoztatja a meder és környezetének már kialakult élőhelyeit, részben tönkretéve azokat (bővebben: www.wwf.hu). Véleményük szerint Újbudán a gellérthegyi gyógyvíz kutak és a Gellérthegy lábát kíséő szökevényforrások jövője válna kétségessé.

³ 23813/1 és 43619 helyrajzi számok a 45/2006.(XII.8.) KvVM rendeletben, vö. 275/2004.(X.8.)Korm. rend. 3. melléklet

V.2. Felszíni vizek

A terület keleti határa a Duna középvonala⁴ a 1638-1646 folyamkilométerek között. A vízparti fekvésből következően a 18/2003. (XII.9.) KvVM-BM együttes rendelet „a települések ár- és belvíz veszélyeztetettségi alapon történő besorolásáról” meghatározása szerint közepesen veszélyeztetett, „B” kategóriába tartozik egyedülként a Fővárosban. E kategóriába az a település került, mely nyílt vagy mentesített ártéren fekszik, utóbbi esetben azonban a kiépített védmű nem felel meg a jogszabályi követelménynek: azaz az árvízi biztonság 1,30 méternél kisebb. Budapest azon néhány kiemelt településhez tartozik, ahol a biztonsági minimum 1,30 méter, az átlagos 1,0 méteres előírás helyett. A veszélyeztetettebb „A” kategóriába sorolták a Fővárosban a III., IV., XIII., XXI. és XXII. kerületet.

A dunai védművek kiépítése⁵ fokozatosan történt: az 1838. évi nagy árvíz után 1871-75 között megépült a mai Szent Gellért tértől a Kondorosi útig a párhuzammű (melynek legdélibb szakasza volt és meg is maradt: a Kopaszi gát), 1900-1909 között a Műegyetem előtti rakpartszakasz épült ki, majd 1940-41-ben a Budafoki út vonalában az albertfalvai védgát, mely a Hosszúréti-patak és a vasút töltésével együtt képezi a védvonalat.

A Dunaparton, a Hosszúréti-patak és Határ-árok egy részén az árvízvédelem partfallal vagy töltésezéssel biztosított (magassági hiányok Albertfalva térségében fordulnak elő, ez indokolja a „B” veszélyeztetettségi besorolást). Lokalizációs töltés – mely egy albertfalvai dunai előntés esetén a (volt) ipar- és lakóterületet védeni hivatott a déli irányú árhullámtól - a Mezőkövesd úttól délre, a Fehérvári út irányában mintegy 800 méter hosszon van (ELMŰ kerítésig).

Az 1995. évi LVII. tv. a vízgazdálkodásról 4. § (1) f. pontja a települési önkormányzat feladatákként határozza meg a helyi vízrendezést és vízkárelhárítást azzal, hogy ezek a főváros esetében a fővárosi önkormányzat képviselő-testületének hatáskörébe tartoznak. A védekezés I-III. fokozatainak elrendelésénél mértékadónak a Vígdónál lévő vízmércéhez viszonyított vízállást kell tekinteni⁶. I. fokú készülséget a 650 cm-es vízállásnál kell elrendelni.

⁴ 1994. évi XLIII. tv. „Budapest főváros közigazgatási területéről és kerületi beosztásáról” melléklete

⁵ forrás: www.fcsm.hu honlap

⁶ a vízmérce 0 pontja 94,98 méter (Balti magasság felett). A Kvassay-zsilipnél lévő 0 pontja: 94,82 mBf.

(Jogszabályok: 10/1997. (VII.17.) KHVM az árvíz- és a belvízvédekezésről illetve 15/1997. (IX.19.) KHVM rendelet a folyók mértékadó árvízszintjeiről).

Az ár- és belvízvédekezés az 1990. évi LV. tv. 63/A. § d. pontja és a 47/1994. (VIII.1.) Föv. Kgy. rendelet szerint a Fővárosi Önkormányzat feladata, melyet az egyes vízfolyás-szakaszok műszaki teendőinek ellátásával megbízott szakaszmérnökök segítségével a főpolgármester szervez.

Az ártéren a területhasználat erősen korlátozott és bizonytalan, ezért azokat a részeket, ahol a beruházók építkezni akarnak, előzetesen az árvíz ellen mentesíteni kell. Ez történhet a védmű áthelyezésével vagy a területnek az ismert árvízi magasságra feltöltésével. A településrendezési tervek - a gyors és egyszerű megvalósíthatóság miatt - ez utóbbit írják elő (pl. Albertfalva Auchan-tömb). Általános szabály, hogy a hullámtérbe települt intézmények a szükséges védekezésről saját hatáskörben gondoskodni kötelesek.

A XI. kerület átmeneti helyzetben fekszik a budai hegy- és dombvidék és a felszíni vízfolyások befogadója, a Duna között; a lefolyás iránya jellemzően nyugat-keleti. A Duna mellékvízfolyásai közül itt torkollnak a folyóba a Hosszúréti-patak (Kő-ér) a Budaörsi, Kakukkhegyi- és Spanyolréti mellékágakkal, és a Határ-árok (Keserű-ér) befogadva a Beregszász úti, a Sasadi-, az Őrmezei- és Irhás-árok vizét is.

A vízfolyások vízgyűjtőterülete (az Őrmezei, Sasadi, Nagyszében úti és Spanyolréti árkokat kivéve) túlnyúlik a kerület-határon, a Hosszúréti patakba a biai hegyoldalokról is jut elvezetendő csapadék.

A Főépítési Iroda a rendelkezésre álló dokumentációk (állapot-felmérések, hatástanulmányok, engedélyezési tervek stb.) alapján 2007. szeptemberében részletes vízügyi katasztert készített a kerület területén lévő vízfolyásokról (ld. fejezet végén).

A felszíni vízfolyások ingatlan-nyilvántartási adatai – csaknem minden medret érintően – pontatlanok, mert a rekonstrukciókat és mederkorrekciókat a vízügyi- és az ingatlan-nyilvántartás nem követte.

Azon vízgyűjtők főbb adatai, melyek vízgyűjtő-területéhez a kerület is tartozik:

Vízfolyás neve	vgy.ter km ²	kerületben lévő szakaszok	hossz fm	megjegyzés
<i>HOSSZÚRÉTI PATAK (Kő-ér) mellékágai:</i>	114,0	0+000-0+831 és 3+113-5+882	3.600	bef.: Duna 1638,5 fkm jobbparti szelv.
Budaörsi mellékág	..	0+000-0+553	553	bef.: Hosszúréti patak 5+387 balparti szelv.
<i>Kakukkhegyi mellékág</i>	5,8	0+000-2+864	2.864	bef.: Budaörsi mellékág 0+553 bp.
<i>Spanyolréti árok és II. ága</i>	..	0+000-0+800 0+000-0+649	800 649	bef.: Kakukkhegyi m.ága 2+864 végsz.
<i>HATÁR-ÁROK (v.: Keserű-ér) mellékágai:</i>	15,2	0+000-6+377 ⁷	6.377	bef.: Duna 1640,7 fkm jobbparti szelv.
<i>Beregszász úti árok a Sasadi és a Nagyszében úti árokka</i>	6,03		4.690	bef.: Határ-árok 2+408 km balp.
Őrmezei árok	0,7	0+000-1+180	1.090	bef.: Határ-árok 3+016 km balpart
Irhás-árok kerületi szakasz	0,58	0+000-0+858	858	bef.: Határ-árok 6+377 km végszelv.
Összesen:			21.481	

A 21,5 km-nyi medernek kereken 70 %-a kerületi önkormányzati tulajdonban van. A vagyontaszter 70 tételt tartalmaz, a kimutatás azonban eltér a valóságos állapottól. Nem tükröződik az az alapelv, hogy a helyi vízfolyások (a kerületben erednek és jutnak a befogadóba) a kerület, a jelentősen közcélú (= kerülethatárokon átnyúló) medrek fővárosi tulajdonban legyenek⁸. Az 1990:LXV. tv. 63/A. § d.) pont meghatározása szerint a Fővárosi Önkormányzat feladata, hogy „gondoskodik az egy kerületet meghaladó ... vízrendezési ... feladatokról”.

Az élővizek és az önkormányzati vagyonkezelés kapcsolata

A vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. tv. 23. §-a előírja, hogy 1996. január 1. után „a természetes vizek partját a tulajdonos állam, illetve a tulajdonos helyi önkormányzat közérdekű célokra tartja fenn, ezért az államtól, illetőleg az önkormányzattól beépítetlen ingatlantulajdon természetes vizek partján nem szerezhető.” A Kormány különösen indokolt

⁷ részben felszín alatt, a Kondorosi út és Fehérvári út között

⁸ 1991. évi XXXIII. tv. 16. §-a (egyes állami tulajdonban lévő vagyontárgyak önkormányzatok tulajdonába adásáról)

esetben – meghatározott ingatlan, illetőleg meghatározott partszakasz tekintetében –, a helyi önkormányzat a települési érdekekre figyelemmel a korlátozás alól rendeletben felmentést adhat. Az önkormányzatok érdekérvényesítő képességét mutatja a vízügyi ágazattal szemben, hogy ez a jogszabályhely stílszerűen szólva „nem sok vizet zavart” hatályba lépése óta.

V.3. Tározók, horgászvizek

A korábbi években egyetlen tározó volt a kerületben: a Határ-árkon létesített záportározó (a Budaörsi út mellett) a Dél-budai keserűvizek védőterületét óvta az elöntés ellen. További terv volt a Hosszúréti patak felsőbb szakaszairól érkező záporvíz megfogására a 70-es út töltésénél azért, hogy az árhullám a már beépített XXII. kerületet (Rózsavölgy) ne veszélyeztesse.

Ma már az eredeti elképzelések szerinti rendezés nem valósítható meg, mert az ezredfordulón felgyorsult új beépítések (budaörsi bevásárlóközpontok, új lakónegyedek) azonnali és eseti beavatkozásokat tettek szükségessé, figyelembe nem véve a korábbi szakmai terveket. Ezért a tervek ismertetésétől eltekintünk, és csak a megvalósult állapotot vesszük sorra.

A Hosszúréti-patak esetén alapvető probléma, hogy rendezetlensége miatt a meder vízemésztő képessége nem felel meg a 2 %-os gyakoriságú mértékadó vízhozam kiöntés nélküli elvezetésére, ezért heves záporok után a késleltetett bevezetést záportározók révén oldották meg⁹: a Horogszegi határsor-Péterhegyi lakópark és Hosszúréti-patak - Kőérberki lakópark felszíni vizeinek ideiglenes tározására a beruházással egy időben kellett a feltételeket megteremteni; utóbbi esetben a záportározó helyett jóléti tó épült.

Tározók a Hosszúréti-patakon (a víz folyásirányával szemben haladva):

A Péter-hegyi lejtő - Hosszúréti patak között az ezredfordulón épült ún. OTP-lakótelep tározójának megépítését az tette szükségessé, hogy a Budaörs irányából a Horogszegi határsorhoz érkező nagyvizeket a XXII. kerületi, Rózsavölgyben lévő árok nem tudta elvezetni (arról nincs tudomásunk, hogy a XXII. kerületi szakaszon vizsgálták-e valaha a területhasználat jogosságát, a lehetséges elbirtoklásokat). Az OTP beruházása miatt (a korábbi gyümölcsös területének beépítése és részbeni leburkolása következtében) ez a helyzet súlyosbodott volna. E gyorsabb összegyülekezési idejű és nagyobb mennyiségű

⁹ ugyanezen ok miatt készültek a vízfolyások felsőbb szakaszán a budaörsi Auchan és Tesco áruházak mellett a gyepesített tározók

többletsapadékot kellett a meder mellett tározni, és késleltetve vezetni a befogadóba. A záportározó a patak 3+325-3+419 km szelvényei között változó szélességű (15,10 és 29,50 méter), leürítő műtárgya a patak 3+330 bp. szelvényébe köt. – Ma már a fentebbi szakaszra később megépült tározók miatt a létesítmény jobbára üresen áll, fenekén foltokban nád települt.

A Kánai út – 41-es villamos vonal közötti tórendszer megvalósításához a Közép-Duna-völgyi Vízügyi Felügyelet V.00575-9/2004. számon adott vízjogi létesítési engedélyt. Az Alsó-, Középső- és Felső tó, valamint a Wetland (gyékény, nád) összes területe $34\,379\text{ m}^2$, a tározott víz térfogata $40\,228\text{ m}^3$, az átlagos vízmélység a tavaknál 1,95 méter, a Wetland esetén max. 0,7 méter. A keresztgátakkal tagolt vízfelület medencénként 0,67 méterrel emelkedik a vízfolyás irányával ellentétesen (lépcsőzetes kialakítású). Az elsősorban esztétikai célú látványtavak, másodsorban rekreációs tavak a Hosszúréti-patak 3+800 – 4+800 km-es szelvényei közötti szakaszát „váltották ki” (egy km hosszon megszűnt a meder). Az érintett helyrajzi számok (242/18; 283/13, 314/23, :/125, :/131; 307, 308/12, :/15; 536/5) a kerületi önkormányzat tulajdonában vannak.

A lakópark területén keletkező csapadékvíz három csatornán kerül a tóba, hordalékfogón keresztül. Minden tóban levegőztető működik, és az esetleges vízhiányt a Fővárosi Vízművek Zrt-től átvett vízzel fogják pótolni. A vízjogi engedély az üzemeltetési engedély feltételeként a tavakat és csatornákat kezelő szervezet megjelölését/létrehozását és monitoring-hálózat telepítését írja elő.

A Kőérberki lakóparkot és környékét felértékeli a jelentős tájképi és élőhelyi értéket adó vízfelület, és feledtetni, hogy a patak rendezésére 1999-ben készült környezeti hatástanulmány más alapelvet fogalmazott meg. E felsőbb szakaszon „megfogott” víz miatt utóbb megkérdőjeleződik a Horogszegi határsornál épített záportározó szükségessége. Előnye, hogy a vízszennyezés biológiai szűrésére létesített nádas-vizes wetland a vízimadarak, egyéb állatok és növények számára remek élőhely lehet. Hátránya viszont, hogy a műszaki beavatkozással megszűnt a kerület utolsó, természetes állapotban még megmaradt vízfolyása, valamint az, hogy a mesterséges létesítmény állandó fenntartást (pénzügyi ráfordítást) igényel.

A területben két további jelentős vízfelület van: a Feneketlen-tó és a Kék-tó. Az előző a felszaporodó szerves anyag, illetve magas sótartalom, a Kék-tó az időszakosan lecsökkenő víztömeg miatt van veszélyben. 1980-2000 között mindkét tó rehabilitációjára több hidrológiai tanulmány készült.

A Lágymányosi öböl projekt jelenleg is a beruházás szakaszában van. Korábban e víztestből vették ki a területet behálózó, 17 km hosszú ipari célú felhasználás vizét. Miután a vízkivételi mű elalgásodott, a vizet a Kelenföldi Erőmű vette ki és adta tovább az iparnak. Iparivíz-igény a lágymányosi iparterület felszámolása miatt ma már nincs, a föld alatti vezetékek állapota igen leromlott (szóbeli közlés alapján). Ma az öböl vízcseréjét a Budapesti Erőmű Zrt. Kelenföldi Erőműve által kiemelt évi 16 602 ezer m³ víz biztosítja, melyből 12 276 ezer m³-t kizárólag recirkulációs céllal vesznek ki.

A tavak körül sokan horgásznak, holott nem minden vízfelület nyilvántartott és engedélyezett horgászvíz: a területben lévő horgászvizek közül a Duna-parti szakasz a Budapesti Intéző Bizottság – V. Galamb u. 3., a Kék-tó a HITEKA és a Feneketlen-tó a Feneketlen-tavi Horgász Egyesület kezelésében van. Valamennyi horgászvízre a Nagybudapesti Horgászok Egyesülete (Lágymányosi utca 14.) árul területi jegyet.

A Kőérberki látványtávon a vízjogi létesítési engedély a horgászatot vagy halászatot külön engedélyezéshez kötötte, de a haltelepítést, halesetést a tavak felszín alatti vízzel való kapcsolata miatt megtiltotta. A Lágymányosi öbölben a házirend szerint horgászni tilos.

V.4. Felszín alatti vizek

E fejezetben három formáját említjük: a felszín alatti első vízzáró(anyag)réteg felett – a leszivárgó csapadékvízből összegyűlő – talajvizet (mélysége 0-6 m közötti), a 15-30 méter mélyen húzódó rétegvizet és a legmélyebben elhelyezkedő (akár ezer méteren is) karsztvizet. Talajvíz nem minden területen van (pl. Kamaraerdő legdélebbi részein a földtani adottságok miatt hiányzik), és egyes esetekben (általában mesterséges beavatkozások pl. fúrás következtében) a talaj- és rétegvíz között kapcsolat alakulhat ki.

Az 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról 6. § (1) bekezdés értelmében a felszín alatti vizek és azok természetes víztartó képződményei az állam kizárólagos tulajdonában vannak, kitermelésük engedélyhez és díjfizetéshez kötött. A víz minőségének megóvására a 219/2004. (VII.21.) Korm. rendelet vonatkozik, melynek 5. § (8) bekezdés szerint „A városok települési önkormányzatai a külön jogszabály szerinti települési környezetvédelmi program részeként annak készítésekor, illetve felülvizsgálatakor ... figyelemmel kísérik a közigazgatási területen lévő talajvíz mennyiségi és minőségi állapotát, különösen a nem pontszerű (diffúz) szennyező forrásokból származó szennyezés hatására kialakult állapotot”.

Az előírás a talaj- és a vízterhelés, valamint az állattartás veszélyeire utal. A településeket a kormányrendelet 2. számú mellékletében részletezett, a település adottságait figyelembe vevő kritériumok figyelembe vételével sorolják be aszerint, hogy a felszín a kockázatos anyagokkal szemben mennyire ellenálló (lásd 27/2004. (XII.25.) KvVM rendelet). A XI. kerület „érzékeny” területen fekszik, és a felszín alatti vízminőség-védelmi szempontok szerint „kiemelten érzékeny” település. Újbudánál csak a II., IV., V., XII., XXI. és XXII. kerület kíván nagyobb odafigyelést (besorolásuk: „fokozottan érzékeny”).

A kerület egyes részei a vizek mezőgazdasági eredetű nitrát-szennyezésével szemben nitrát-érzékenyek (27/2006. (II.7.) Korm. rendelet 5. § (1) bekezdés szerinti meghatározás szerint), az inkriminált helyeket a 43/2007. (VI.1.) FVM rendelet MePAR-blokkokra lebontva tartalmazza (MePAR = Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer – 19 parcella érintett). A MePAR-adatok ismerete nélkül is kitűnik, hogy a ma is kiskertes hasznosítású területeken vett vízmintákból nagyságrendileg magasabb nitrát-értékek mutathatók ki, mint a művelés alatt

nem álló területek talajvízében (Magyar Állami Földtani Intézet, továbbiakban: MÁFI – 2007).

A kerület belső, laposabb területein speciálisan helyi jelenség a felszínközeli talajvíz, melynek elhelyezkedését és mozgását részletesen vizsgálták 2001-2003 között a DBR 4-es metró környezeti hatásainak elemzésekor. Az összefüggő vízréteg a Móricz Zsigmond körtértől a Fehérvári út vonalában, déli irányban csökkenően végig feltárható. Mivel a víztartó réteg felett alig van talajtakaró, szennyezésre érzékeny az itt tárolt víztömeg. Ezért problematikusak a korábbi ipari zónában a használat váltásával (ipariból intézményi tevékenység) ismertté vált talajszennyezések (pl. Petzval J. u., Mérnök u. - Kocsis u., Dunalakk és a Finomvegyszer Szövetkezet telephelye a Fehérvári úton), mert a talajvíz révén a szennyezés nagy területen elterjedhet. A talajvíz az építési munkákat befolyásolhatja és az építmények állagát veszélyeztetheti (pince-elöntések), de ivóvízként nem használják.

Az e térségben tervezett jelentősebb beruházásokhoz készült környezeti (hatás)tanulmányok kitérnek a felszín alatti víz vizsgálatára, és egyedi megoldásokkal biztosítják a talajvíz északnyugat-délkelet, illetve a Duna-víz ellenkező irányú mozgásával járó áramlások biztosítását (volt Skála, Bocskai úti mélygarázs stb.).

Megjegyzendő, hogy a víz Duna-irányú mozgását befolyásoló, nagy kiterjedésű felszín alatti építmények nem csak a befogadó irányú vízmozgást akadályozzák, de ugyanígy csökkentik a Duna felől a lakott területek alá mozduló víztömeget is.

A kerületben lévő talajvíz-figyelő kutak kémiai vizsgálatát az illetékes Növényegészségügyi és Talajvédelmi Szolgálat korábban rendszeresen mintázta és értékelte, az utóbbi években erre vonatkozó adatokat nem kaptunk.

A 46/1998. (X.15.) Föv. Kgy. rend. 2. melléklete (védelmi és korlátozási területek) szerint a kerületben négy nagyobb egységben (Gellérthegy, Sas-hegy, Rupp-hegy, Kamaraerdő) található karsztos terület; ezek közül az első kettő természetvédelmi területként részben védett.

2007-ben elkészült a MÁFI adattári anyagainak feldolgozásával és új feltárások alapján a kerület még beépítetlen dél-nyugati negyedére a környezetföldtani térképsorozat és magyarázó.

A változatos domborzat szerint talaj-, réteg- és karsztvíz-bázis található itt, melyek kialakulását a felszíni és felszín alatti geológiai felépítés befolyásolja. „Nyílt karszt” a kerület déli szegélyén van, azonban ennek csak egy része „igazi” karszt (Vadászhegy utca környéke), mert a legdélibb újbudai területet fedő badeni mészkő nem tekinthető annak (részben megköti a csapadékot rés- és hasadékvíz formájában, és nem engedi át teljes egészében a felszín alatt 20-30 méterre húzódó rétegvízbe). A 8002/2005. (MK 138.) KvVM tájékoztatóval közzétett külterületi nyílt védett karszt-terület helyrajzi számai: 1, 2/1, 15, 26, 41, 42, 43, 44, 46/1, 46/2, 54 (a 2/1 hrsz-t az önkormányzat időközben belterületbe vonta, majd 2007-ben a belterületi földrészlet művelés alóli kivonását kezdeményezte).

A felszínhez túl közeli vagy felszíni víz az örmezei és örsödi lapályon fordul elő (ez a gyógyvízképződés helye), de itt nagy mélységben, a vízzáró rétegek alatt a karsztvízbázis is elérhető (ebből termelték ki az Apenta ásványvizet).

Az egész térségre jellemző az enyhétől az erősig változó agresszív talajvíz (magas SO_4 – szulfát – tartalommal).

A kerületben a jelentősebb vízkiemelések: Apenta ásványvíz (a közelmúltban megszünt), Ferenc József és Hunyadi János keserűvíz, valamint a Gellért-hegyi hévizek. A kitermelhető vízmennyiségeket a vízügyi hatóság által kiadott engedélyek tartalmazzák. Ilyen engedélye az Önkormányzatnak is van (keserűvizek).

A H.30776/5/1970. sz. vízügyi határozat szerint a kerületben három kiemelt érzékenységgű, szikkasztási tilalom alá eső területrész van: a Gellérthegy, Kis-Gellérthegy és Sas-hegy. Tekintettel arra, hogy a kerületben a csatornázás a belterületen teljes körű és a szikkasztás egyéb okokból sem megengedett, az 1970-ben kelt határozatnak ma már csak figyelemfelkeltő szerepe van.

A terület természeti adottságai következtében a környezetvédelmi és vízügyi támogatás iránti kérelmek elbírálása során (csatornázás, vízügyi védőterület kijelölése stb.) elsőbbséget élvez, de ezzel a lehetőséggel az Önkormányzat ritkán élt.

V.5. Vízhőminőség

A felszíni vizek vízminősége gyakran esik kifogás alá, de egyidejűleg értékelt, megbízható adatsorral a két fő-vízfolyásról nem rendelkezünk. Alapvető különbség, hogy a Határ-árok elvileg nem fogad be szennyvizet (az illegális rákötéseket folyamatosan számoltatja fel az építésügyi hatóság), a Hosszúréti-patak azonban hivatalos „szállítója” a tisztított szennyvíznek (TÖRS).

A Határ-árok vízminőségét 1995-ben elemezte a MÁFI – ennek eredményét ismerjük, de a jogszabályi változásokon és a mérési technikán kívül jelentősen változtak a körülmények: megszűnt az Apenta ásványvíz-palackozó mosója és az egész üzem is. Az akkori megállapítás szerint „a palackozóból származó víz összetétele és szennyezettsége a területen idegen vízminőséget képvisel (palack mosóvíz). ... Általánosságban (a fentebb említett Apenta mosóvíztől eltekintve) némi nitrátos szennyezettségen kívül sem a fő-, sem a nyomalkotók mennyisége nem utal számottevő, elkülöníthető emberi szennyezésre. A nitrát tartalom forrása egyértelműen a telepeket környező mezőgazdaságilag hasznosított területeken, elsősorban a szántóföldeken kiszórt műtrágya.” - A Határ-árok vízgyűjtőterülete (amely magában foglalja az Irhás-árokét is) az egyik legjelentősebb beruházási terület, ami az előbb említett nitrát-szennyezés megszűnésével jár. Maga a nyíltárok-rendszer folyamatosan tűnik el a felszínről, és kerül földalatti csatornába; leglátványosabb a „fejlődés” a Beregszász úton.

A Hosszúréti-patak vizét 2007 tavaszán szintén a MÁFI vizsgálta: a Budaörsi mellékág és a Hosszúréti-patak fővárosi belépő szelvényeiben és ez utóbbinak a Horogszegi határsori kilépésénél vettek mintát. A minősítés röviden: a vizsgált főbb komponensek tekintetében a patakok vize kiváló – jó minőségű; a Hosszúréti-patak szennyezése a mögöttes területről származik (mezőgazdálkodás és tisztított szennyvíz), a Budaörsi mellékágat azonban ipari szennyvízből származható fém-vegyületek is terhelik. Ennek ellenére a Hosszúréti-patakban jobb víz távozik, mint amilyen összesen a fő- és mellékágon érkezik. A patak (érkező) ammónia-szennyezése (oxidáció útján) nitráttá alakul, de kölcsönhatásban van a szintén

magas nitrát-tartalmú talajvízzel (a vízjogi engedély is erre hivatkozva ellenzi a horgászatot, tudva, hogy a beetetéshez használt táplálékok szervesanyag-tartalma mélyebb rétegekbe is lejut).

A felszín alatti vizek minősége sajátos: a kerület még beépítetlen dél-nyugati negyedében általánosan magas a szulfát-koncentráció (agresszív talajvíz), a minták nagy részében az ammónium, a bór, helyenként az ólom és a cink-koncentráció. Az örmezei (Ferenc József keserűvíz) Ca-Mg-szulfátos, az őrsödi (Hunyadi János keserűvíz) Na-Ca-Mg-szulfátos.

V.6. Sajátos vízhasználatok

A kerületnek (a II., XIII., XIV. kerülettel együtt) nagy része van abban, hogy Budapestet mint „fürdőváros”-t ismerik a határainkon túl. Összefoglaltuk azokat az engedéllyel rendelkező/rendelkezett vízkivételeket, melyek az országos nyilvántartásokban szerepelnek (az OGYFI közzétett adatsorai és saját gyűjtőmunkánk összefoglalásaként).

Az Országos Tisztifőorvosi Hivatal Országos Gyógyhelyi és Gyógyfürdőügyi Főigazgatóságának 22/2001. (EüK.10.) Gyf. közleménye szerint 2001. április 30-i nyilvántartásukban Magyarország területén összesen:

37 gyógyfürdő volt, ebből 1 volt a XI. kerületben

114 elismert ásványvíz volt, ebből 1 volt a XI. kerületben

132 gyógyvíz volt, ebből 5 volt a kerületben.

A természeti kincsek kiaknázása az utóbbi években ugrásszerűen megnőtt, 2003. június 1-i kimutatás szerint már

168 elismert ásványvíz volt az országban, ebből 5 volt a kerületben

315 gyógyvíz volt, ebből 10 volt a kerületben.

Kerületi vonatkozások

A kerületben található az egyedülálló Hunyadi János és a Ferenc József keserűvizek képződési- és kitermelési helye. A gyógyvíz képződése a domborzathoz és a talajrétegekhez kötött. Mivel „az állam kizárólagos tulajdonában vannak a felszín alatti vizek és azok természetes víztartó képződményei” - 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról 6. § (1) bekezdés a. pont -, ezért az önkormányzat 1992-ben csak a kitermelés jogát szerezte meg (a felszíni védőterület egy részével és a víz palackozását végző bérlővel együtt); a kitermelt víz

mennyisége arányában a vízügyi hatóság által megállapított ún. vízkészletjárulékot kell fizetni az 1995. évi LVII. tv. 15/A-E §-ai szerint.

A vízbázis védőterületének újbóli kijelöléséről (lásd 123/1996.(VII.18.) Korm. rend. a vízbázisok, a távlati vízbázisok, valamint az ivóvízellátást szolgáló vízi létesítmények védelméről 19. § (1) d. pont) az Önkormányzatnak, mint a kitermelésre jogot szerzett engedélyesnek kell gondoskodni a rendeletben megadottak szerint. Azon túl, hogy az Önkormányzatnak el kell látnia az adminisztratív feladatot, saját tulajdonú területét rendben kell tartani (kerítés-javítás, terület tisztántartása), a megóvást a védőterületen lévő többi tulajdonostól is számon kellene kérni (mint engedélyes és/vagy mint hatóság). A védőterületen folyó tevékenységek egy része komolyan veszélyezteti a gyógyvíz állapotát (illegális építkezések és hulladéklerakások, oda nem való tevékenységek bérleteztetése, kutyasétáltatás, növényzet károsítása stb.). – Az önkormányzati jegyző az ásványi kincs kitermelése tárgyában nem vízügyi hatóság, csak építésügyi hatóságként járhat el.

A keserűvíz összegyűjtését végző ÉLPAK Zrt. (mint üzemeltető) a víz forgalmazása érdekében a gyógyvizet termelő kutak rendszeres ellenőrzését és felülvizsgálatát elvégzi, a gyógyvizek törzskönyvét megújítja. (pl. 2007. decemberben négy kút felülvizsgálata kezdődött meg az Országos Tisztifőorvosi Hivatal Országos Gyógyhelyi és Gyógyfürdőügyi Főigazgatóságán (Ferenc József Gyógyvíz 2. és 3. kutak, Hunyadi János Gyógyvíz 29. és 34. kutak)¹⁰).

Ugyancsak e térségben (Örmezőn) voltak a közel 1000 méter mélyről feljövő Apenta ásványvíz kitermelő kútjai, melyek kitermelési jogát a német tulajdonú Franken Brunnen GmbH cég szerezte meg a 90-es évek elején, majd a kitermelést megszüntette, az Apenta védjegyet – levédés után – 2005-ben a Maspex Wadowice lengyel vállalkozásnak eladta¹¹. Ma e nevet egy nyárlőrinci kútból kitermelt víz palackján látjuk.

Az Apenta ásványvíz megítélése szakmai körökben nem volt egységes túlságosan „erős”, magas oldott ásványi tartalma miatt, azonban sokan kedvelték. A kerület hírnevét illetően is sajnálatos az üzem megszűnése. - Az alábbi táblázatban a gyógyvizek és ásványvizek főbb

¹⁰ a felhasználásra vonatkozó utasítás változása miatt új címketerv készül. A gyógyhatást bizonyító orvosi vizsgálatokat 2008. dec. 31-ig kellett benyújtani.

¹¹ forrás: sajtóhírek

komponenseit gyűjtöttük ki, és összehasonlításként más vizeket is feltüntettünk. (Az összetétel értelmezéséhez ajánlott a www.medaqua.hu honlap: A vízről → ásványi anyagok hatása rész).

Keserűvizek összehasonlító adatai

<i>főbb oldott alkotórészek</i>	<i>mg/liter</i>	<i>Ferenc József</i>	<i>Hunyadi János</i>	<i>Mira¹²</i>
forgalombahozatali eng.sz.		58/Gyf/1997	62/Gyf/1997	76/Gyf/1997
nátrium	Na ⁺	3800	4700	4800
kalcium	Ca ²⁺	372	364	230
magnézium	Mg ²⁺	1555	2900	486
klorid	Cl ⁻	430	700	2700
szulfát	SO ₄ ²⁻	14100	21200	8060
hidrogénkarbonát	HCO ₃ ⁻	567	1210	1226
alkotók összesen		20882	31243	17565

Ásványvizek összehasonlító adatai

1 liter vízben oldott ásványianyag-tartalom szerint

	<i>mg/liter</i>									
	nátrium	kalcium	magnézium	lítium	klorid	fluorid	szulfát	hidrogén-karbonát	kálium	összes szilárd/ásványi alkotórész
Mohai Ágnes	21	339	67	0,11				1452	3	1933
Valser	10	425	51				964	376		1870
Apenta	280	197	55	0,81	250	2,20	440	600		1853
Balfi	196	193	42	0,22				1098		1803
Harmatvíz	120	163	60	0,4	130	2,8	281	560	13,2	1592
Gellérthegy Kristályvíz	137	175	59		153	2	291	570		1520
Parádi	165	150	37		10		160	903	9,1	1440
Borszéki	73	347	111		36		32			1435
Margitszigeti Kristályvíz	72	134	40		81	1,26	126	540		1042
Theodora K.	33	140	36				145	496	10	904
Mattoni	97	62	18		12,9	1,9	51,7	541		855
Óbudai Gyémánt	11	91	47		9	0,3	84	445	2	687
Apenta Optima	23	80	30		6	0,2		433	1	583
Szentkirályi	21	63	26					400		520
Hargita Gyöngye	71	112	44					854	8	..
San Benedetto	7	48	29		2		4	306	1	..

¹² a Mira víz kitermelési helye Tiszajenő

Származás helyek: Valsér – Svájc, Borszéki és Hargita Gyöngye – Erdély/Románia, Mattoni – Cseho., San Benedetto – Olaszország. Címkék adatai alapján készült

A természetes gyógytényezőkről szóló 74/1999. (XII.25.) EüM rendeletet értelmezve a kerületnek több olyan pontja is lenne, ami megfelel a „gyógyhely”-i előírásoknak (víz, szálloda, szanatórium, kórház, közlekedés stb.), azonban a zaj- és levegőszennyezés miatt gyógyhellyé nyilvánítása nem lehetséges, és – a magas sótartalom miatt – gondot okoz a „használt vizek” elhelyezése is. A különböző minőségű, de több célra is alkalmas vizek között a felhasználási (kielégítési) sorrendet az 1995. évi LVII. tv. 15. § (3)-(4) bekezdése állapítja meg. (További ajánlott honlapok: www.elpak.hu, www.gyogyviz.lap.hu stb.)

Az egyedülálló keserűvíz-telepek megőrzésének érdekében a területen jelenleg is folynak vizsgálatok, illetve a teljes vízbázis-védelmének érdekében egy tanulmány készíttetése is folyamatban van, melynek elkészülte 2010. nyarára várható.

A felszín alatti vízkészletek és a településrendezés kapcsolata

A felszíni védőterületet is igénylő keserűvizek megóvását a településrendezési tervekben korábban az E-TT (erdő) övezet és a vízügyi határozatok, rendeletek biztosították. A 1125/2005. (V.25.) Főv. Kgy. határozattal elfogadott fővárosi településszerkezeti tervben (TSZT) az azonos képződési elvű gyógyvizek területe különböző besorolást kapott („vízbeszerzési terület” a Ferenc József kutak területe, és „erdő”-terület a Hunyadi János gyógyvízkutak területe); a megkülönböztetés vízvédelmi szempontból logikátlanak tűnik.

ÖSSZESÍTŐ A KERÜLETBEN LÉVŐ NYÍLT VÍZFOLYÁSOKRÓL A MEDER TULAJDONVISZONYA SZERINT

folyóméter

<i>a meder tulajdonosa ingatlan-nyilvántartás szerint¹³</i>						
<i>XI. ker. Önkorm.</i>	<i>Fővárosi Önkorm.</i>	<i>Magyar Állam</i>	<i>idegen</i>	<i>vegyes</i>	<i>ismeretlen</i>	<i>összes hossz</i>
Hosszúréti patak vagy Kő-ér befogadója: Duna jobbparti 1638+545 km szelvény						
1.937		831	437		395	3.600
Budaörsi mellékág befogadója: Hosszúréti patak jobbparti 5+387 km szelvény						
		553				553
Kakukkhegyi mellékág befogadója: Budaörsi mellékág balparti 0+553 km szelvény						
2.789		40	35			2.864
Spanyolréti árok és a II. ág befogadója: Kakukkhegyi mellékág 2+864 km végszelvény						
800					649	1.449
Határ-árok vagy Keserű-ér befogadója: Duna jobbparti 1640+700 km szelvény						
4.232	426		1.392	327		6.377
Őrmezei árok befogadója: Határ-árok balparti 3+016 km szelvény						
943			147			1.090
Sasadi árok befogadója: Határ-árok balparti 2+408 km szelvény						
400					1.076	1.476
Beregszász úti árok befogadója: Sasadi árok 1+476 km végszelvény						
2.370						2.370

¹³ a kigyűjtés 2007. augusztus-október hónapban készült

<i>a meder tulajdonosa ingatlan-nyilvántartás szerint¹⁴</i>						
<i>XI. ker. Önkorm.</i>	<i>Fővárosi Önkorm.</i>	<i>Magyar Állam</i>	<i>idegen</i>	<i>vegyes</i>	<i>ismeretlen</i>	<i>összes hossz</i>
Nagyszében úti árok befogadója: Sasadi árok jobbparti 1+476 km szelvény						
574		270				844
Irhás-árok befogadója: Határ-árok 6+377 km végszelvény						
858						858
Összesen:						
14.903	426	1.694	2.011	327	2.120	21.481

Jelentések:

- idegen önkormányzattól eltérő (de nem állami vagy fővárosi) tulajdonban. A meder szabályozott, csak a tulajdonviszonyt kell rendezni
- vegyes a meder a helyrajzi számon belül eltérő művelési ágként elhatárolt, de a terület nincs megosztva. A helyrajzi számot meg kell osztani az árok (közterület) és egyéb használat szerint, majd a tulajdonviszonyt rendezni
- ismeretlen pontos térképi beméréssel meg kell határozni az árok nyomvonalát a helyrajzi számon belül

A nagyobb műtárgyakat (vasúti híd, autópálya alatti nagyátmérőjű átereszt vagy híd, felszín alatti zárt csatornában vezetett meder) idegen tulajdonként szerepeltettük.

¹⁴ a kigyűjtés 2007. augusztus-október hónapban készült

VI. Természet- és tájvédelem

Az Európai Unióhoz való csatlakozással hazánk gazdagította az Unió természeti értékeit a Pannon régióval, mely legnagyobb részt Magyarország területén található, és átvette a közösség szabályozó-rendszerét. A **275/2004.(X.8.) Korm. rendelet** fogalmazza meg a legalapvetőbb közösségi és ehhez kapcsolódó hazai előírásokat, és tartalmazza a közösségi jelentőségű és kiemelt állat- és növényfajok, élőhely típusok felsorolását. Hazánk pontos tájegységeinek megnevezésével rögzíti e jogszabály a különleges madárvédelmi, a különleges természet-megőrzési és a kiemelt jelentőségű természet megőrzési területeket. Ezeket nevezzük **Natura 2000**-es területeknek. A felsorolt típusok közül a Fővárosban kizárólag ez utóbbi, a kiemelt jelentőségű természet megőrzési területek fordulnak elő.

A hazai területek tételes kijelölését (helyrajzi számos jegyzékét) a **45/2006.(XII.8.) KvVM rendelet** „az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészeletről” tartalmazza; ennek 3. sz. melléklete a „kiemelt jelentőségű természet megőrzési területnek jelölt területek”, melynek része a HUDI20034 számon nyilvántartott Duna és ártere. A XI. kerület a 23813/1 és 43619 helyrajzi számokkal (a Duna medre) érintett.

A „*kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület* olyan közösségi jelentőségű terület, amelyen legalább egy kiemelt közösségi jelentőségű faj állománya, élőhelye vagy legalább egy kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípus található”. A Natura 2000-es területekre vonatkozó szabályokat (használat, kezelés, támogatás stb.) a kormányrendelet részletezi. Saját honlap is rendelkezésre áll, amely www.natura.2000.hu címen érhető el. A kerületi önkormányzat sem tulajdonosként, sem kezelőként nem érintett a jelölt területeken, azonban a vízpart használatát meghatározó településrendezési eszközök meghozatalánál a közösségi előírásokat is figyelembe kell venni.

A hazai legmagasabb szintű természetvédelmi jogi szabályozás az **1996. évi LIII. törvény** (továbbiakban: Tvt.), mely az általános, a fajok védelmére, valamint az országos és helyi természeti területekre vonatkozó szabályokat tartalmazza

A természetvédelem leegyszerűsítve faj- és területvédelemből áll. A *fajvédelem* egyes unikális, ritka, kivesző, veszélyeztetett stb. állat- és növényfajokra terjed ki; a fajok listáját a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló **13/2001. (V. 9.) KöM rendelet** rögzíti.

Védett fajok a kerületben is előfordulnak; a jelenleg ismert listát itt közöljük:

A XI. KERÜLETBEN MEGFIGYELT FOKOZOTTAN VÉDETT ÉS VÉDETT NÖVÉNY- ÉS ÁLLATFAJOK

Természetvédelmi kiadványok és tanulmányok alapján, folyamatosan bővítendő, nem teljes lista

Fokozottan védett (*) és védett növények a 13/2001.(V.9)KöM rend. 1. és 3. sz. melléklet szerint:

<i>Latin név</i>	<i>Magyar név</i>	Sas-h, Gellérth	Rupp- hegy	Kőérber ki szikes rét	Kamara erdő	Dobogó domb
Adonis vernalis	tavaszi hérics	+	+			
Aster amellus	csillagőszirózsa		+			
Carduus collinus	magyar bogáncs		+			
Centaurea sadleriana	budai imola	+				
Cephalanthera alba	fehér madársisak		+			
Diathus plumarius ssp.regis-stephani*	Szent István-szegfű	+				
Dictamnus albus	nagyezerjófű		+			
Ephedra distachya ssp. monostachya*	csikófark	+				
Erysimum odoratum	magyar repcsény		+			
Iris pumila	apró nőszirm	+	+			
Jovibarba hirta agg.	sárga kövirózsa	+				
Onosma arenaria agg.	homoki vértő		+			
Onosma visianii	borzas vértő	+				
Orchis purpurea	bíboros kosbor	+	+			
Orchis tridentata	tarka kosbor	+				
Pulsatilla grandis	leánykökörcsin	+	+			
Pulsatilla pratensis ssp. nigricans	fekete kökörcsin		+			
Seseli leucospermum *	magyar gurgolya	+	+			
Sesleria sadleriana	budai nyúlfarkfű	+				
Silene flavescens *	sárgás habszegfű	+				

<i>Latin név</i>	<i>Magyar név</i>	Sas-h., Gellérth	Rupp- hegy	Kőérber ki szikes rét	Kamara erdő	Dobogó domb
------------------	-------------------	---------------------	---------------	-----------------------------	----------------	----------------

Gerinctelenek:

Csigák:

Helix pomatia	éti csiga		+		+	+
---------------	-----------	--	---	--	---	---

Rovarok:

Epacromius coeruleipes	pannon v. sziki sáska			+		
Tibicina haematodes	óriás énekeskabóca				+	
Calosoma sycophanta	aranyos bábrabló				+	
Calosoma auropunctatum	aranypettyes bábrabló				+	
Carabus hortensis	aranypettyes futrinka		+		+	
Carabus coriaceus	bőrfutrinka		+		+	+
Carabus germari	dunántúli kékfutrinka		+		+	+
Carabus nemoralis	ligeti futrinka		+			
Carabus ullrichi	rezes futrinka		+		+	+
Carabus convexus	selymes futrinka		+		+	+
Dorcus parallelipedus	kis szarvasbogár		+		+	+
Lucanus cervus	szarvasbogár		+		+	+
Potosia fieberi	bogáncs-virágbogár				+	
Potosia aeruginosa (Cetonischema)	pompás virágbogár				+	
Morimus funereus	gyászincér				+	
Cerambyx cerdo	nagy hőscincér				+	
Zerynthia polyxena	farkasalmalepke		+		+	
Papilio machaon	fecskefarkú lepke		+		+	+
Iphiclides podalirius	kardoslepke		+		+	+
Parnassius mnemosyne	kis apolló-lepke		+		+	
Vanessa atalanta	atalanta/admirális lepke				+	+
Nymphalis antiopa	gyászlepke		+			
Apatura ilia	kis színjátászólepke				+	
Neptis rivularis	nagy fehérsávólepke		+			
Inachis io	nappali pávaszem		+	+	+	+
Chazara briseis	tarka szemeslepke		+			
Saturnia pyri	nagy pávaszem				+	
Acherontia atropos	halálfejes lepke				+	
Eupithecia graphata	hangyabogáncs-törpearasz.		+			
Ennomos quercarius	molyhostölgy-levélaraszoló		+			
Phalera bucephaloides	magyar (s.holdas) púposzövő		+			
Dicranura ulmi	szilfa-púposzövő				+	
Catocala fraxini	kéköves bagoly				+	
Apamea platinea	platinabagoly		+			
Dioszeghyana schmidtii *	magyar tavaszi-fésűsbagoly				+	
Ephesia diversa	füstös övesbagoly		+		+	

<i>Latin név</i>	<i>Magyar név</i>	Sas-h., Gellérth	Rupp- hegy	Kőérber ki szikes rét	Kamara erdő	Dobogó domb
------------------	-------------------	---------------------	---------------	-----------------------------	----------------	----------------

Gerincesek

Kétéltűek:

Rana dalmatina	erdei béka		+		+	
----------------	------------	--	---	--	---	--

Hüllők:

Hyla arborea	leveli béka		+		+	
Podarcis muralis	fali gyík		+			
Lacerta agilis	fürge gyík		+			+
Ablepharus kitaibelii *	pannon gyík	+	+			
Lacerta viridis	zöld gyík		+		+	+
Elaphe longissima	erdei sikló				+	
Coluber jugularis caspius *	haragos sikló	+				
Coronella austriaca	rézsiszló		+			

Madarak:

Parus palustris	barátcinege				+	
Sylvia atricapilla	barátposzáta		+		+	
Galerida cristata	búbos pacsirta					+
Phylloscopus collybita	csilpcsalp füzike		+		+	+
Corvus monedula	csóka				+	
Sitta europaea	csuszka		+		+	
Buteo buteo	egerészölyv				+	
Turdus philomelos	énekes rigó				+	
Fringilla coelebs	erdei pinty		+		+	+
Turdus merula	fekete rigó		+		+	+
Luscinia megarhynchos	fülemüle		+		+	+
Hirundo rustica	füsti fecske				+	+
Accipiter gentilis	héja				+	
Accipiter nisus	karvaly				+	
Parus caeruleus	kék cinege		+		+	+
Dendrocopos major	nagy fakopáncs		+		+	+
Ficedula albicollis	örvös légykapó		+			
Aegithalos caudatus	őszapó				+	
Certhia brachydactyla	rövidkarmú fakusz		+		+	
Regulus regulus	sárgafejű királyka				+	
Oriolus oriolus	sárgarigó		+		+	
Parus major	széncinege		+		+	+
Carduelis carduelis	tengelic		+		+	+
Lanius collurio	tövisszűrő gébics		+		+	+
Falco tinnunculus	vörös vércse		+		+	+
Erithacus rubecula	vörösbegy		+		+	

Emlősök:

Erinaceus concolor	keleti sün				+	
Talpa europaea	vakondok				+	+
Nyctalus noctula	korai denevér				+	
Sciurus vulgaris	közönséges mókus				+	
Mustela eversmanni	molnárgörény (mezei gör.)				+	

Felhasznált irodalom:

Bognár Attila László (összeállította): Védett természeti értékek a fővárosban (Főpolgármesteri Hivatal, 2000.)

Seregélyes Tibor és Csomós Ágnes: Budapest XI. kerület erdőtervezett területeinek botanikai feltárása (Rupp-hegy, Kamara-erdő, Dobogó) XI. kerületi Önkormányzat, 1996.

Szél Győző: Budapest XI. kerületi Kamaraerdő üzemtervezett erdőterületek állattani szakvéleménye. XI. kerületi Önkormányzat, 1996.

13/2001. (V. 9.) KöM rendelet a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről

Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság honlapja (www.dinpi.hu)

A fajok védelmének alapja az *élőhely védelme*. A gyakorlati tennivalókra leegyszerűsítve: meg kell őrizni azokat a természetes vagy ahhoz közelálló „zugokat” (erdő, mező, gyepek, facsoport, vízfolyás stb.), ahol a védett fajok élő-, táplálkozó-, fészkelő-, telelő-, szaporodási- stb. helye van. Ebben a tekintetben mindenkinek van tennivalója:

a, a miniszter vagy a Fővárosi Közgyűlés: rendeletben a kiemelten értékes helyeket védetté nyilvánítja

b, a települési (kerületi) önkormányzat: településrendezési tervében biztosítja a helyek megmaradását (= természetkímélő megoldásokkal a fenntartható használatot, a megújulást szavatolja)

c, a lakosságnak: magatartásával nem veszélyezteti az ott élő fajokat (lopás, zavarás stb.).

Területi védelmet kell létrehozni egyes sajátos társulások, geológiai, víztani stb. értékek megmaradása érdekében (ilyen pl. a kerületben a Kőérberki szikes rét, mely a főváros környékének egyetlen szikes előfordulása, ritka növénytársulással és néhány védett állatfajjal).

A védett területekhez általában kapcsolódik **sajátos flóra vagy fauna** (a tájképi és kultúrtörténeti értékek alapján védetteknel ez nem automatikus), ezért az élőhely megsemmisülése a faj elterjedési területét is szűkíti. Egy kerületi példán bemutatva: a kutatók valószínűsítik az alig 2 mm-es testmretű, halványsárga színű, bennszülött budai fűrgefutonc kipusztulását, mert: „*A bogár élőhelyét, a keserűsős nedves réteket és mocsarakat azóta teljesen felszámolták, beépítették, így egy újabb lelet megtalálásának kicsi az esélye.*”¹⁵

A védett területek lehetnek (a területi kiterjedés, cél és jelentőség szerint csökkenő sorrendben): nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek, természetvédelmi területek és természeti emlékek. A védetté nyilvánítás történhet a földtani, víztani, növénytani, állattani, tájképi és kultúrtörténeti érték alapján. Egy terület több szempontból is védendő lehet (pl. a Budai Sas-hegy TT növénytani, állattani, geológiai és tájképi értékek miatt védett)¹⁶.

Védetté nyilvánítási hatáskörök:

az **országos jelentőségű** védett területeket az ágazati miniszter nyilvánítja védetté és természetvédelmi kezelője az illetékes Nemzeti Park Igazgatósága; a **helyi jelentőségű** területet a települési – Budapesten a fővárosi – önkormányzat nyilvánítja rendeletben védetté (vö.: Tvt. 24. § (1) bekezdés). Ebből következik, hogy a kerületi önkormányzatoknak természetvédelmi terület kialakítására 1997. év óta hatáskörük nincs.

A XI. kerületben az akkor érvényben volt 8/1982.(III.15.)MT rendelet 11. § (1) bekezdése¹⁷ alapján létrehozott védett terület - 48/1993.(XII.20.)ÖK sz. rendelettel a 19 hektáros Kopaszi gát és Lágymányosi öböl - státusát a Kerületi Önkormányzat az 1/2004.(I.28.) helyi rendelettel törölte. Jelenleg tehát kerületi rendelettel védetté nyilvánított természetvédelmi terület nincs, ami megfelel a törvényi szabályozásnak.

¹⁵ Védett és kímélendő futóbogarak – Szél Győző (Madártávlat, 2004. május-júniusi szám)

¹⁶ a Fővárosra vonatkozó igen szép kiadvány 2005. évben készült („Védett természeti értékek a Fővárosban” – kiadta: Főpolgármesteri Hivatal – írta és összeállította: Bognár Attila László).

¹⁷ R. 11. § (1) Bekezdés: „Természeti terület védetté nyilvánításáról b) ha az helyi jelentőségű, a települési önkormányzat rendelkezik”.

Védett természeti területek a kerületben

Országos jelentőségű védett területek: a Főváros területét nemzeti park nem érinti¹⁸; tájvédelmi körzet Budapesten egyetlen van – a Budai TK (ez a budai hegyeket fedi le, de a XI. kerületet nem érinti). Az összes 162 természetvédelmi területből 7 db van a Fővárosban, ebből kettő helyezkedik el a XI. kerületben (**Budai Sas-hegy TT** és **Gellérthegy TT**).

Az országos jelentőségű védett területek jellemzése (a megjelent szakirodalom és a természetvédelem honlapja anyagainak felhasználásával):

A XI. kerületben lévő védett területek a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságához – röviden: DINPI - tartoznak (honlap: www.dinpi.hu), ennek is a Budai Természetvédelmi Tájegységéhez (Budai TTE, 1025 Budapest, Szépvölgyi út 162.).

❶ A Budai Sas-hegy TT 1957 óta védett. A korábbi OTT (Országos Természetvédelmi Tanács) határozatot a 2007. évi LXXXII. tv. hatályon kívül helyezte. A védett terület jelenleg a **40/2007.(X.27.)KvVM rendelet** határozza meg. (Megközelítés: XI. ker. Tájék utca 26. - A Látogatóközpont csak szakvezetéssel látogatható a nyitvatartási időben). A 30 hektáros dolomit-bérc Buda több főútjáról szabad szemmel látható, a városkép egyik meghatározó eleme. A „sasbérc” csúcsa 259 méter magasságban van a tengerszint felett. Különleges alakulatai a Sas-hegynek az ún. „kőszálak” (Beethoven-, Medve-szikla). **Értékes geológiai jelenségeivel**, szinte egyedülálló élővilágával csaknem egyenrangú értéke a terület beépítetlensége. A hegy morfológiáját, növény- és állatvilágának jellemzőit, fajgazdagságát döntően a hegytömeg alapkőzetének (dolomit) sajátosságai határozzák meg. A déli lejtők a **jégkorszakok előtti és közötti melegkorokból származó növényeket** (magyar gurgolya, Szent István-szegfű, sadler imola, csikófark stb.), a hűvös sziklás északi lejtők pedig **havasi, északi jellegű fajokat** (budai nyúlfarkfű) mentettek át a jégkorszakból napjainkba. Ezek egyúttal a Kárpát-medence bennszülött fajai is, így különlegesen fontosak a természetvédelem számára. Előzőkön kívül is sok ritka és védett növényfaj él itt, pl. apró nőszirm, tavaszi hérics, leánykőöröcsin, tarka és bíboros kosbor, heverő naprózsa, borzas vértő, sárga kövirózsa stb. Faunisztikai szempontból a Sas-hegy sziklás kúpjai és kopár, háborítatlan lejtői a legértékesebbek. Különösen gazdag az **ízeltlábú fauna** – ezek közül kiemelkedő

¹⁸ az országban összesen 10 nemzeti park van jelenleg

jelentőségű a lepkék és a pókok igen fajgazdag csoportja – de megtalálható itt a ma már igen ritka ájtatos manó és fűrészlábú szöcske is. Itt él a fokozottan védett haragos sikló és a pannogyík. A hegylábbon található sűrű bozótos cserjés számos madárfaj fészkelő- illetve táplálkozó helye. A Tvt. 30. §. szerinti védőövezetet a terület köré nem jelöltek ki; legnagyobb veszélyeztető tényező a beépítés, körülépítettség és az intenzív látogatottság (különösen az illegális virágszedők, kutyasétáltatók).

❷ A Gellérthegy TT-t az **1/1997.(I.8.)KTM rendelettel** hozták létre. Védőövezete nincs. A területet a lakosság szabadon használhatja, a látogathatóság időben nem korlátozott. A TT az I. és XI. kerület területén összesen 39,7 hektár, ebből Újbudához 24 hektár tartozik. A sasbérc-szerű rög ma nagyrészt parkosított, azonban a hajdani növényzet maradványai is fellelhetők. Hazánkban egyedül itt él a sárgás habszegfű. A hegy oldalában nyílik a sziklakápolnává alakított, fokozottan védett Szent-István barlang.

❸ A Fővárosban egyedi védettként nyilvántartott 151 barlang közül négy van a kerületben (egy további pedig közvetlenül a határon, az I. kerületben). Legismertebb a Gellérthegyi-barlang, melynek egy része a Sziklakápolna.

❹ Az ex lege védett területekről: A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv. erejénél fogva (Tvt. 23. § (2) bekezdés) *„védelem alatt áll valamennyi forrás, lág, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár. Az e bekezdés alapján védett természeti területek országos jelentőségűnek [24. § (1) bekezdés] minősülnek”*. Az általános védelem – az egyedi védettekén túl – az újonnan felfedezett barlangokra is kiterjed („eleve védett” minden olyan üreg, melynek hossz tengelye meghaladja a két métert és mérete egy ember számára lehetővé teszi a behatolást a Tvt. 23. § (3) bekezdés a. pontja alapján).

❺ Általános előírás vonatkozik a földtani természeti értékekre, mely kiterjed a földtani, felszínalaktani képződményekre – a XI. kerületben a karsztos területekre. A nyílt karszt területek külterületi jegyzékét az alábbiakban (a 8002/2005.(MK 138.) KvVM tájékoztatónak csak a kerületre vonatkozó részt) csatoltuk. A nyílt (fedetlen) karsztos kőzetből álló felszínen **tilos** a karsztos kőzet, illetve a karsztvíz szennyezése vagy állapotának jogellenes megváltoztatása.

A KERÜLETBEN EGYEDILEG VÉDETT¹⁹ BARLANGOK FŐBB ADATAI²⁰

<i>elnevezés</i>	<i>Gellérthegyi-barlang</i>	<i>Sas-hegyi-barlang</i>	<i>Gellért-hegyi-sziklaüreg</i>	<i>Gellért-hegyi aragonitbarlang</i>
kataszteri szám	4732-1	4732-15	4732-21	4732-22
hossz (méter)	68	7	4	25
vertikális kiterjedés (méter)	14	3	3	11
mélység (méter)	2	0	0	0
magasság (méter)	12	3	3	11
védettség	fokozottan védett ²¹	védett	védett	megkülönböztetetten védett
látogathatóság	lezárt			DINPI hozzájárulá-sával látogatható, lezárt (magánter.)
végzett kutatások	térképezés, barlangleírás			geológia, morfológia, hidrológia, klíma, biológia, térkép, fotó, leírás
elnevezés szinonímái	Szentiván-b., Iván-b., Barlangkapolna, Sziklakapolna, Lourdesi k., Gellérthegyi sziklakapolna			Aragonit-barlang

¹⁹ az 1996. évi LIII. tv. 23. § (2) szerint: „E törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, **barlang**, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár. Az e bekezdés alapján védett természeti területek **országos jelentőségűnek** [24. § (1) bekezdés] minősülnek.

(3) A (2) bekezdés alkalmazásában:

a) a **barlang** a földkérget alkotó kőzetben kialakult olyan természetes üreg, melynek hossz tengelye meghaladja a két métert és – jelenlegi vagy természetes kitöltésének eltávolítása utáni – mérete egy ember számára lehetővé teszi a behatolást;

²⁰ forrás: a www.kvvm.hu → természetvédelem honlap

²¹ a 13/2001.(V.9.)KöM rend. 6. melléklet szerint

**8002/2005. (MK 138.) KvVM tájékoztató
a nyílt karszt területek külterületi jegyzékéről**

1. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Tvt.) 19. § (3) bekezdése alapján mellékelten közléteszem a nyílt karszt területek jegyzékét.
2. A jegyzék tájékoztató jellegű, nem érinti a Tvt. és más jogszabályok által biztosított védettségeket, illetve korlátozásokat.
3. A Tvt. 19. § (3) bekezdése alapján tilos a nyílt (fedetlen) karsztos kőzetből álló felszínen a karsztos kőzet, illetve a karsztvíz szennyezése vagy állapotának jogellenes megváltoztatása.
4. A tájékoztató mellékletét képező jegyzéket a Környezetvédelmi és Vízügyi Értesítő teszi közzé.²² A jegyzék a nyílt karszt területekkel érintett földrészletek külterületi helyrajzi számait tartalmazza.

Melléklet a 8002/2005. (MK 138.) KvVM tájékoztatóhoz

A nyílt karszt területek külterületi jegyzéke (RÉSZLET!)

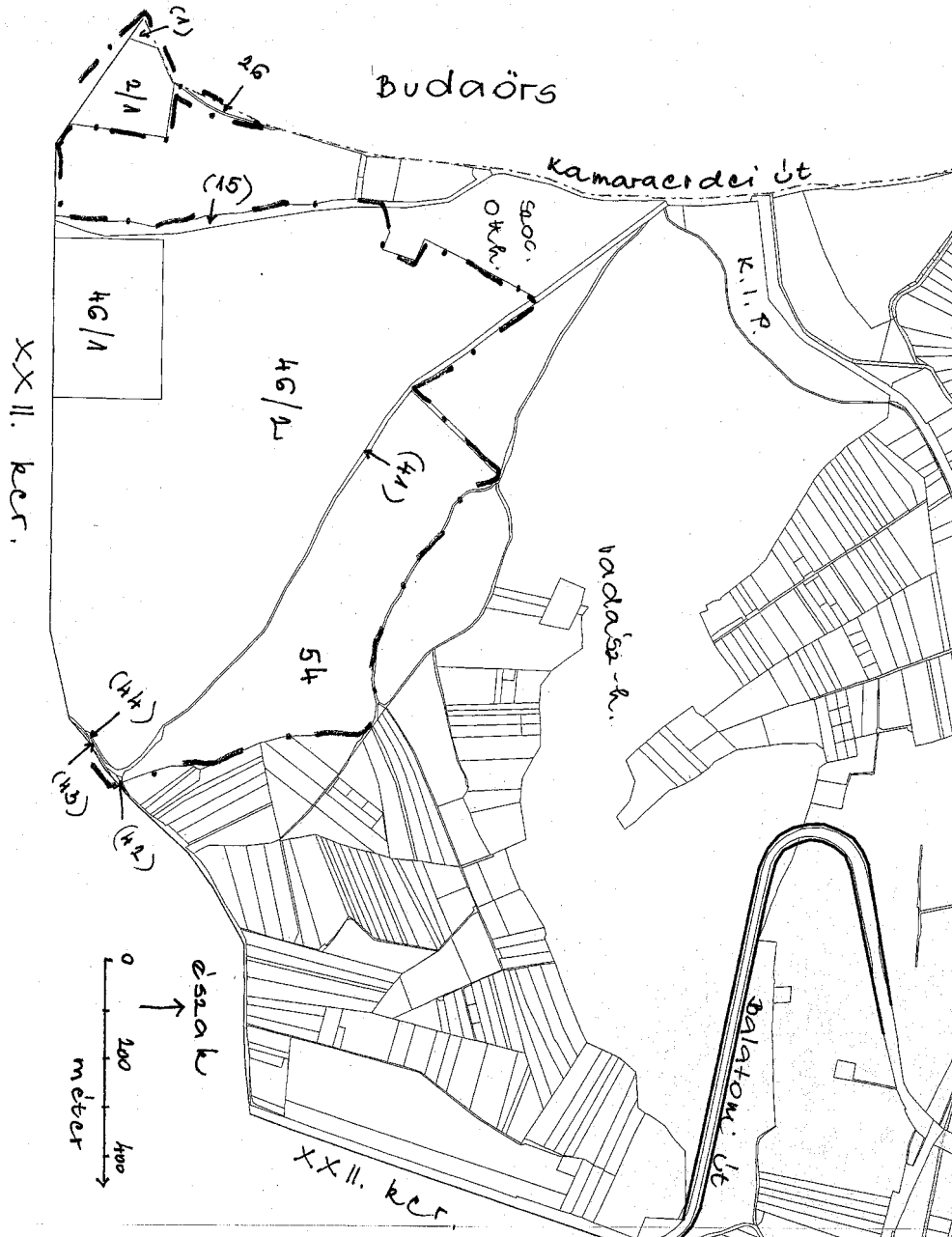
Budapest XI.

1, 2/1, 15, 26, 41, 42, 43, 44, 46/1, 46/2, 54

A jegyzék szerinti térképi lehatárolást az alábbi ábra mutatja:

²² A jegyzék a Környezetvédelmi és Vízügyi Értesítő 2005. évi 11. számában jelent meg.

4. ábra
NYÍLT (KÜLTERÜLETI) KARSZT-TERÜLETEK
 a 8002/2005.(MK 138.)KvVM tájékoztató alapján

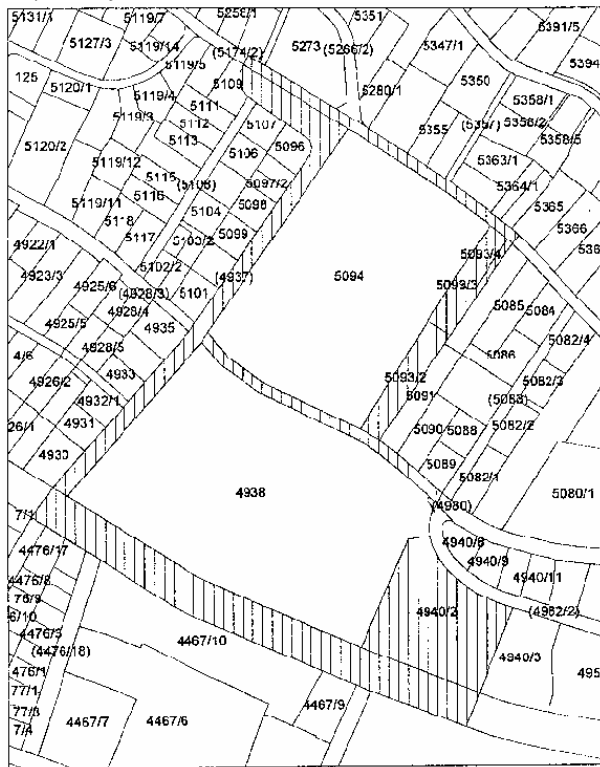
A helyi védelemmel kapcsolatos jogosítványokat a Fővárosi Önkormányzat gyakorolja. A Közgyűlés által megalkotott **32/1999.(VII.22.)Főv. Kgy. rendelet** alapján a kerületben három helyszínen, összesen 38 hektár védetté nyilvánított (zöld)terület van, melyeket védőövezet óv. A védett területek: Rupp-hegy (erdőterület), Kőérberki szikes rét (szikes élőhely) és a volt Kertészeti Egyetem Budai Arborétuma (botanikus kert).

A rendelet mellékletéből kiemelt helyszínrajzi vázlatok (a sraffozott részek a védőövezetek):

13/b. számú melléklet a 32/1999. (VII. 22.) Főv.

Kgy. rendelethez

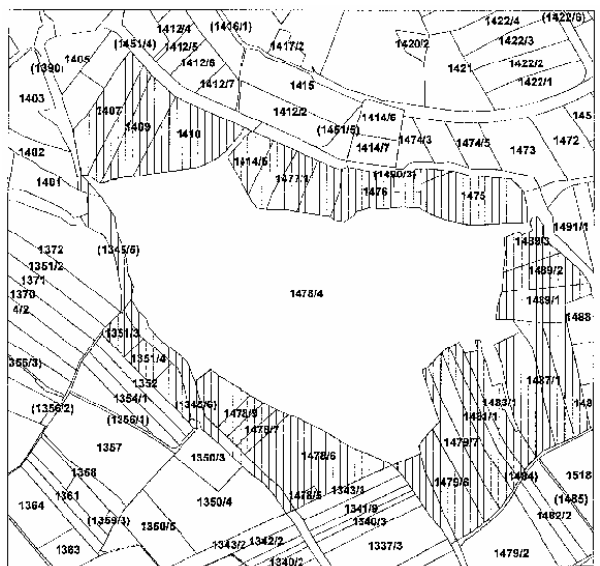
Budai Arborétum természetvédelmi terület helyszínrajzi vázlata

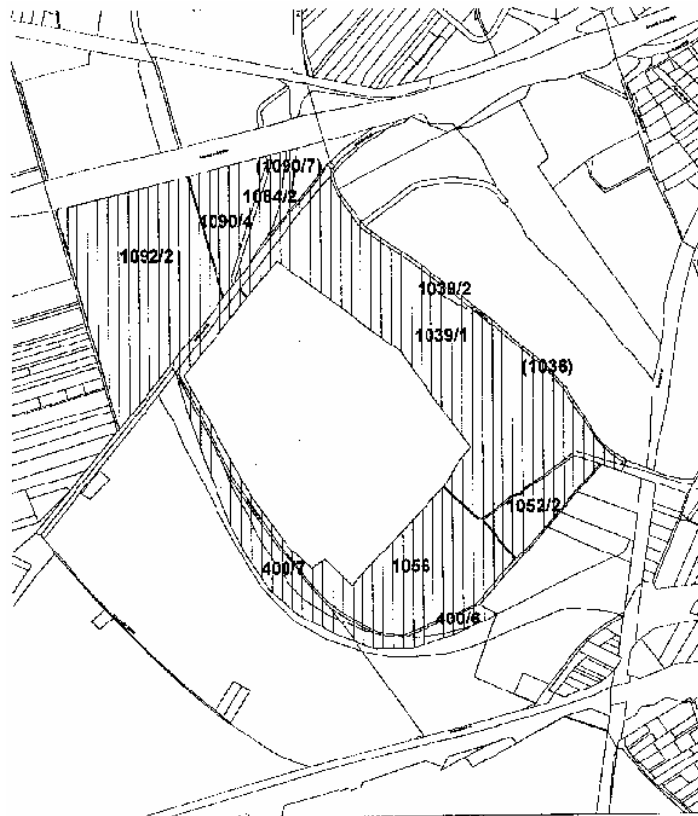
14/b. számú melléklet a 32/1999. (VII. 22.) Főv.

Kgy. rendelethez

Rupp-hegy természetvédelmi terület helyszínrajzi vázlata

15/b. számú melléklet a 32/1999. (VII. 22.) Főv. Kgy. rendelethez
Kőérberki szikes rét természetvédelmi terület helyszínrajzi vázlat

Természetvédelmi felvételezések, ismeretanyag

A XI. kerületi önkormányzat illetékes bizottsága 1996-ban részletes növény- és állattani felvételezést és értékelést készített azokról a természeteshez közelálló területekről, melyeken természeti értékek fordulhatnak elő (belső használatra készült anyag, az országos védelem alatt álló területekre nem terjedt ki). 2005-ben a Fővárosi Önkormányzat adott ki egy szép ismertetőt a fővárosi védett értékekről.

A már védetteken kívül természetes vagy természetközeli állapotú terület a keserűvíz kutak környezetében lehetséges (a fővárosi természetvédelmi területen kívüli részeken, növény- és állattani valamint földtani értékek előkerülése várható), mely ma még jogi (vízügyi) védelem alatt áll és elvileg mindaddig nem veszélyeztetettek az élőhelyek, míg a védőterület fennáll.

A természeti területek élővilága érzékeny indikátora a terület állapotának; a növények és állatok jól jelzik az élőhely minőségének megváltozását. Schmidt Egon ornitológus a

Madártávlat 2007. évi 4. számában erről a következőt írja: „Az 1980-as években több ízben közöltem vonulási adatokat a budapesti Gellért-hegyről a Madártani Tájékoztató hasábjain. Elsősorban a légykapók és a sisegő füzike mennyiségi adataira voltam kíváncsi. Mindig a reggeli órákban, azonos útvonalon jártam be a Gellért szálló, a Szabadság szobor és a Verejték utca által határolt területet. Alkalmilag természetesen azóta is rendszeresen jártam a hegyen, és feltűnt, hogy a korábbiaknál jóval kevesebb látható az említett fajokból. Az okát nem tudom. Lehet a szárazság, ugyanis a hegynek ezen a részén a madarak sehol sem találnak ivó- és fürdővizet, de lehet az is, hogy a Szabadság szobor alatti részen sok kőrist kivágtak, illetve erősen megcsonkítottak, pedig például a sisegő füzikék éppen ezt a részt, ezeket a fákat kedvelik.”

Néhány megfigyelési adat a hosszú számsorból:

faj	1982		1984		1988		2007	
	08.23.	09.09.	08.24.	09.10.	08.22.	09.12.	08.23.	09.13.
sisegő füzike	2	5	11	4	17	7	4	2
szürke légykapó	15	6	16	4	9	8	-	-
örvös + kormos légykapó	18	7	9	10	18	11	3	4

Az önkormányzatok feladatai a természet védelmében

A Tvt.-ben és egyéb jogszabályokban megjelölt természetvédelmi hatósági feladatokat a **347/2006.(XII.23.)Korm. rendelet** 13. §-a szerinti megosztásban a miniszter, az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség, a területileg illetékes Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, a fővárosi főjegyző és a települési önkormányzat jegyzője látja el. Helyi jelentőségű védett természeti terület esetén a jegyző, a fővárosban a főjegyző (a továbbiakban a kettő együtt: jegyző) jár el (Korm. rend. 15. § (1) bekezdés).

A Tvt. 7. § (3) bekezdésben a **tájvédelem** alapelveként rögzíti, hogy: „Külterületi ingatlan, különösen természeti terület belterületté, illetve beépítésre szánt területté minősítésére akkor kerülhet sor, ha annak következtében a táj jellege, esztétikai és természeti értéke nem károsodik helyreállíthatatlanul.”

Ez a feltétel összhangban van a Budapesti Városrendezési és Építési Keretszabályzat (47/1998. (X.15.) Főv. Kgy. rend.) szándékával, a gyakorlati megvalósulás azonban az elvektől messze van – lásd pl. a Madárhegy lejtőjének beépítését. A látványon túlmenően a körbebetonozott, vagy a betonfödémekre ráhordott néhány deciméter vastagságú termőföldbe

ültetett növények soha nem adnak olyan tartós és nagy zöldtömeget, mint a szabadban, természetes szukcesszió során kialakult társulások. – Vagyis mind a táj jellege, mind a természeti értéke helyreállíthatatlanul károsodik.

Erdők

Az utóbbi években egyre súlyosabb gondot okoz az a mérhetetlen mennyiségű kommunális szemét és lom, amit a lakosság és a hajléktalanok az erdőbe beszállítanak. Az erdészet saját költségén, önkéntesekkel és az önkormányzatoktól származó forrásokból próbálja meg időnként a területeket kitakarítani. Védekezésül a zártkertek megközelítésére nem szolgáló erdészeti utakat sorompóval lezárják – így a terület a kirándulók számára járható marad. Az erdőkben élő vadak számára a „feleslegessé” vált, kitett vagy elkóborolt kutyák illetve kutyafalkák jelentenek veszélyt; emiatt az őzek egy időben el is menekültek Kamaraerdőből. Ma már ismét van belőlük néhány példány.

Célállapot

A túlterhelt és kommunális szeméttel elborított erdőrészek megtisztításában, a jelentős károkat okozó hajléktalan-tanyák felszámolásában, az erdő állapotának javításában segíteni kell az állami erdőgazdálkodást. Önkormányzatként és (szak)hatóságként is szorgalmazni kell a korábbi talajszennyezések feltárását, kármentesítését.

A ma még külterületi, természeteshez közelálló zöldterületek beépítését tiltani kell vagy lehetőség szerint korlátozni, hogy kondicionáló hatásuk minél tovább megmaradjon. Általában felül kell vizsgálni azt a téves szemléletet, hogy a természetközeli helyek elhanyagolt állapota csak a terület beépítésével szüntethető meg. A szabadon illetve korlátozottan látogatható természetvédelmi területeket iskolai oktatás keretében és bemutató látogatások szervezésével kell az ifjúsággal megismertetni. Ennek érdekében segíteni kell a vadon élő állatok, madarak megtelepedését, helyben tartását (madáritató, költőodú, téli etetők stb. kihelyezésével). A természetvédelmi szempontból ma még feltáratlan potenciális természeti, ökológiai értékeket hordozó területeken természetvédelmi felvételezéseket kell kezdeni annak tisztázására, hogy található-e ott még védelemre érdemes társulások, fajok. A felmérések elvégzése érdekében szakmai kompetenciával rendelkező felsőoktatási, múzeumi kutatóhelyekkel, természetvédő szervezetekkel, valamint vállalkozókkal megállapodások kötendők. Társadalmi szervezetek, intézmények és kutatók bevonásával támogatni kell a kerület természeti- és épített értékeit ismertető kiadványok megjelentetését, az ismeretterjesztést.

VII. Környezetmarketing

Az önkormányzat környezetvédelmi tevékenységének, eredményeinek, céljainak publikálása egyben a környezetvédelmi ügy marketingkommunikációja is lehet.

Az önkormányzat környezetvédelemmel kapcsolatos kommunikációs tevékenysége kiterjed az Újbuda újságban való rendszeres megjelenésre, ahol a környezetvédelemmel kapcsolatos cikkek Zöld oldalon találhatóak összegyűjtve.

Újbuda honlapján is megjelentetjük a környezetvédelemmel kapcsolatos cikkeket, így egyre több olvasóhoz jutnak el az internet népszerűségének növekedésével.

Köztudottá vált, hogy elsőként Újbuda egyik önkormányzati épületének tetejére került napkollektor, ez a hír olyan mértékben eljutott a lakossághoz és a szakemberekhez, hogy a Nemzeti Éghajlat-változási Stratégia példaként említi, a első kép Napelem-rendszert ábrázol Újbudán.

A **marketing** az egyik olyan gazdasági kifejezés, amire nincs egységes definíció. Szűkebb értelemben a marketing egy olyan vállalati tevékenység, ami a vevők, vagy felhasználók igényeinek kielégítése érdekében elemzi a piacot, meghatározza az eladni kívánt termékeket és szolgáltatásokat, megismerteti azokat a fogyasztókkal, kialakítja az árakat, megszervezi az értékesítést és befolyásolja a vásárlókat. Bizonyos értelemben a fogyasztói igényt is befolyásolja, új termékek bevezetésével, azaz innovációval.

Tágabb értelemben a marketing a vállalat egészére kiterjedő filozófia, *szemléletmód*, amelynek megvalósítása a vállalati felső vezetés feladata, oly módon, hogy a vállalati résztevékenységek integrációjában a marketing szempontok domináljanak.

Kiterjesztett értelemben a marketing *bármilyen gondolat, eszme, vagy személy eladását, megismerését, népszerűsítését* szolgálja.

A marketing a társadalomtudományok kombinációja, mivel egyszerre fedi le a közgazdaságtan, pszichológia, a szociológia, az antropológia, a vezetéstudomány és az alkalmazott matematika különböző területeit.

A szervezet szempontjából a legfontosabb, hogy a vállalaton kívül eső piaci információkat belső erőforrássá igyekszik alakítani. A piackutatás, versenytársелеmzés és a fogyasztói igények megismerése révén hatékonyabbá és nyereségessé teszi a vállalat tevékenységét.

A **zöldmarketing** burkolt marketing megoldás, melyben a vállalatok egy környezetvédelmi ügy mellé állnak, támogatnak különféle módszerekkel. Ezen megoldások szimpatikusabbá tehetik a cégeket vagy azok termékeit, burkolt reklámozási formát alakíthatnak ki.

Pár példa:

Ha egy vállalat

- termékeladásból származó haszon egy részével támogatja a kiszemelt környezetvédelmi ügyet, és ezt fel is tünteti, közismerté teszi
- természetbarát, környezetet nem szennyező gyártási folyamatot, anyagokat használ fel a gyártás során, esetleg természetbarát illetve az abból származó hulladékanyag teljesen környezetbarát
- felkarol egy természetvédelmi ügyet vállalkozást és kampányaiban ezt népszerűsíti, támogatja

forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Marketing>

A marketing napjainkat elég erősen befolyásolja, meghatározza. Nap, mint nap találkozunk a média nyomásával. A reklámok hatással vannak életünkre. A képi és nyomtatott sajtóban megjelenő hírek és vélemények befolyásolják viselkedésünket. Ezért kiemelkedően fontos a környezet marketing, amely a kommunikációs lehetőségek környezetvédelmi „kihasználását” foglalja magában. Fel kell használni a jó érdekében, az ismeretterjesztés eszközeként a marketing fogásait.

A környezeti jelentés, mint eszköz

A környezeti információk megismertetését foglalja magában. Évi egyszeri tájékoztatási kötelezettsége van az önkormányzatnak a Kvt. alapján. Az évi egyszeri megjelenés nem elegendő. Szükséges „felmérni a piacot” (=a lakossági igényeket), elemezni azt, meghatározni a terület környezetvédelmi céljait, megfogalmazni az elérni kívánt célt és az ehhez szükséges eszközöket, befolyásolni a lakosságot (=lakossági részvétel ösztönzése, illetve szemléletformálás).

A környezeti állapot elemzése, felmérése az átfogó tervezés első lépése. A Környezetvédelmi Osztály rendelkezésére áll jelenleg is több tanulmány, amely a terület környezeti állapotának egy-egy elemére vonatkozóan, illetve egy-egy területre vonatkozóan ad tájékoztatást (pl. botanikai felmérések védett természeti területekről, környezetföldtani tanulmány Dobogó-Kamaraerdei térségről). A tanulmányok nem öncélúak, döntéselőkészítő jelleggel készülnek, valamely önkormányzati döntés környezetvédelmi szempontjainak szakmai alátámasztására.

A média, mint eszköz

Újbuda Önkormányzatának hivatalos weblapja (honlapja) és újsága van, továbbá helyi televízió csatorna (Újbuda tv) is rendelkezésre áll, mely adásidőn kívül képújsággal jelentkezik. Az Újbuda Média (újság, tv, web) kezelése a Média 11 Kft. (webfejlesztés a Magnet-x Kft. www.magnet-x.hu) felelősségébe tartozik.

Feladatunk a szorosabb és gördülékenyebb együttműködés a szerkesztőkkel. Összehangolt fellépés és megjelenés a médiában. Ma egyre fontosabb szerepe van az internetnek, egyre több emberhez jut el. Tapasztalatunk szerint mind a fiatalok, mind az idősebb korosztály használja ezt az új kapcsolattartási és információszerzési lehetőséget. Ezért különösen fontosnak tartjuk, hogy a weblapon egyszerűen megtalálható formában jelenjen meg a „zöld ügyek” köre, külön lapon megtalálható legyen minden kapcsolódó program és hír, rendezvények és adatok. Ezzel párhuzamosan az Újbuda újságban is az immáron létesített Zöld oldalon is meg kell jelenni rendszeresen.

Az állandó jelenlét a médiában rendkívüli fontosságú, hiszen ezzel lehet elérni, hogy az egészségesebb és tisztább környezet elemi szükséglete beépüljön a mindennapjainkba, gondolatvilágunk részévé váljon a környezettel való felelős gazdálkodás.

Direkt marketing

A fenti szóösszetételen a célcsoport közvetlen megkeresését értjük. Többnyire a személyes kapcsolatfelvétellel azonosítjuk (telefonos ajánlatok, ügynöki tevékenység). A közvetlen kapcsolatépítést szeretnénk itt kiemelni.

Környezetvédelmi kiadványokkal közvetlen a lakosokhoz kívánunk eljutni. Célcsoportokat meghatározva, érdeklődési körnek megfelelő kiadványok szerkesztésével/összeállításával kívánja az önkormányzat a megkeresetteket (pl. a 60+ program tagjaihoz nyugdíjas programokkal) bevonni.

Zöld Tanács néven egy meghatározott időnként tanácskozó szervet hoz létre az önkormányzat, amely szintén a közvetlen kapcsolattartás és érdekérvényesítés célját szolgálja. Tagjai szakmai szervezetek/intézmények, civil szervezetek képviselői, célja a döntéshozók munkájának segítése véleményezéssel és javaslatokkal.

Konferencia jelleggel lehetne a környezetvédelem egyes területeinek újdonságairól előadásokat szervezni (hasonló önkormányzatok jó példáit is be lehet mutatni, testvérvárosok képviselői stb).

Példamutatás - zöldmarketing

Tudjuk, hogy sokan használják a saját nemtörődomségük takarásaként a „másik ember is ezt csinálja” kifogást. Újbuda Önkormányzatának élen kell járnia, példát kell mutatnia, hogy legyen mit követni, illetve tapasztalatunknak megfelelően mintegy mintaprojektként is szerepelhet a hivatal.

Az energiahatékonyság kérdése korábbi fejezetben bemutatásra került. Tipikusan jó példa arra, hogy nem csak környezettudatos dolog, ha nem az utcát fűtjük télen, és nyáron az árnyékolás mellett csökken a légkondicionáló fogyasztása, hanem közvetlen a pénztárcára ható dologról van szó. A megtakarítás mértékét és mikéntjét kommunikálni szükséges, ezzel példát mutatva és aktivitásra buzdítva a lakosságot, hasonló lépések megtételéhez.

A zöldmarketing fent kifejtett lépéseivel is élni kell az önkormányzatnak. A természetvédelem és a hulladékgazdálkodás feladatköre Budapesten a fővárosi önkormányzathoz van telepítve, mindemellett a kerület évek óta önként vállalt feladatokként lépéseket tesz a közös célok elérésére. Ilyen a szelektív hulladékgyűjtésben a szelektív sziget-hálózat folyamatos bővítése, a fenntartás az Fkf Zrt.-vel együttműködve (ezen a téren rendkívüli szerepe van a kommunikációnak, mely „agresszívebb” kell legyen).

Fontos reklám lehetőség van a környezetvédelemben. Apró dolognak tűnik, de például újrapapír használata esetén, minden egyes hivatalos dokumentum azt sugallja a hivatalról, hogy környezettudatos szervezet. A hivatalon belüli szelektív hulladékgyűjtés papír és műanyag tekintetében igen látványos eredményt produkált. Csak papírból mintegy 12.000 kg gyűlt össze a 2009. év folyamán, amely a kezdeti 2008. évit is meghaladta (8500 kg volt). Ezzel a nagy mennyiségű hulladékkal kevesebb kommunális hulladékot termelt a hivatal, és ennyivel hozzájárult a fenti hulladékok újrahasznosításához, így azok újra bekerülnek a termékek körforgásába és nem a lerakott szemetek mennyiségét növeli.

Alkalmi filmvetítésekkel további figyelemfelkeltési akciókat lehet szervezni. Egyre több utópisztikus és elgondolkasztó, a természet szépségeire és a beavatkozások súlyosságára való figyelmeztetést taglaló filmet készítenek a nagyvilágban. Egész széles a skála: Wall-E (Disney Pixar), A hülyeség kora, 2012, stb. Utána (irányított) beszélgetéssel, akár a Zöld Tanáccsal is lehet egybekötni.

Célszerű összefogni és egységes rendszerben foglalkozni a marketinggel, a sajtócsoporttal, alpolgármesteri vezetéssel és környezetvédelmi tanácsnokkal. A tervszerű, átgondolt kommunikáció célravezető, nem ad helytelen benyomást a lakosságnak. Amennyiben tudunk

egymás megvalósítandó programjairól, nem esünk abba a hibába, hogy egy lakossági megkeresés esetén, nem tudunk megfelelő választ adni a kérdésre.

A PR-tevékenységek szervezéséhez segítséget nyújthatnak vállalkozó szervezetek is, amelyek szakmailag hozzájárulnának a történet sikeréhez. Az egyes programok lebonyolításában jártas szervezetek nem követik el azokat az esetleges gyermekbetegségeket, amelyeket egy kezdő csapat sokszor elkövet. Segítség például a hulladékgazdálkodásban mind az Fkf Zrt, hatalmas üzemeltetési tapasztalattal, az Ökopannon Kht-val együtt szóróanyagaik is kiválóak. A Szelektív.hu internetes aktivitásukkal, ottani figyelemfelkeltésükkel, vetélkedőkkel segítik kreatívan a szelektív hulladékgyűjtés ügyét. Utóbbiak a környezettudatos vállalatok bevonásában is jeleskedik, mely szintén fontos forrás lehet, helyi vállalatok bevonásával az ő zöldmarketingjükre hatva több kerületszépítő akciót lehet végrehajtani a kerületben.

Ezen eszközök használatát foglalja magában a környezetmarketing.

1. MELLÉKLET

A XI. Kerület Újbuda Önkormányzata közoktatási intézményeinek egészség- és környezeti nevelési fejlesztési koncepciója

2005-2020.

A XI. Kerület Újbuda Önkormányzat közoktatási intézményeinek egészség-és környezeti nevelési fejlesztési koncepciója

2005-2020.

1. Helyzetelemzés

1.1. Változás, tanulás, fejlesztés

A környezeti-és egészségnevelés fejlesztés sikeressége az abban különböző szereplőként résztvevő egyéneken múlik, így a koncepció megvalósításának egyik alapvető elve a fejlesztési folyamat különböző szintjén érintett szereplők megnyerése és támogatása. Ez egyrészt azt jelenti, hogy az érintett pedagógusok, az óvodai és iskolai közép- és felső vezetők (és ha a fejlesztés több intézményt érint, a további szereplők is) saját tanulási folyamatuk több lépcsőfokán haladnak át ahhoz, hogy bármilyen változtatást a sajátjukénak tudjanak elfogadni. A környezeti-és egészségnevelés fejlesztése az adott közoktatási intézményben a közösen vallott célok érdekében végzett közös (cselekvésbe ágyazott) tanulás során valósul meg. A pedagógusok egyéni törekvései általában nem vezetnek fenntartható intézményi változásokhoz; *míg fordítva egy szervezet fokozhatja, akár meg is többszörözheti az egyes tagjai által elért eredményeket.* A fejlesztés akkor marad fenn hosszan tartóan, ha abban a pedagógusok nagyobb csoportja vesz részt. Az intézményen belüli továbbképzés, a változtatás érdekében folyó együttes tanulás a szervezet szempontjából legalább annyira szükséges és fontos, mint a pedagógusok számára egyénenként szervezett továbbképzések. Ugyanakkor azonos időben sem az egyén, sem a szervezet nem képes túl sok változást eredményesen megvalósítani. A XI. kerület közoktatási intézmények egészség- és környezeti nevelési fejlesztéséről szóló stratégiai koncepció elkészítése és megvalósítása egyben olyan **tanulási folyamat**, amelynek transzfer hatásai számos előnnyel járhatnak és amely önmagában, a kérdéskör kiterjedtsége és komplexitása miatt **modellértékű önkormányzati kezdeményezés.**

1.2. Különböző léptékű fejlesztési elgondolások kapcsolata

A mintegy 154 ezer lakosú, 33 négyzetkilométer területű, természeti és épített értékekben kivételes gazdagságú XI. kerület Önkormányzati Környezetvédelmi Programja hangsúlyozza a környezetjavítás és az egészséges, fenntartható környezetminőség érdekében a környezeti nevelés és a lakosság környezeti szemléletformálásának fontosságát. Az Önkormányzat Kerületi Környezetvédelmi Programja rögzíti (Általános feladatok, 5. programponiban) , hogy „Az

Önkormányzat az 1995. évi LIII. törvény 54. § (2) bekezdésben vele szemben támasztott elvárás szerint **részt kíván venni** a kerületi oktatási intézményekben folyó **környezeti nevelésben** és a lakosságot megcélzó **szemléletformáló akciókban.**” A XI. kerületi Önkormányzat számára készül, a kerület közoktatási intézményekben folyó egészség-és környezeti nevelés fejlesztésének alapja az a helyi **Önkormányzati belső szakmai együttműködés** lehet, amely az Önkormányzat környezetvédelmi, egészségügyi és oktatási felelős szervezeti egységei között jöhet létre.

1.3. A környezet- és egészségfejlesztés valamint a fenntarthatóságra törekvés Európában

Az **Európai Közösség Népegészségügyi Programja** 2003-ban rögzítette a közös célokat, értékeket és törekvéseket a Közösség tagországai lakossága egészsége és jobb életminőségének biztosítása érdekében. A 2003-2008. közötti időszakon áthúzódó Program támaszkodik a **WHO Európai Bizottsága** ajánlásaira és az **OECD** szakmai munkájára is. Az EU Népegészségügyi Programjában helyet kap a prevencióra történő, az egészségtudatosságot fokozó oktatás, nevelés és képzés is, mind az iskolarendszerű, formális és az iskolán kívüli, nem-formális oktatási folyamatokban. Az Európai Közösség Népegészségügyi Programjához kapcsolódóan jelentősek a WHO Európai Bizottsága által koordinált környezet-egészség fejlesztéssel összefüggő nemzetközi programok. Ez utóbbiakhoz kapcsolódóan valósult meg Magyarországon a Nemzeti Környezetegészségi Akcióprogram (**NEKAP-1**) és a jelenleg előkészítés alatt lévő **NEKAP- 2**. A Európai Közösség környezeti nevelés politikai dokumentuma az 1988-as brüsszeli Oktatási Miniszteri és Tanácsi közös konferencia záróokmánya, amely megfogalmazza, *hogy a korábban a természet szeretetére és védelmére bátorító környezeti nevelés gyakorlata kiszélesedett, és immár magában foglalja a fenntartható fejlődés és a társadalom témaköreit is. Az elegendő ismereteken túl az attitűdök és a magatartás változtatása, az életviteli szokások módosulása is a környezeti nevelés célja.* A módszerek között a hálózatok fejlesztésétől, a pozitív és eredményes példák terjesztésétől, a pedagógusok szakmai fejlesztésének támogatásától, az oktatáspolitikai döntésektől valamint a partnerségi folyamatoktól vár eredményt. A 90/313/EEC Irányelv már a *környezeti információkhoz való jutás jogáról*, az EK Alapszerződésének 126. és 127. cikkelyei alapjául egy alapvető és új európai környezeti nevelési politika kialakításáról szól. Az ENSZ tagországok és ezen belül az Európai Közösség tagországai alapvető stratégiai dokumentumként kezelik **A tanulás a fenntarthatóságért, UNESCO, 2002** kiadványt, amely alapján (és a Japán Kormány kezdeményezésére) az ENSZ meghirdette a 2005-2014-ig terjedően *a fenntarthatóság tanulása évtizedének programját*, melyet az UNESCO koordinál. Az Európai Közösség tagországainak meghatározó többségében ehhez a programhoz kapcsolódnak ma a nemzeti szintű oktatásfejlesztési tervek (nemzeti stratégiákra épülő akcióprogramok, feladatrendszerek, K+F tervek stb.), illeszkedve az adott ország Fenntartható Fejlődési Stratégiájához. (megjegyzés: a

Magyar Köztársaság Fenntartható Fejlődés Nemzeti Stratégiája kidolgozása megkezdődött és jelenleg is folyik)

1.4. A környezeti és az egészségnevelés legfőbb szabályozási dokumentumai

A környezeti és egészség nevelés hazai jogszabályi háttere az Alkotmányból, mint legmagasabb szintű jogforrásból vezethető le: 18. § A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez. Az Alkotmányban megfogalmazott alapelv megvalósulását – többek között – az alábbi jogszabályok és intézkedések garantálják: A **Környezetvédelmi törvény (1995. évi LIII. Törvény) 54. § 1. cikkelye** szerint „minden állampolgárnak joga van a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteinek fejlesztésére”. A törvény megfogalmazásában „fenntartható fejlődés a társadalmi-gazdasági viszonyok és tevékenységek azon rendszere, amely a természeti értékeket megőrzi a jelen és a jövő nemzedékek számára. A természeti erőforrásokat takarékosan és célszerűen használja, ökológiai szempontból hosszú távon biztosítja az életminőség javítását és a sokféleség megőrzését.” Magyarországon 2003-ban kormányhatározat született az ország Fenntartható Fejlődés Stratégiájának megírásáról. A munka jelenleg is folyik. A **Nemzeti Fejlesztési Tervben (NFT)** a fenntarthatóságnak való megfelelés horizontális célként szerepel. A fenntartható fejlődés és a környezetvédelem célkitűzései, és a megvalósításukat szolgáló feladatok az Unió szabályozás stratégiai dokumentumai alapján arra irányulnak, hogy a humán erőforrás-fejlesztés típusú projektek keretében megvalósuló fejlesztések járuljanak hozzá, hogy a társadalom tagjaiban (érintettekben) a fenntarthatóság értékei, illetve a környezet iránt érzett felelősség tudatosuljon, és erkölcsi normává váljon. A környezeti nevelésről a hazai közoktatás tartalmi szabályozásában alapvető funkciót betöltő **Nemzeti Alaptanterv 2003** így rendelkezik : „a környezeti nevelés átfogó célja, hogy elősegítse a tanulók környezettudatos magatartásának, életvitelének kialakulását annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen a környezeti válság elmélyülésének megakadályozására, elősegítve az élő természet fennmaradását és a társadalmak fenntartható fejlődését.”. Az **Óvodai Nevelés Alapprogramja** és a Nemzeti Alaptanterv alapján környezeti nevelést is végez minden közoktatási intézmény, és a közoktatásban dolgozó pedagógus. A környezeti és egészségnevelés helyi programját a **Közoktatási törvény 2003-as** módosítása nyomán minden iskolának kötelező megalkotnia és bevezetnie. Az **Oktatási Minisztérium és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium a 2002–2008 közötti időszakra** megállapodást kötött a környezeti nevelésről. A dokumentum kimondja, hogy a két tárca összehangolja a környezeti neveléssel kapcsolatos tevékenységét. A szaktárca a közös feladatok folyamatos összehangolásának ellátására tárcaközi bizottságot állított fel, mely kidolgozza a végrehajtási terveket, évente beszámol a feladatokról, és rendszeres egyeztetési lehetőséget biztosít. Létrejött a környezeti nevelési és fenntarthatóságra nevelési célok megvalósításának koordinálására,

a környezeti nevelési információk biztosítására, a szakértői és szervezeti hálózat kialakítása, munkájának hatékonyabbá tételére a **Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programigazgatóság (KÖNKOMP)**. Működése révén az elmúlt években az összes hazai környezeti nevelő, és nevelési program lendületet kapott. A Kormány a környezettudatosság erősítését – vagyis a szélesen értelmezett környezeti nevelést – a **Nemzeti Környezetvédelmi Programokban** állami feladatként definiálja. Civil szervezetek együttműködésében, a szaktárcák támogatásával készült el 2003-ban a **Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia** 3. kiadása, melynek legfontosabb alapelve, hogy a környezet is és a nevelés is minden egyes embert érint. Legfontosabb cél, hogy a hazai környezeti nevelés alkalmazkodjon a globális, európai és hazai célkitűzés szerint a fenntarthatóság tanulása céljaihoz, ezzel alkalmassá váljon arra, hogy a magyar fenntartható fejlődés stratégia és a Nemzeti Fejlesztési Terv (mely a fenntartható fejlődést horizontális alapelvként tartalmazza) a környezeti nevelés szempontjából összhangba kerüljön.

1.5. Az egészség és környezeti nevelés a magyarországi óvodákban

Az Óvodai Nevelés Alapprogramja szerint alapvető óvodai tevékenység a külső világ tevékeny megismerése, melynek kifejezett környezeti nevelési, fenntarthatóságra nevelési szemlélete van. Minden szereplő kulcsfontosságúnak tartja, hogy az óvoda attitűd és szokásalakító tevékenységeiben kiemelt szerepet kapjon az egészség-és környezeti nevelés. Az óvoda mindennapi rutinja igen fontos eleme a gyerekek szokásainak megalapozásában és alakításában. Ugyanakkor az óvodák éves ünnepköre, a hétköznaptól eltérő események is jelentős hatással vannak a gyerekek értékrendjére, egészség tudatosságára, környezeti kultúrájára.

1.6. A hazai környezeti nevelés szinterei az iskolákban: a tanórán és a tanórán kívül

A Nemzeti Alaptanterv 2003. Kormányrendelet a kiemelt fejlesztési feladatok közé sorolja az egészség- és a környezeti nevelést. A dokumentum alapján a környezeti nevelés átfogó célja, hogy *„elősegítse a tanulók környezettudatos magatartásának, életvitelének kialakulását annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen a környezeti válság elmélyülésének megakadályozására, elősegítve az élő természet fennmaradását és a társadalmak fenntartható fejlődését”*. A módosított közoktatási törvény **48. paragrafus 3. pontja** szerint az iskola nevelési programjának, helyi tantervének részeként el kell készíteni az iskola egészségnevelési és környezeti nevelési programját. A helyi egészség- és környezeti nevelési program megvalósítása és minőségbiztosítása elősegíti az intézmény fejlesztését és tanuló szervezetté válását. Az egészség- és környezeti nevelés a tanulási

tartalmak tekintetében az alkalmazható tudást, a tanulók jelenismeretének bővítését, a munka világával és a társadalommal való szorosabb kapcsolatát is célozza.

1.7. Fejlesztési programok a közoktatási intézmények számára

A közoktatási törvény 48 § (5) szerint az oktatási miniszter és a környezetvédelmi és vízügyi miniszter közös programok kiadásával, pályázatok kiírásával segíti a környezeti nevelés, oktatás feladatainak végrehajtását és az **Erdei Iskola Program** megvalósulását.

A környezeti- és egészség nevelési tevékenységek a hátrányos helyzetűek és a sajátos nevelési igényűek nevelésében

Az egészség- és környezeti nevelési tevékenységek hozzájárulhatnak az esélyegyenlőtlenségek csökkentéséhez. Fontos, hogy a diákok ismerjék településük társadalmi összetételét, és tudatosodjon bennük, hogy a szociológiai kategóriák (hátrányos helyzet, szegénység) nem eleve elrendelt adottságai az embereknek, hanem olyan létállapotok, melyek megváltozhatnak. A környezeti-és egészség nevelés harmadik lehetősége a hátrányos helyzetű diákok esélyhátrányának csökkentésére a pozitív életcél bemutatásával. Olyan a helyi erőforrásokra és lehetőségekre támaszkodó életpálya modelleket (pl.: biogazdaság, ökoturizmus) mutathat, melyek segíthetnek hátrányos helyzetükből való kiemelkedésükben.

1.8. Partnerségi folyamatok az egészség- és környezeti nevelés terén

Az iskolák és fenntartók az egészség- és környezeti nevelés terén országos vizsgálatok adatai szerint alig tartanak kapcsolatot. Bár az egészség- és környezeti nevelés kötelező feladata az iskoláknak, *elkülönített állami forrás nem áll rendelkezésre e feladat elvégzésére, és a fenntartók mintegy fele semmilyen formában* nem támogatja (de nem is ellenzi) az iskola környezeti nevelési tevékenységét. A **Fővárosi Közoktatás Fejlesztési Közalapítvány** kivételesen jól támogatja a főváros önkormányzati fenntartású iskoláinak környezeti és egészségnevelését. Kiemelkedő jelentőségű a szakmai civil szervezetek és a közoktatási intézmények partnerségi együttműködései. A civil szervezetek tevékenységét elsősorban a Nemzeti Civil Alap forrásai biztosítják. A pályázati keretekben történő finanszírozás sajnálatos módon évről-évre csökken, amely körülmény erősen korlátozza a szervezetek hatékonyságát. A **szülők bevonása** a környezeti nevelői munkába Magyarországon még kezdeti stádiumban van. Országszerte általában kevés civil szervezettel működnek együtt az iskolák a

környezeti és egészségnevelésben, a kapcsolat felvételének nehézsége és a civil szervezetek alulfinanszírozottsága miatt, pedig erre komoly igény mutatkozik.

1.9. Az óvodai és iskolai környezet és a környezet-egészség nevelés

A Nemzeti Fejlesztési Tervvel összhangban az **Oktatási Minisztérium Középtávú Közoktatás Fejlesztési Stratégia** „*célja az, hogy létrejöjjön a 21. századi képzési elveknek megfelelő épületállomány és oktatási eszközrendszer, amely tükrözi az esélyegyenlőség és fenntartható fejlődés elveit*”. Egy tanévben egy diák közel **2000 órát** tölt az iskola épületében. A környezetnek nevelő ereje van: nem környezettudatosan kialakított, működtetett iskolában hiába folyik magas szintű környezeti nevelési munka, a két hatás kioltja egymást, vagy éppen ellenkező irányba fordítja a környezeti (és egészség-) nevelés hatását. A környezet közömbös és egészségtelen iskola a pedagógia és a pedagógusok hitelét ássa alá, és csökkenti a tanulási indítékokat. Az iskolák környezetterhelése feleslegesen nagy. Tekintve, hogy majdnem hatezer iskolaépület (és 3000 óvoda) működik az országban, országos szinten sem elhanyagolható a **felesleges erőforrás-pazarlás és környezetszennyezés**. Környezetkímélő anyagok (pl. takarítóeszközök, bútorok, irodaszerek stb.) beszerzésével az óvodák és az iskolák csak igen kis része próbálkozik. Az óvodák és iskolák legnagyobb hányadát kitevő nem önálló gazdálkodású intézmények esetében nincs mód arra, hogy a költségvetés energiára, ivóvízre szánt részéből elérhető megtakarítást átcsoportosítsák egyéb, például környezeti vagy egészségnevelési célokra. A teljes megtakarítás a fenntartó, általában az önkormányzat haszna. Ezért a finanszírozási rendszer nem ösztönöz takarékosagra.

1.10. Az egészség- és környezeti nevelés finanszírozása a közoktatási intézményekben

A pedagógusok, az intézményvezetők és a fenntartók véleménye szerint a legfontosabb a részvétel (a gyerekek és a diákok részvételének) anyagi támogatása a környezeti és egészség nevelésben. Ezt követi a szakmai kapcsolattartás támogatásának fontossága, végül a szakmai fejlesztések (tananyagok, programok) anyagi támogatása. A központi állami pályázati forrásokon kívül szinte meg se jelenik más finanszírozás- ennél nagyságrendekkel kisebb a helyi önkormányzati támogatások mértéke. A környezeti- és egészség nevelés a közoktatási normatívából nevesítetten nem részesedik. A nem kiaknázott lehetőségek közül kiemelkedő lehetne a szponzorok, az iskolaalapítvány (és ezen keresztül a szülők és támogatók), valamint a személyi jövedelemadó 1%-ának szerepe. Az ilyen jellegű források környezeti és egészségnevelési célra történő mobilizálásához hathatós támogatásra lenne szükségük az intézményeknek, hiszen a forrásteremtés és a kapcsolati tőke létrehozása nem egyszerű feladat, magas szintű ismereteket, készségeket igényel. A nehéz munkát nem segíti elő, hogy az egészség- és környezeti

nevelést szakmailag elkötelezett pedagógusok végzik, minden egyéb külső motiváció nélkül Az **oktatási miniszter, valamint a környezetvédelmi és vízügyi miniszter 2002-2008-ra aláírt együttműködési megállapodása** keretében eseti, nem rendszeres támogatást kaptak 2002-2004 között a különböző országos rendezvények (versenyek fordulói, konferenciák), programok (tanulmányi versenyek, táborok, szakkörök), kiadványok (Ember és környezete tankönyv a közoktatás számára). Amennyiben az óvoda illetve az iskola nem pályázott, illetve nem nyert, úgy a szülőktől szedi be a hiányzó pénzt, vagy lemond a programról. Ez nyilván **esélyegyenlőtlenséget** okoz a tehetősebb és a szegényebb családok gyermekei között, mely az óvodák és iskolák között, de intézményen, csoporton és osztályon belül is megjelenik.

2. Célok

2.1. A kerület nevelési, nevelési és oktatási intézményeinek felnövő nemzedéke sajátítsa el életkoruknak megfelelő szinten a környezetfejlesztés és az egészséges életmód szabályait

2.2. Ismerjék meg a kerület természeti szépségeit, a környezetfejlesztés épített dokumentumait

2.3. Aktívan vegyenek részt annak ápolásában, gondozásában, fejlesztésében

2.4. A célok megvalósításának feltételei

2.4.1. A kerületi óvodák egészség- és környezeti nevelési gyakorlatának jellemzői

Az óvodák egészség- és környezeti nevelési erősségei körében mindenekelőtt a gyerekek egészségével és egészséges életmódjával, egészséges környezetével kapcsolatos eredmények, törekvések a jellemzőek. Az egészséges táplálkozás, a napi mozgásos (játék-) programok, az „edzetség” és a „fittség” elérése érdekében végzett tevékenységek hangsúlyosan szerepelnek. Több óvodában megvalósul az úszás, a napi testmozgás és torna (helyenként gyógytestnevelés), mint a helyi napirend és pedagógiai gyakorlat része. A kiegészítő étrend, a gyümölcsprogramok, bio-élelmiszerek fogyasztása is előfordul. Az Egészségnevelő Óvodák Nemzeti Hálózatához, az Egészségesebb Óvodáért mozgalomhoz való kapcsolódás fontos pozitív eredménye néhány óvodának. A kirándulások, az „erdei óvoda” szervezése jelzik, hogy a természeti környezetben végzett játékok, foglalkozások a nevelési gyakorlat része. A légúti betegségek megelőzését, a levegő

szűrését kiemeli az egyik intézményvezető, mint a helyi, kerületi környezeti kockázat kezelésének megvalósuló programját. Különleges erőssége az egyik óvodának a „só-szoba” működtetése. A tiszta levegő, a gondozott óvodaudvar (kert), a kerületi zöld övezetek látogatása is a gyerekek egészségét szolgálja. Az intézmények erősségei körébe sorolták az Állatkerti és múzeumi sétákat, a családokkal való jó kapcsolatot, a környezeti rajzpályázatot, az allergiás betegségek megelőzését. Néhol hangsúlyt kap az erősségek körében a hagyományörzés, mint a környezeti nevelés része. **Az óvodai egészség- és környezeti nevelés gyengeségei** körében leggyakrabban az épület fizikai, tárgyi környezet állapota (van, ahol nincsenek gyermekmosdók), az udvar és a burkolatok elhanyagoltsága, az elégtelen világítás, a hulladék kezelés problémái szerepelnek. Az épület balesetmentessége (biztonsága) is előforduló probléma. Néhány óvodavezető gyengeségnek ítéli a szakmai hiányosságokat, a továbbképzések hiányát, a kevés szakmai partnert, a pályázati sikertelenséget illetve a segítő szakértők hiányát. A feltételek szűkössége általánosan megjelenő gond: autóbusz kellene a több kiránduláshoz, saját konyha kellene az egészségesebb ételek készítéséhez, nyári vízfürdőzéshez kellene medence és hasonlók.

2.4.2. A kerületi óvodák egészség és környezeti nevelési fejlesztésének főbb elemei:

1. az óvodai környezet javítása, fejlesztése, a fenntarthatóság ökológiai szempontjainak követésével, a „zöld óvoda” programok támogatása,
2. a gyermekek egészséges étkezése a nevelőmunka részeként jelentős,
3. a helyi jó módszereket, eredményes gyakorlatot más óvodák számára is hozzáférhetővé kell tenni,
4. a családokkal való kapcsolatokat támogatni és erősíteni kell: közös akciók, bemutatók, rendezvények és fórumok által,
5. az óvodáknak több szakmai partnerre van szüksége (kapcsolatkészség erősítés),
6. az óvodák pályázási készségeit erősíteni szükséges,
7. az óvodákban szükséges egy egészség-és környezeti nevelési „felelős”, koordinátor,
8. az óvodapedagógusok továbbképzése és szakmai tudásuk folyamatos támogatása kiemelt feladat,
9. erősíteni szükséges az óvodavezetés eszközeit és tudását a hatékonyabb egészség- és környezeti nevelés érdekében,
10. az óvoda-iskola kapcsolatokat általában erősíteni kell az „átmenet” konfliktusai megelőzése érdekében,
11. fejleszteni kell az óvodák info-kommunikációs technológiáinak feltételeit és tevékenységét.

2.4.3. A kerületi iskolák egészség- és környezeti nevelési gyakorlatának jellemzői

A kerületi iskolavezetők az intézményük egészség és környezeti nevelése **erősségeiként** konkrét és tényszerű eredményeket soroltak fel. Listavezető az **erdei iskola** említése, amelyet követnek a **nyári tábor, a természetjárás, az iskolai egészségnapok, a szelektív hulladék gyűjtés, a drogprevenációs gyakorlat, a „Zöld Napok” projekt, a helyes táplálkozás és a dohányzás elleni program, a múzeum-és állatkert pedagógiai együttműködések, sikeresség a pályázatok terén, szakkörök és sportkörök, a tisztasági verseny, a papír-és elemgyűjtés.** Néhány általánosabb erősséget is említenek az iskolák vezetői: a tantestület 60-70%-a részt vesz a helyi egészség-és környezeti nevelésben (**Lágymányosi Iskola**), az alsó tagozatos környezeti nevelés összehangoltan magas színvonala (**Bárdos Lajos Iskola**), az iskolai környezet egészének rendezett és egészséges jellege (**Ádám Jenő és Teleki Blanka**), a pályázatok sikeressége, a virágos iskola, a sajátos nevelési igényű tanulók társadalmi beilleszkedés segítése, a lelki egészség nevelés, a rendszeres véradó nap, a különböző partneri együttműködések az iskolaorvossal, védőnővel, ÁNTSZ-szakértővel és hasonlók. Az iskolák erősségei túlnyomórészt a tanórákon kívül -és gyakran az iskolán kívüli- egészség- és környezeti nevelés terén mutatkoznak. *Ez a tény arra utal, hogy tanórákon történő, a tantárgyi tanulási folyamatba beépített egészség- és környezeti nevelés nem különösebben erőssége az iskoláknak, e téren további fejlesztések lehetőségek és kívánatosak.* Az iskolák egészség- és környezeti nevelési gyengeségei között konkrét és általános elemeket is találunk. A konkrét hiányok és gyengeségek a következők: hiányzik a szelektív hulladékgyűjtéshez a megfelelő tároló, rossz az iskola világítástechnikája, gyenge az iskolabüfé választéka, az ételek nem egészségesek, hiányoznak e nevelési terület szakmai kiadványai, a tisztálkodási feltételek gyengék, a tanulók sokat dohányoznak, az osztályfőnöki órákon nincsenek hatékony módszerek e nevelési területhez, az iskolában rendetlenség van és a tisztasággal is gondok vannak, a kampányszerű rendezvények nem válnak folyamatos nevelőmunkává, a fogyasztóvédelmi neveléshez szükséges tudásuk hiányzik, a szénsavas üdítők túlságosan népszerűek a tanulók körében.

2.4.4. A kerületi iskolák egészség- és környezeti nevelése fejlesztésének főbb elemei:

1. a helyi tantervek egészség- és környezeti nevelési tartalma és megvalósítása folyamatos elemzést és értékelést igényel,
2. a szakterület alulfinanszírozottsági problémáinak felülvizsgálata és megoldása szükséges,
3. törekedni kell az intézmény működtetésének, környezetének fenntarthatósággal összhangban lévő javítására, fejlesztésére („Iskolazöldítés”, ökoiskolák mintái),
4. az iskolák külső szakmai partnerségi tevékenységét támogatni, erősíteni szükséges,
5. a fejlesztési eredményeket hozzáférhetővé kell tenni a nem-önkormányzati fenntartású iskolák

számára is,

6. az óvodai és iskolai együttműködések erősíteni szükséges a fejlesztés összehangolása érdekében,
7. kerületi munkaközösség és kapcsolati-szakmai hálózat kialakítása szükséges,
8. helyi környezeti és egészségi mutatók, adatbázisok hozzáférhetőségét kell biztosítani,
9. erősíteni szükséges az iskolák és a kerületi kommunális szolgáltató (víz, energia, hulladék) intézmények kapcsolatát, kommunikációját, a pedagógiai gyakorlathoz szükséges források és tudás növelése érdekében,
10. kerületi forrásokat pályázati rendszereken keresztül kell biztosítani a költségesebb fejlesztésekhez, a tanórán kívüli pedagógiai programokhoz,
11. kerületi díjak alapítására és odaítélésére van szükség az egészség-és környezeti nevelés terén, tanulók és pedagógusok számára,
12. az egészség és a környezetvédelem „jeles napjai” megünneplését kerületi szintű koordinációval és médiumok támogatásával kell erősíteni,
13. növelni kell az iskolai egészség- és környezeti nevelés társadalmi támogatottságát a kerületi sajtó és médiumok bevonásával,
14. erősíteni szükséges az iskolavezetés és menedzsment eszközeit és tudását a hatékonyabb egészség- és környezeti nevelés érdekében (fórumok, továbbképzések, tanácsadás, coaching-módszerű konzultációk).

2.4.5. A kerületi Önkormányzat Kerületi Környezetvédelmi Programjának (KKP-I, 2004 – 2010.) szerepe a közoktatási intézmények környezeti nevelési fejlesztésben

Kiemelkedően jelentős a KKP-I Általános feladatok fejezet 5. pontja: „ Az Önkormányzat az 1995. évi LIII. Törvény 54. § (2) bekezdésben vele szemben támasztott elvárás szerint **részt kíván venni** a kerület oktatási intézményeiben folyó **környezeti nevelésben** és a lakosságot megcélzó **szemléletformáló akciókban.**” Ez a **programatikus megfogalmazás jogtechnikai alapot kínál egy, az Önkormányzaton belüli együttműködésre a környezetvédelmi és az oktatási szakterületek között.** Az együttes megállapodás a közös célok megfogalmazását, a közösen támogatott feladatok és programok kategóriának megnevezését és a közös finanszírozás és/vagy a közös pályázás elvét rögzítheti. A keret megállapodás aktualizálását az évente megfogalmazott aktuális akcióprogramok logisztikai tervei biztosíthatják. A kerületi közoktatási intézmények helyi tantervei, környezeti nevelési programjai megvalósításához szükségesek a kerületi környezeti adatbázisok információi, az azokhoz való hozzáférhetőség. A kerületi környezeti tényezők alapadatai, a kerület pontos térképe, a kerület élővilága, a káros és környezet egészségi kockázatot jelentő emissziók értékei és ezek alakulása ugyancsak fontos alapjai a környezeti nevelési

programok, fejlesztő feladatok és projektek elkészítésének. Ezeket kizárólag az Önkormányzat illetékes szervezeti egysége tudja biztosítani azzal a szakmai kompetenciával, amely rendelkezésére áll.

2.4.6. A XI. kerületi Állami Népegészségügyi Szolgálat tevékenysége és részvétele a kerületi közoktatási intézmények egészségnevelésében

Az ÁNTSZ tevékenységét szabályozó legfőbb jogszabály az 1991. évi XI. törvény, amely megfogalmazza, hogy részjogú költségvetési intézményként lásson el –hatósági és egyéb tevékenységei köre mellett- **egészségnevelési és egészségmegőrzési feladatokat** is. Az intézményi működés során az **ÁNTSZ segíti az egészséges óvodai és iskolai környezet kialakítását, fejlesztését.** A kerületi ÁNTSZ a közoktatási intézmények **egészségnevelési gyakorlatának erősségeit** a következőkben látják:

1. Az ÁNTSZ segítséget kínál a helyi tervek elkészítéséhez (esetleges korrekciójához) és lehetőségeiktől függően támogatja azok megvalósulását.
2. Segítenek a szükséges szakemberek felkutatásában, különböző szervezetekkel történő együttműködések koordinálásában, kérésre szakmai véleményt adnak pályázatok benyújtásához, egészségnapok terveinek összeállításában.
3. Módszertani anyagokkal, kiadványokkal, tematikákkal az egészségnevelés „egyéb módszertárával” járulnak hozzá a programok megvalósításához.

A kerületi ÁNTSZ szakemberei az egészségnevelési gyakorlat legfőbb gyengeségeit, korlátait a folyamatos változásokban, az átszervezésekben, a finanszírozási nehézségekben látják. A kerületi ÁNTSZ a jövőben fejleszteni szeretné a kerületen belüli egészségnevelés infrastruktúráját, tárgyi feltételeit. Adatokat gyűjtenek, újabb szakmai kapcsolatokat alakítanak ki. Részt vesznek a kerületi Önkormányzati Egészség- stratégia tervezésében. Az együttes megállapodás a közös célok megfogalmazását, a közösen támogatott feladatok és programok kategóriának megnevezését és a közös finanszírozás és/vagy a közös pályázás elvét rögzítheti. A keretszerű megállapodás aktualizálását az évente megfogalmazott aktuális akcióprogramok logisztikai tervei biztosíthatják.

2.4.7. A XI. kerületben működő egészségvédő és környezetvédő civil szervezetek és a kerületi közoktatási intézmények kapcsolata az egészség- és környezeti nevelésben

A XI. kerületben tevékenykedő szakmai társadalmi szervezetek (egyesületek) sokoldalú tevékenységet látnak el a kerület (néhány esetben országos) környezetvédelmi feladatai terén. A társadalmi szervezetek vezetőivel, képviselőivel folytatott konzultáció és szakmai tanácskozás megerősítette, hogy a jövőben felelős és elkötelezett együttműködést lehet kiépíteni a kerület közoktatási intézményei és az alábbi, a XI. kerületben aktív tevékenységet folytató szervezetek között.

- Gellérthegy-védő Egyesület
- Újbuda Baráti Kör és Egyesület Környezetvédő Szekciója
- Levegő Munkacsoport
- HUMUSZ (Hulladék Munkaszövetség)
- TIT Stúdió Egyesület
- Sashegy-védő Egyesület
- Fadrusz János Környezetvédő Egyesület

Az egyesületek képviselői kifejtették, hogy együttműködési szándékukat a finanszírozási lehetőségek függvényében tudják megvalósítani.

3. Fejlesztési szempontok, prioritások, feladatok

3.1. Szempontok és prioritások a XI. kerületi közoktatási intézmények egészség és környezeti nevelése fejlesztéséhez

3.1.1. A XI. kerületi közoktatási intézmények egészség és környezeti nevelését a fenntartható fejlődés iránt világszerte érvényesülő törekvés határozza meg. Az ENSZ UNESCO szervezete a következő alapelveket rögzítette a fenntarthatóság érdekében történő nevelés fejlesztése terén:

1. Szükséges az oktatásban az a paradigmaváltás, amely a meglévő oktatáspolitikát, tanulásfejlesztést, tanítási módszereket átalakítja olyan módon, hogy azok erősítsék és fejlesszék a fenntartható fejlődéshez szükséges tudást, fogalmakat, fejlesszék a képességeket, motivációt és elkötelezettséget.

2. fenntartható fejlődés irányvonalait követő tanterv olyan jövőképet igényel, amely nem csupán ökológiailag, hanem szociálisan, gazdaságilag és politikailag is fenntartható.
3. A fenntartható fejlődést képviselő pedagógiai program a tanuló és tanulásközpontú intézményben valósulhat csak meg.
4. Az oktatás a jövőre irányul, miközben a tanulók helyi, jelen idejű tapasztalatait mozgósítja, azokra épít.

3.1.2. A XI. kerületi egészség- és környezeti nevelési fejlesztési stratégia a fentiekén kívül képviselje a hazai közoktatás fejlesztési stratégia prioritásait:

1. Az egész életen át tartó tanulás megalapozása a tanulói kompetenciák fejlesztése által
2. Az oktatási esélyegyenlőtlenségek mérséklése a tanulás egyéniesítésével
3. Az oktatás és a tanulás minőségének fejlesztése
4. A pedagógus szakma fejlődésének támogatása
5. Az info-kommunikációs technológia alkalmazásainak fejlesztése
6. Az oktatás tárgyi feltételeinek javítása
7. A közoktatás költséghatékonyságának és irányításának javítása

3.2. Fejlesztési prioritások és feladatok az intézményi hálózat(ok) fenntartói szintjén

1. a partnerek szakmai együttműködésének szabályozása (együttműködési megállapodások, szerződések, akcióprogramok logisztikai terve stb.) a fenntartható fejlődés országos, fővárosi és kerületi stratégiájával való szoros összhang megteremtése és képviselése,
2. az intézményi egészség- és környezeti nevelési hálózatot létrehozó, segítő és támogató önkormányzati felelős személy (koordináló csoport) kijelölése és megbízása,
3. kerületi egészség-és környezeti nevelési tevékenységek folyamatos monitorozása, értékelése, adatbázisok létrehozása és a hozzáférhetőségek adminisztrációjának kidolgozása,
4. a kerületi egészség-és környezeti nevelési intézményvezetői fórum létrehozása és működtetése,
5. a kerületi önkormányzati és egyéb források, támogatások feltárása, újabb támogatások és források felkutatása, pályázatok elkészítése,
6. az intézményi hálózat működését biztosító feltételek megteremtése és megszervezése: info-kommunikációs eszközök erősítése,
7. kerületi egészség- és környezeti nevelési honlap (alhonlap) fejlesztés és működtetés,
8. kerületi kiadványok és tájékoztatás megszervezése, elkészítése,
9. helyi médiakapcsolatok erősítése és folyamatos ápolása,

3.3. A XI. kerület közoktatási intézmények egészség- és környezeti nevelés távlati fejlesztési stratégiájának állomásai, a stratégia megvalósításának folyamata

3.3.1. A koncepció megvalósításának első szakasza (2005-2010. évek):

1. A kerületi Önkormányzati egészség- és környezeti nevelési Koordinátor (személy vagy csoport) munkakör létesítése, megbízás és a munka megkezdése.
2. A kerületi intézmények környezeti-és egészségnevelési tevékenysége átfogó értékelése a belső és szakértői (külső) felmérések, kutatások, vizsgálatok alapján (ez
3. 1-2 évente ismétlődő, visszatérő feladat!)
4. Az Önkormányzaton belüli érdekelt szervezeti egységek együttműködési megállapodása a kerületi egészség- és környezeti nevelés közös felelősségű fejlesztése tárgyában.
5. Az Önkormányzat és a kerületi ÁNTSZ együttműködési megállapodása kerületi közoktatási intézmények egészségnevelés fejlesztése céljából.
6. A kerületi Egészség- és Környezeti nevelési Fórum („agytröszt” létrehozása) és első munkaülése (napirendjén a saját működés módjának a meghatározása és az első Hálózat konferenciájának tematizálása).
7. A kerületi közoktatási intézmények (óvodák, iskolák) szakterületi munkaközösségeinek (csoport vagy személy) kijelölése, felkérése.
8. A kerület pedagógusainak rendszeres, csoportos és a kijelölt intézményekben tantestületi keretben történő továbbképzése az egészség- és környezeti nevelés, a fenntarthatóság pedagógiai gyakorlata és a fenntartható fogyasztásra nevelés különböző témáiban (Koordinátor, Fórum, Önkormányzat). Ez a feladat folyamatos, áthúzódó, rendszeres. (Együttműködő partnerek: Körlánc Egyesület, Sulinova, KÖNKOMP és más külső szakértők.)
9. A Föld Napja kerületi megünneplésének évenként történő megszervezése (Koordinátor, Önkormányzat, TIT Stúdió).
10. A XI. kerületi egészségnap és egészségnevelési vetélkedők, fejlesztési projektek rendszerének kidolgozása, folyamatos megvalósítása és értékelése (Koordinátor, Fórum, ÁNTSZ)
1. Kerületi egészség- és környezeti nevelési díjak alapítása, tanulóknak és pedagógusoknak való megítélése és évenkénti átadása (Koordinátor, Önkormányzat, Fórum).
11. A kerületi közoktatási intézmények épület-és környezeti állapot felmérése, a környezetjavító intézkedési tervezés megkezdése, a tervek elkészítése, a kivitelezéshez szükséges források felkutatásának megkezdése. (ÁNTSZ és Önkormányzat) Ez a munka folyamatos, áthúzódó, széles költséghatárok között mozog a finanszírozási igény.
12. A kerületi gyerekek és diákok számára rendelkezésre álló szabadidős tevékenységek, rendezvények, helyszínek egészség- és környezeti nevelési szempontú javítása, fejlesztése.(Önkormányzat, ÁNTSZ, Koordinátor)

13. A kerületi közoktatási intézmények „zöldítése” a Zöld Óvodák és az Iskolazöldítési mozgalomba történő bekapcsolódás elősegítése (az Önkormányzati Koordinátor feladata, a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, az Ökoiskola Hálózat, az Országos Közoktatási Intézet, a KÖNKOMP, a KÖRLÁNC Egyesület és más civil szervezetek bekapcsolódásával és segítségével) Ez a feladat folyamatos, áthúzódó, széles költséghatárok között mozog a finanszírozási igény.
14. A kerületi közoktatási intézmények udvarának, kertjének állapotfelmérése és egészség- és környezeti nevelési célú fejlesztésük programjának megtervezése, megkezdése (Önkormányzat, ÁNTSZ, KÖNKOMP, egyesületek és más támogatók bevonásával) A források felkutatása is a folyamatos, több évre áthúzódó feladathoz tartozik.
15. A kerületi egészség- és környezeti nevelési Hálózat (al-)honlapjának kialakítása és folyamatos frissítésének biztosítása,
16. Kerületi szakmai konferencia évenkénti megrendezése a Hálózat kialakulása érdekében. (mintegy 80-100 fős rendezvény a TIT Stúdió szervezésében)- az UNESCO „10 év a Fenntarthatóságra Nevelés Érdekében” globális kezdeményezéshez kapcsolódva
17. A kerületi intézményvezetői továbbképzések (a Közoktatási Vezetőképző Intézet partnerségével) a fenntarthatóság pedagógiai gyakorlatának menedzselése témakörben.
18. Önkormányzati döntés az egészség- és környezeti nevelési bázisintézmények számára történő összevont pályázati források előteremtéséről
19. Kerületi és más támogatók és szponzorok felkutatása, kerületi „üzleti kerekasztal „ megrendezése az üzleti-támogatói szféra megnyerése érdekében (Koordinátor, Önkormányzat)
20. Kerületi egészség- és környezeti nevelési bázisintézmények kritérium rendszerének kidolgozása (a Koordinátor és a Fórum, külső szakértők bevonásával), majd pályázat
21. Kiírása a Bázisiskolai Cím 3 évre történő megítéléséről
22. Önkormányzati pályázat kiírása a Bázisintézmények továbbképző és innovációs tevékenységének támogatására
23. A kerületi gyerekek és tanulók átfogó egészségállapot és egészség magatartás felmérése (ÁNTSZ és külső szakértők
24. Kerületi és más alkotó művészek megnyerése, kiállítások szervezése a fenntarthatóság, az egészség és a környezet témakörökben. (Önkormányzat, civil szervezetek
25. A kerületi egyházak és egyházi intézmények körével való partnerségek kidolgozása, az együttműködés megvalósítása-értékelése (Koordinátor)
26. A kerületi médiumok folyamatos tájékoztatása, a kerületi egészség- és környezeti nevelési műsorok, adások, híryanagyok megjelenítése a helyi kerületi médiákban. (Koordinátor)
27. Kerületi egészségi és környezeti adatbázisok létrehozása, hozzáférhetőségek biztosítása (Önkormányzat, ÁNTSZ, Fórum, koordinátor)

3.3.2. A koncepció megvalósításának második szakasza (2010 – 2015. évek)

1. Kerületi egészség- és környezeti nevelési könyvtár, dokumentumgyűjtemény és a Koordinációs Iroda létrehozása.
2. A kerületi egészség- és környezeti nevelési koncepció felülvizsgálata és korrekciója (Önkormányzat, Koordinációs Iroda, Fórum és Hálózat)
3. A kerületi Hálózat munkájában a tanulásfejlesztési innovációk pályázati alapokra történő helyezése és kiegészítése a gazdaságpedagógiai és társadalomismeret-etika vonatkozásokkal .
4. A kerületi támogatók és partnerek körének folyamatos kibővítése, elsősorban az üzleti szféra körében.
5. A kerületi óvodások és iskolások egészségének, egészségmagatartásának felmérése. (ÁNTSZ, Koordinációs Iroda)
6. Külföldi szakmai kapcsolatok folyamatos erősítése, nemzetközi (testvérvárosi, partneri) együttműködések –konferenciák, kiállítások, rendezvények- a helyi egészség- és környezeti nevelés fejlesztése érdekében. (Koordinációs Iroda)
7. A kerületi közoktatási intézmények egészség- és környezeti nevelési indikátorainak kidolgozása, a fejlesztési követelmények felülvizsgálata és pontosítása. (Koordinációs Iroda és Fórum, külső szakértőkkel)
8. Empirikus vizsgálatok a tanulók környezeti attitűdjei és környezeti tudatossága körében. (Koordinációs Iroda, KÖNKOMP, OKI)
9. A kerületi Hálózat Bázisintézményei pedagógiai innovációs pályázatának kibővítése, módszertani és más kiadványok, fejlesztések évenként megrendezett bemutatója, vására.
10. A kerületi Hálózat óvodai és iskolai Bázisintézményeinek célzott épület felújítása, környezetjavítása, a fenntarthatósági és esztétikai kritériumoknak is megfelelő tanulási környezet kialakítása
11. Ökoóvodai és ökoiskolai cím elnyerését szolgáló helyi intézményfejlesztések folyamatos támogatása.
12. A fenntarthatóság pedagógiai gyakorlatát bemutató Módszertani Továbbképző Központ megtervezése és létesítése (amelybe átköltözik a Koordinációs Iroda és amely helyet ad a Fórum működésének is)

3.3.3. A koncepció megvalósításának harmadik szakasza: (2015-2020. évek)

1. A kerületi egészség- és környezeti nevelési koncepció felülvizsgálata, a Fórum, a Hálózat és a Koordinációs Iroda tevékenységének értékelése. (Önkormányzat)
2. A kerületi környezeti-és egészségnevelési adatbázis folyamatos frissítése (Önkormányzat, ÁNTSZ, Koordinációs Iroda)
3. A kerületben Fenntarthatóság Pedagógiája Pedagógusképző és Továbbképző Intézet létrehozása, akkreditációja a kerületen belül működő valamely felsőoktatási intézmény keretében.(KÖNKOMP, Koordinációs iroda, Fórum és mások)
4. Az UNESCO által koordinált: A fenntarthatóságra nevelés évtizede -2005-2015- időszak kerületi eredményeit bemutató vándorkiállítás megvalósítása (Koordinációs Iroda, Önkormányzat és más támogatók)
5. A kerületi óvodás gyermekek egészségállapotának és egészségmagatartásának felmérése (ÁNTSZ Koordinációs Iroda, Önkormányzat)
6. A kerületi iskolás tanulók egészségének és egészségmagatartásának felmérése (ÁNTSZ Koordinációs Iroda, Önkormányzat)

A javaslatok egy része (pl a kerületi módszertani és továbbképzési központ, majd pedagógusképző és továbbképző intézet létrehozása) folyamatos fejlesztés, amelynek célja a hatékony környezeti-és egészségnevelést elősegítő szolgáltatás és tudásközpont kiépítése és működtetése. Hasonlóan folyamatos tevékenység az info-kommunikációs technológia és az ehhez szükséges képességek, humán erőforrás és szervezeti kultúra fejlesztése is.

4. A koncepció feladatainak tervezése, a költségvetés

A fentiekben felsorolt feladatok tartalmának kidolgozása és a hozzá kapcsolódó költségvetési igény minden évben a következő évi költségvetés tárgyalásával egyidőben készül el. A lehetőségeken belül szükséges a prioritások meghatározása, továbbá külső erőforrások felkutatása, a takarékos gazdálkodás elvének megtartása.

5. Jóváhagyás

A Képviselő-testület a 480/2005/XI.ÖK/XI. 17./ sz. határozatával a fenti egészség és környezeti nevelési fejlesztési koncepciót jóváhagyja.

Budapest, 2006. január 23.

Molnár Gyula
polgármester

dr. Filipsz Andrea
jegyző

2. MELLÉKLET

A Kerületi Környezetvédelmi Programhoz kapcsolódó jogszabályok

Törvények

1990. évi LXXV. törvény a helyi önkormányzatokról²³
1991. évi XX. törvény a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak,²⁴ valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről²⁵
1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól
1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
1997. évi CXLI. törvény az ingatlan-nyilvántartásról²⁶
1997. évi CLIX. törvény a fegyveres biztonsági őrzésről, a természetvédelmi és a mezőőri szolgálatról
1999. évi LXXIV. törvény a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről (katasztrófavédelmi törvény)
2000. évi XLIII. törvény a hulladékgazdálkodásról
2003. évi LXXXIX. törvény a környezetterhelési díjról
2005. évi LXIV. törvény a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Tervéről²⁷
2007. évi CXXIX. Törvény a termőföld védelméről²⁸
2007. évi LXXXII. Törvény egyes jogszabályok és jogszabályi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről

Országos hatályú rendeletek

- 985/1957. számú OTT határozat a Sashegy természetvédelmi területté nyilvánításáról²⁹ (hatályos 2008. január 1-ig)
- 12/1983. (V. 12.) MT rendelet a zaj- és rezgésvédelemről
- 1/1997. (I. 8.) KTM rendelet a Gellérthegy Természetvédelmi Terület létesítéséről
- 176/1997. (X. 11.) Korm. rendelet a repülőterek környezetében létesítendő zajgátló védőövezetek kijelölésének, hasznosításának és megszüntetésének szabályairól
- 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény végrehajtásáról
- 242/2000. (XII. 23.) Korm. rendelet a települési hulladékkezelési közszolgáltatási díj megállapításának részletes szakmai szabályairól
- 21/2001. (II. 14.) Korm. rendelet a levegő védelmével kapcsolatos egyes szabályokról
- 271/2001. (XII. 21.) Korm. rendelet a hulladékgazdálkodási bírság mértékéről, valamint kiszabásának és megállapításának módjáról
- 4/2002. (X. 7.) KvVM rendelet a légszennyezettségi agglomerációk és zónák kijelöléséről

²³ A kihirdetés napja: 1990. augusztus 14.

²⁴ A köztársasági megbízotton a megyei, fővárosi közigazgatási hivatal vezetőjét kell érteni. Lásd 1994: LXIII. törvény 62. §-a (4) bekezdésének a) pontját.

²⁵ A törvényt az Országgyűlés az 1991. május 28-ai ülésnapján fogadta el. A kihirdetés napja: 1991. június 23.

²⁶ A törvényt az Országgyűlés az 1997. december 2-i ülésnapján fogadta el. A kihirdetés napja: 1997. december 17.

²⁷ A törvényt az Országgyűlés 2005. június 6-i ülésnapján fogadta el. A kihirdetés napja: 2005. június 28.

²⁸ A törvényt az Országgyűlés a 2007. október 29-i ülésnapján fogadta el. A kihirdetés napja: 2007. november 17.

²⁹ A határozatot a 2007: LXXXII. törvény 1. § (4) bekezdése hatályon kívül helyezte 2008. január 1. napjával.

340/2004. (XII. 22.) Korm. rendelet a környezetvédelmi és vízügyi miniszter irányítása alá tartozó szervek feladat- és hatáskörének felülvizsgálatáról
2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról
314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról
263/2006. (XII. 20.) Korm. rendelet a Nemzeti Közlekedési Hatóságról
347/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a környezetvédelmi, természetvédelmi, vízügyi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről
9/2007. (IV. 3.) ÖTM rendelet a területek biológiai aktivitásértékének számításáról
346/2008. (XII. 30.) Korm. rendelet a fás szárú növények védelméről
132/2008. (V. 14.) Korm. rendelet az önkormányzati miniszter feladat- és hatásköréről
14/2001. (V. 9.) KöM–EüM–FVM együttes rendelet a légszennyezettségi határértékekről, a helyhez kötött légszennyező pontforrások kibocsátási határértékeiről

Fővárosi Önkormányzati rendeletek

14/1993. (IV. 30.) Főv. Kgy. rendelet a kiemelt közcélú zöldterületekről

Újbuda Önkormányzati rendeletek

Budapest Főváros XI. Kerület Újbuda Önkormányzata 7/2009./II.24./ XI.ÖK sz. rendelete az Újbuda **játszóterein** történő dohányzás tilalmáról
Budapest Főváros XI. Kerület Újbuda Önkormányzata 12/2009./III.24./ XI.ÖK sz. rendelete a **zaj**- és rezgésvédelem helyi szabályozásáról
Budapest Főváros XI. Kerület Újbuda Önkormányzata 13/2007./IV.26./ XI.ÖK sz. rendelete a **reklámok** és reklámhordozók elhelyezésének szabályairól szóló 20/2005./IV.27/ XI.ÖK sz. rendelet módosításáról
Budapest Főváros XI. Kerület Újbuda Önkormányzata 21/2007./VI.27./ XI.ÖK sz. rendelete a közterületen való **szeszesital**-fogyasztás korlátozásáról szóló 20/2003./VI.24./ XI.ÖK számú rendelet módosításáról
Budapest Főváros XI. Kerület Újbuda Önkormányzata 37/2007./XII.22./ XI.ÖK számú rendelete ÚJBUDA közterület-felügyeletének szervezetéről és feladatáról (egységes szerkezetben 2008. február 29-i hatállyal)
Budapest Főváros XI. Kerület Újbuda Önkormányzata 37/2006./IX.29./ XI.ÖK sz. rendelet az iparosított technológiával épült lakóépületek energiatakarékos felújításának támogatásáról szóló 43/2004./IX.20./ XI.ÖK sz. rendelet módosításáról
Budapest Főváros XI. Kerületi Önkormányzat 5/2005./II.22./ XI.ÖK számú rendelete az önkormányzati Környezetvédelmi Alap képzéséről és működtetéséről (egységes szerkezetben 2009. április 22-i hatállyal)
Budapest XI. kerület Kerületi Városrendezési és Építési Szabályzatáról szóló 34/2003./X.21./ XI.ÖK sz. rendelet
Budapest Főváros XI. Kerületi Önkormányzat 3/1998./III.24./ XI.ÖK sz. rendelete az **avar** égetéséről

3. MELLÉKLET

Kiemelt közcélú zöldterületek Újbudán

14/1993. (IV. 30.) Főv. Kgy. rendelet a kiemelt közcélú zöldterületekről

Budapest Főváros Közgyűlése a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 63/A. § 1) pontjában kapott felhatalmazás alapján a kiemelt közcélú zöldterületekről az alábbi rendeletet alkotja.

1. § A kiemelt közcélú zöldterületek fenntartásáról és fejlesztéséről a kerületi önkormányzatokkal együttműködve a Fővárosi Önkormányzat gondoskodik.

2. § E rendelet vonatkozásában kiemelt közcélú zöldterületnek kell tekinteni azokat a közparkokat, városi kerteket, sétányokat, játszótereket, utcai fasorokat és az azokat kísérő zöldsávokat, melyek szerepe a városszerkezetben elfoglalt helyük és használatuk következtében fővárosi jelentőségű. A kiemelt közcélú zöldterületek felsorolását a rendelet melléklete tartalmazza.

3. § Ez a rendelet 1993. május 1-jén lép hatályba, ezzel egyidejűleg Budapest Főváros Tanácsának 173/1989. határozata hatályát veszti.

Melléklet a 14/1993. (IV. 30.) Főv. Kgy. rendelethez

XI. kerület

Zöldterület

Gellért tér
Gellért-hegy
Gárdonyi szobor
Móricz Zsigmond körtér
Feneketlen tó
Kosztolányi Dezső tér
Függetlenségi park (Hanoi)
Bocskai út
Budaörsi út és Villányi út közötti közlekedési zöldfelületek
BAH csomópont

Fasorok

Balatoni út
Bocskai út
Szent Gellért rkp.
Karolina út
Nagyszőlős u.
Bartók Béla út
Hunyadi János út
Villányi út
Hegyalja út